T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

MARDİN MÜZESİNDEKİ TÜRKİYE SELÇUKLULARI İLE TÂBİ ARTUKLULAR VE EL-CEZÎRE ZENGÎLERİNİN SİKKELERİ (467-708 / 1075-1308)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SIDDIK ÖNCÜ

İSTANBUL 2017

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

MARDİN MÜZESİNDEKİ TÜRKİYE SELÇUKLULARI İLE TÂBİ ARTUKLULAR VE EL-CEZÎRE ZENGÎLERİNİN SİKKELERİ (467-708 / 1075-1308)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SIDDIK ÖNCÜ

TEZ DANIŞMANI:
YRD. DOÇ. DR. SADİ S. KUCUR

İSTANBUL 2017

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Sıddık ÖNCÜ'nün "Mardin Müzesindeki Türkiye Selçukluları ile Tâbi Artuklular ve El-Cezîre Zengîlerinin Sikkeleri (467-708 / 1075-1308)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Sadi S. KUCUR	.....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Prof. Dr. Gülay BEZER	.....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Doç. Dr. İlyas KEMALOĞLU	.....
Üniversitesi	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ..12...../..10...../ 2017 tarih ve 2017/19-04 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **IV**
ÖZET ..... **V**
ABSTRACT ..... **VI**
KISALTMALAR ..... **VII**

GİRİŞ **1**
I. TEZİN KONUSU VE KAPSAMI 1
II. TEZİN AMACI VE ÖNEMİ 1
III. TEZDE UYGULANAN YÖNTEM 1
IV. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR 2

I. BÖLÜM
GENEL DEĞERLENDİRME

1.1. DÖNEMİN KISA SİYASİ TARİHİ 5
1.2. GENEL DEĞERLENDİRME 14
1.2.1 Sikkelerde Fiziksel Özellikler 17
1.2.1.1. Maden Cinsi ve Nominal Değer 17
1.2.1.2. Ağırlık 18
1.2.1.3. Çap 20
1.2.1.4. Kondisyon 23
1.2.1.5. Kalıp Değerlendirmesi 23
1.2.2. Sikkelerde Metin 24
1.2.2.1. İsim 24
1.2.2.2. Unvan 25
1.2.2.3. Lâkap 30
1.2.2.4. Künye 31
1.2.2.5. Tevkī‘ 31
1.2.2.6. Dinî Metinler 33
1.2.2.7. Sıfatlar 34
1.2.2.8. Yazı Türü 35
1.2.2.9. İmlâ 37
1.2.2.10. Darp Tarihi 39

1.2.2.10.1. Yazıyla Verilen Tarihler 39
1.2.2.10.2. Divanî Rakamlarla Yazılan Tarihler 43
1.2.2.10.3. Arap Rakamlarıyla Yazılan Tarihler 45
1.2.2.11. Darphane 46
1.2.3. Sikkelerde Bordür Tipleri 55
1.2.4. Sikkelerde Tasvir 62
1.2.5. Sikkelerde Süsleme 64

II. BÖLÜM
KATALOG

2.1. Türkiye Selçukluları Sikkeleri 65
2.1.1. I. Keyhusrev b. II. Kılıç Arslan 65
İlk Saltanatı (588-595 / 1191/2-1198/9)
İkinci Saltanatı (601-608 / 1204/5-1211/2)
2.1.2. II. Süleyman Şah b. II. Kılıç Arslan (595-600 / 1198/9-1203/4) 67
2.1.3. I. Keykâvus b. I. Keyhusrev (608-616 / 1211/2-1219/20) 69
2.1.4. I. Keykubad b. I. Keyhusrev (616-634 / 1219/20-1236/7) 74
2.1.5. II. Keyhusrev b. I. Keykubad (634-644 / 1236/7-1246/7) 98
2.1.6. II. Keykâvus b. II. Keyhusrev 108
Birinci Saltanatı Müstakil (644-647 / 1246/7-1249/50)
İkinci Saltanatı Üçlü Müşterek (647-657 / 1249/50-1259)
Üçüncü Saltanatı İkili Müşterek (650-652 / 1252/3-1254/5)
Dördüncü Saltanatı Müstakil (655-661 / 1257-1262/3)
2.1.7. IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev 112
Birinci Saltanatı Müstakil (646 / 1248/9)
İkinci Saltanatı Üçlü Müşterek (647-657 / 1249/50-1259)
Üçüncü Saltanatı İkili Müşterek (650-652 / 1252/3-1254/5)
Dördüncü Saltanatı Müstakil (655-664 / 1257-1265/6)
2.1.8. Müşterek Saltanat (647-657 / 1249/50-1259) 117
II. Keykâvus b. II. Keyhusrev
IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev
III. Keykubad b. II. Keyhusrev
2.1.9. III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan (664-682 / 1265/6-1283/4) 121
2.1.10. II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus 134

Birinci Saltanatı (679-698 / 1280/1-1298/9)
İkinci Saltanatı (702-708 / 1302/3-1308/9)
2.2. Türkiye Selçuklularına Tâbi Hısnıkeyfâ - Mardin Artuklu Meliklerinin Sikkeleri 166
2.2.1. Hısnıkeyfâ Meliki 166
2.2.1.1 Mevdud b. Mahmud (619-629 / 1222/3-1231/2) 166
2.2.2. Mardin Melikleri 167
2.2.2.1. Artuk Arslan b. II. İlgazi (599-637 / 1202/3-1239/40) 167
2.2.2.2. I. Gazi b. Yoluk Arslan (637-658 / 1239/40-1259/60) 180
2.3. Türkiye Selçuklularına Tâbi Zengî Meliki Sikkeleri 210
2.3.1. Mahmud b. Sancar Şah (605-639 / 1208/9-1241/2) 210
SONUÇ 229
BİBLİYOGRAFYA 232
HARİTA 234

ÖNSÖZ

Bu tezde Mardin Müzesi envanterinde bulunan Türkiye Selçukluları sultanları ile tâbi Hısnıkeyfâ - Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri sikkeler ele alınmıştır. Müze envanterinde 10.000'e yakın İslamî dönem sikkesi bulunmaktatır. Bir yüksek lisans tezinde bu genişlikte bir envanterin incelenmesi mümkün olmadığından, zaman, mekân ve konu bakımından kataloğu yapılacak sikkeler sınırlandırılmıştır.

Tez iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kataloğu yapılan sikkelerin genel değerlendirmesinde sikkelerin fiziksel özellikleri, metin, bordür tipleri, tasvir ve süslemeler incelenmiştir. Gerekli yerlerde tablolar düzenlenerek konunun daha kolay anlaşılması sağlanmıştır.

İkinci bölümde yukarıda zikredilen hanedanların sikkelerinin sistematik kataloğu yapılmıştır. Önce Türkiye Selçukluları daha sonra onlara tâbi oldukları dönemlerde Hısnıkeyfâ - Mardin Artukluları ile el-Cezîre Zengîlerinin darp ettirdikleri sikkeler tasnif edilmiş ve Arap harfleriyle metinleri ve Latin harfleriyle okunuşları verilerek tanıtılmıştır.

Öncelikle beni böylesi bakir bir alana yönlendiren ve bu süreçte sabırla hatalarımı düzelterek çalışmama çok önemli ve değerli katkıları olan hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Sadi S. KUCUR'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Değerli Hocam Sayın Prof. Dr. Gülay BEZER'e de önemli katkıları için müteşekkirim. Mardin Müzesi Müdürü Sayın Nihat ERDOĞAN'a, müzenin diğer personeline ve Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünde Arkeolog İlhan YAVUZ'a bu süreçte gösterdikleri anlayıştan ve yaptıkları yardımlardan dolayı çok teşekkür ederim. Öte yandan Arapça metinlerin yazımında karşılaştığım teknik bir problemin çözülmesindeki katkısı için öğretmen ve yüksek lisan öğrencisi Oktay ALTIN'a ve araştırma süresince yararlandığım İSAM Kütüphanesinin tüm çalışanlarına müteşekkirim. Son olarak bu araştırma boyunca hep yanımda olan ve maddi, manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen aileme en içten sevgilerimi sunuyorum.

Sıddık ÖNCÜ
İstanbul 2017

ÖZET

Ülkemizdeki müzelerde envanteri yapılmamış binlerce sikke bulunmaktadır. Bu sikkelerin envanterleri yapılmasıyla elde edilecek bilgilerin, hem numismatik ilmine hem de tarih, sanat tarihi ve iktisat tarihi bilim dallarına katkı sağlayacağı şüphesizdir. Bu nedenle Mardin Müzesindeki İslamî sikkeler koleksiyonunda bulunan bazı sikkelerin kataloğunun ve değerlendirmesinin yapılması hedeflenmiştir. Türkiye Selçukluları ile Hısnıkeyfâ - Mardin ve el-Cezîre Zengî meliklerinin onlara tâbi oldukları dönemlerde darp edilen toplam 162 sikke tanıtılmış ve tahlil edilmiştir.

Tez giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte tezin konusu ve kapsamı, tezin amacı ve önemi, tezde uygulanan yöntem, konuyla ilgili kaynak ve araştırmalar ele alınmıştır.

I. Bölümde Türkiye Selçuklu Devleti ile Hısnıkeyfâ - Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengîlerinin siyasi tarihi ile ilişkileri genel hatlarıyla hulâsa edilmiştir. Daha sonra Mardin Müzesindeki Türkiye Selçukluları ile tâbi Hısnıkeyfâ - Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî sikkelerinin genel değerlendirmesi yapılmıştır. Sikkelerde yazı türü ve imlâ, ağırlık, çap, darp bordür tipleri, darphaneler, darp tarihi, kalıp tipleri, kondisyon, tasvir ve süslemeler ile sikkelerde bulunan metinler incelenmiştir.

II. Bölümde ise Mardin Müzesindeki yukarıda zikredilen sikkelerin sistematik kataloğu yapılmıştır.

Bu araştırma ile daha önceki yayınlarda zikredilen bazı bilgilerin yeniden değerlendirilmesi gerektiği görülmüş, ayrıca daha önce yayınlanmayan sekiz sikke tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Selçukluları sikkeleri, Artuklu sikkeleri, Zengî sikkeleri, Mardin Müzesi, İslam numismatiği

ABSTRACT

There are thousands of coins in our country that have no inventory in the museums. The information obtained by making the inventories of these sikes will undoubtedly contribute to both the numismatic knowledge and the branches of history, art history and economics history. For this reason, it is aimed to do some calculations and evaluations of some of the coins found in the collection of Islamic coins at the Mardin Museum. A total of 162 coins, which were beaten during the periods when the Seljuks of Turkey, Zengids of Hısnıkeyfâ - Mardin and al-Jazira were appointed to them, were introduced and analyzed.

The thesis consists of two main parts. In the first part, the physical characteristics of cucks, texts, border types, depictions and ornaments were examined in the general evaluation of the cuckolds made in the catalog. Tables were arranged where necessary to make it easier to understand the subject.

In the second part, a systematic catalog of the dynasties' cousins mentioned above was made. At first, during the periods when the Seljuks of Turkey were subordinate to them, coins asserted by Zengids of Hısnıkeyfâ - Mardin and al-Jazira were classified and their texts were introduced with arabic letters and latin letters.

With this study, it was seen that some of the information mentioned earlier in the written sources had to be re-evaluated and it was estimated that these cases were new because there were no similar cases with the cases in which the eight cicens were read.

Keywords: Turkey Seljuks coinage, Artuqids coins, Zengids coins, Mardin Museum, Islamic numismatics

KISALTMALAR

A	: Arka yüz
agm.	: Adı geçen makale
Auct.	: Auction
b.	: bin
Bkz	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	: Editör
g.	: Gram
haz.	: Hazırlayan
Kt. nr.	: Katalog numarası
Lot.	: Müzayede sıra numarası
mm.	: Milimetre
Müşt.	: Müşterek
Müs.	: Müstakil
Nom. değ.	: Nominal değer
nr.	: Numara
Ö	: Ön yüz
s.	: Sayfa
Salt.	: Saltanat

GİRİŞ

I. Tezin Konusu ve Kapsamı

Envanterinde Müslüman hanedanlara ait yaklaşık on bin sikke bulunan Mardin Müzesindeki Türkiye Selçuklu sultanları ile Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin onlara tâbi oldukları dönemlerde darp ettirdikleri sikkeleri incelenmiş ve sistematik kataloğu yapılmıştır. Bir yüksek lisans tezinde bu genişliğe sahip bir envanterin incelenmesi, kataloğunun yapılması mümkün olmadığından konuda sınırlamaya gidilmiştir.

Bu çalışma çerçevesinde müze envanterinde tespit edilen 99 Türkiye Selçukluları, 1 Hısnıkeyfâ Artukluları, 43 Mardin Artukluları ve 19 el-Cezîre Zengîlerine ait toplam 162 sikke incelenmiştir. Bu sikkelerin sultan ve meliklere göre dağılımı genel değerlendirme bölümünde (Tablo 1.) verilmiştir.

II. Tezin Amacı ve Önemi

Türkiye müzelerinde envanteri yapılmamış veya katalogları yayınlanmamış ve üzerinde araştırma yapılmamış binlerce sikke bulunmaktadır. Bu çalışmaların yapılmasının başta numismatik olmak üzere tarih, sanat tarihi ve iktisat bilimlerine de katkı sağlayacağı şüphesizdir. Böylelikle söz konusu hanedanların mevcut kataloglarına eğer var ise yeni darphaneler, yeni darp tarihleri veya farklı kalıplarla darp edilmiş yeni sikkeler eklemek mümkün olacaktır. Bunlar olmazsa bile bu hanedanlara ait mevcut sikkelerin tespitinin yapılması kaynak neşri açısından önem taşımaktadır.

III. Tezde Uygulanan Yöntem

Araştırma için öncelikle konuyla ilgili bir literatür taraması yapılmış, ardından daha önce müze görevlileri tarafından ağırlıkları, çapları tespit edilip fotoğrafları çekilerek envanter defterine kaydedilen yukarıda sayıları belirtilen Türkiye Selçukluları sultanları ile tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerin üzerindeki yazılar okunmuştur. Sonra belirlediğimiz katalog fişine

sikkelerle ilgili bilgiler girilmiştir. Katalogda kullanılan fotoğraflar müzeden alınmıştır. Katalogda metinlerin okumasını kolaylaştırmak için sikke fotoğrafları bir misli büyütülmüştür. Sonra Türkiye Selçukluları, Artuklu ve Zengî hanedanlarına ait sikkelerin, sultanların ve tâbi meliklerin saltanat yılları esas alınarak kronolojik tasnifi yapılmıştır. Sultanların ve meliklerin darp ettirdikleri sikkelerin ayrı ayrı tasnifi yapılırken öncelikle dinar örneği bulunmadığından dirhem ve felsler kronolojik olarak tasnif edilmiştir. Şayet aynı yıl ve aynı darphaneye ait sikkeler varsa bunlar kondisyonuna göre en net okunanlar, aynı yıl farklı darphanelerde darp edilmiş sikkeler varsa bunlar da darphane isimlerine göre alfabetik sıralanmıştır. Bir sikkede darp tarihi olup darphane adı yok ise veya okunamamışsa bu sikke aynı tarihli sikkelerin sonuna, eğer sikkede darphane adı olup darp tarihi yoksa bunlar da tarihi açık olanların sonuna, daha sonra da darp yeri ve tarihi okunamayanlar eklenmiştir.

Sikkelerin üzerindeki metinlerin aşınması, kalıp kayması, çift darp, yanlışlık veya yer darlığından dolayı harf veya kelimelerin yazılmaması gibi durumlar aşağıda açıklandığı şekilde gösterilmiştir. Sikke üzerinde mevcut olduğu halde aşınma veya kalıp kaymasından dolayı okunamamış kısımlar "( )", unutulmuş veya yer darlığı nedeniyle yazılamamış olan kısımlar "[ ]" içinde tamamlanmıştır. Darp tarihi ve yeri okumaları kesinlik arz etmiyor ise darp tarihinin ve yerinin sonuna "?" eklenmiştir. Darp tarihinin bir kısmı okunamamış ise okunabilen kısmın sonuna "x", darp tarihinin tamamı okunamayanlar için "xxx" konulmuştur. Darp yerinin bir kısmı okunanların tamamlanan kısmı "( )" içinde belirtilirken, tamamen okunamayanların darp yeri "-" işaretiyle gösterilmiştir. Sikkelerin okunamayan kısımları ise "…" işaretiyle belirtilmiştir.

Katalog bittikten sonra genel değerlendirme bölümünde ele alınan sikkeler, yazı türü ve imlâ, çap, darp tipleri, kalıp tipleri, darphaneler, kalıp değerlendirmesi, darp tarihleri ve divanî rakam, kondisyon, tasvir ve süslemeler ve metin olmak üzere farklı başlıklarla etraflı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Tezde Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tez yazım kuralları esas alınmıştır.

IV. Kaynaklar ve Araştırmalar

Tezde incelenen sikkeleri ihtiva eden bir katalog daha önce yapılmamış olmakla birlikte; bazı kataloglarda bu sikkelerin bir kısmına yer verilmiş, bazı yüksek lisans ve

doktora tezlerinde de farklı açılardan değerlendirilmişlertir. Konu ile ilgili başvurulan müstakil kataloglar önem derecesine göre aşağıda tanıtılmıştır.

Yılmaz İzmirlier'in *Anadolu Selçuklu Paraları*[1] isimli kataloğu Türkiye Selçukluları sikkeleriyle ilgili en yeni ve kapsamlı olanıdır. Yazar metni Türkçe ve İngilizce yayımlamıştır. Eserin girişinde kısa bir Türkiye Selçukluları siyasi tarihi ve şeceresine yer verilmiştir. Ardından yarım ve tam dirhem cetvelleri, darp tarihlerinin ve darp yerlerinin Arapça yazılışları ile sikke bordür tiplerinin çizimleri eklenmiştir. Katalogda yazarın özel koleksiyonu, diğer müze ve şahıs koleksiyonları ile kataloglarda tespit ettiği toplam 1527 Türkiye Selçuklu sikkesi tanıtılmıştır. Bu kataloğun yeni ve kapsamlı olmasının yansıra, en büyük katkısı özellikle darp tarihlerinde kullanılan divanî rakamların hükümdarlara göre tasnif edilip tablolar halinde verilmiş olmasıdır. Ancak sikke metinlerinde bu divanî rakamlar gösterilmeyip benzeyen veya yakıştırılan harflerle gösterilmiş olması bazı yanılgılara sebep olabilmektedir. Ayrıca tâbilere ait sikkeler metbû sultanın sikkelerine dâhil edilmiştir.

Michael Broome (v. 1997) *A Survey of the Coinage of the Seljuqs of Rum*[2] isimli kataloğu, Türkiye Selçukluları sikkeleri hakkında yayınlanan son katalog olup editörlüğünü Vilastimil Novak yapmıştır. Katalogda yazarın özel koleksiyonu ile diğer kaynaklardan topladığı toplam 1119 Türkiye Selçukluları sikkesi tanıtılıştır. Girişte yarım dirhem cetvelleri, darp yerleri haritaları ve Türkiye Selçukluları ile ilgi kısa bir siyasi tarih verilmiştir. Sikke fotoğrafları kataloğun sonunda toplu olarak verilmiştir, ancak bazı sikkelerin fotoğrafları yoktur.

J. C. Hinrichs'in *Anadolu Selçuklularının Sikkeleri: J. C. Hinrichs Koleksiyonu*[3], yayınlanmamış bir katalogdur. Yazar özel koleksiyonundaki toplam 669 Türkiye Selçukluları sikkesine yer vermiştir. Tâbilerin darp ettirdikleri sikkeler de metbûlarıyla birlikte yer almıştır. Sikkelerin renkli fotoğrafları kataloğun sonunda toplu olarak verilmiştir. Ancak katalogda tanıtımı yapılmış olmasına rağmen bazı sikkeler toplu fotoğrafların olduğu kısımda yer almamıştır.

Şevki Nezihi Aykut'un *Türkiye Selçuklu Sikkeleri, I (I. Mesud'dan I. Keykubad'a Kadar)*[4] ise adından da anlaşılacağı gibi tamamlanmamış bir katalogdur.

---

[1] Yılmaz İzmirlier, *Anadolu Selçuklu Paraları / The Coins of Anatolian Seljuqs,* İstanbul [2009].

[2] Michael Broome, *A Survey of the Coinage of the Seljuqs of Rum,* London 2011.

[3] J. Hinrichs, *Anadolu Selçuklularının Sikkeleri: J. Hinrichs Koleksiyonu,* (Bremen) 1997 (Fotokopi bir nüshası İSAM Ktp.nde bulunmaktadır: 737.4 ANA.S 063580 GNL).

[4] Şevki Nezihi Aykut, *Türkiye Selçuklu Sikkeleri, I (I. Mesud'dan I. Keykubad'a Kadar: (510-616 / 1116-1220),* İstanbul 2000.

Toplam 192 Türkiye Selçukluları sikkesi tanıtılmıştır. Sikke fotoğrafları metinde verilmiş, ancak ebatları 1/1 ve kalitesi iyi olmadığından yararlanmak mümkün değildir.

Bu dört önemli katalogdan daha önce yayınlanmış muhtelif kataloglar da bulunmaktadır. Ancak yukarıda zikredilen son kataloglar bunlara istinaden hazırlandığı için başvurmak ihtiyacı duyulmamıştır.

İbrahim - Cevriye Artuk'un *Artukoğulları Sikkeleri*[5], Artuklu sikkeleriyle ilgili genel bir katalogdur. Toplam 154 sikke tanıtılmıştır. Ayrıca Artukoğullarının kısa tarihçesi ve farklı kaynaklarda yer alan şecereleri ile kûfî yazının geçirdiği dönüşüm, dönemlere göre cetvellerle belirtilmiş; bazı sikkelerin fotoğrafları da verilmiştir.

William F. Spengler ile Wayne G. Sayles'in iki cilt halinde yayınladığı *Turkoman Figural Bronze Coins and Their Iconography*[6]'nin 1. cildinde Artukluların 58, 2. cildinde ise Zengîlerin 89 figürlü sikkesinin sistematik kataloğu yapılmış, metinler sikkede yazıldığı gibi kûfî yazıyla yazılmış, figürlerin muhtemel kökenleri araştırılmış ve yorumlanmıştır.

Bu eserlerin dışında Stephen Album'un genişletilmiş 3. baskısını yayınladığı *Checklist of Islamic Coins* İslâm numismatiği alanında madenî sikkelerle ilgili sistematik ve en kapsamlı bir başucu kitabıdır. Konumuzla ilgili hanedanların bastırdıkları sikkelerin özellikleri hakkında bu önemli eserden yararlanılmıştır.

Necla Akkaya'nın *Mardin Müzesi'ndeki İslamî Dönem Sikkelerinden Örnekler*[7] isimli doktora tezinde konumuzla ilgili beş sikke tanıtılmış, fakat metinlerde bazı okuma hataları tespit edilmiştir.

Bunların yansıra, bazı önemli müzayede şirketlerinin kendi web sayfaları ile müzayede şirketlerinin bazı ortak sitelerinde, kurumsal veya özel koleksiyonların web sayfalarında tanıtılan sikkelerden konumuzla ilgili olanlarından büyük ölçüde yararlanılmıştır. Bunların en önemlileri *zeno.ru, coinarchives.com, vauctions.com, stevealbum.com, balcoins.com* ve *eroncoins.com*'dur. Ancak *balcoins.com* ve *eroncoins.com* siteleri 01.01.2017 tarihinden itibaren ücretli hale geldiğinden kataloğumuzda bu sitelerin verdiğimiz envanter numaralarına ulaşılamamaktadır.

---

[5] İbrahim-Cevriye Artuk, *Artukoğulları Sikkeleri,* Sümer Kitabevi, İstanbul 1993.

[6] William F. Spengler - Wayne G. Sayles, *Turkoman Figural Bronze Coins and Their Iconography, I: The Artuqids,* Wisconsin 1992; *II: The Zengids,* Wisconsin 1996.

[7] Necla Akkaya, Mardin Müzesi'ndeki İslami Dönem Sikkelerinden ÖrneklerSelçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Konya 2011.

I. BÖLÜM
GENEL DEĞERLENDİRME

1.1. DÖNEMİN KISA SİYASİ TARİHİ

Oğuz Türklerinin Anadolu'ya ilk akınları, yurt aramak mecburiyetiyle keşif niteliğinde olup Çağrı Bey tarafından 1018 yılında yapılmıştır.[8] Türklerin Anadolu'ya göçü bu tarihten sonra aralıklarla devam etmiş; Anadolu'nun yurt tutulması ancak Malazgirt savaşından sonra mümkün olabilmiştir. Bu sürece katkı yapan Selçuklu çağdaşı beylikler de Malazgirt zaferinden sonra kurulmuş; Saltukoğulları Erzurum ve çevresini, Mengücüklüler Erzincan, Kemah ve Divriği'yi, Dânişmendliler Tokat, Niksar, Kayseri ve Sivas çevresini, Artuklular ise Mardin, Meyyafarikin ve Diyarbakır civarını yurt tutmuşlardır.[9]

Selçuk Bey'in torunu Kutalmış'ın oğlu I. Süleyman Şah (1075-1086) 1075 yılında İznik'i fethedip Türkiye Selçuklu devletini kurdu.[10] Türklerin Anadolu'yu süratle ele geçirmesi karşısında çaresiz kalan Bizans İmparatoru Alexios Komnenos 1081 yılında, Norman saldırısı karşısında Süleyman Şahla Drakon Çayı Anlaşması'nı

---

[8] Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat 13. Basım, İstanbul 2014, s. 45; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, Ötüken Neşriyat 8. Basım, İstanbul 2005, s. 115; Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2014, s. 33; Ali Sevim-Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1989, s. 33; Osman G. Özgüdenli, *Selçuklular Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157)*, İsam Yayınları, İstanbul, 2013, C. I, s. 54-55; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Kuruluş Devri,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2011, s. 104; Ali Sevim-Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür, Türk Tarih Kurumu Yayınları*, 2. Baskı, Ankara 2014, s. 39; Gülay Öğün "Türk Fethi Öncesinde Bizans'ın Doğu Anadolu Siyaseti", *YYÜ. Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi* , C:2 S:2 Van 1991, s. 73-80; İbrahim Kafesoğlu, *"Doğu Anadoluya İlk Selçuklu Akını (1015-1021) ve Tarihî Ehemmiueti"*, 60. Yıl Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s. 268-269.

[9] Osman Turan, *Doğu Anadolu Devletleri Tarihi Saltuklular, Mengücikler, Sökmenliler, Dilmaç Oğulları ve Artukluların Siyasi Tarih ve Medeniyetleri*, Nakışlar Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 1980, **s.** 3, 55, 139, 145; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1998, s. 2, 22, ; Clofford Edmund Bosworth, *Doğustan Günümüze İslam Devletleri Devletler, Prenslikler, Hanedanlıklar Kronolojisi ve Soy Kütüğü El Kitabı*, Kaknüs Yayınları, Çev. Hande Canlı, I. Basım, İstanul, 2005, s. 268, 292, 294, 296; Sevim, *Anadolu*, s. 154, 157, 168, 177.

[10] Turan, *Türkiye*, s. 84; Sevim, *Anadolu*, s. 104; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 521; Ali Sevim, "Süleymanşah I", *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010, s. 104.

imzalamak zorunda kaldı. Bu antlaşmayı "Sultan" unvanıyla imzalayan Süleyman Şah, fiili olarak elinde bulunan toprakları hukukî olarak da almış oldu.[11] Bu antlaşmayla batı sınırını güvenceye alan Süleyman Şah doğuya dönmüş, 1082'de Çukurova'da bazı şehirleri, 1085 yılında Antakya'yı fethetmiştir. 1086 yılında Haleb'i almak üzere Büyük Selçuklu hâkimiyet alanına girince, Şam meliki Tutuş ile giriştiği savaşta hayatını kaybetti. Süleyman Şah, saltanatı süresince Anadolu'da dağınık olan Türkmenleri önemli ölçüde hâkimiyeti altında toplamış, devletin sınırlarını İznik'ten Halep kapılarına kadar genişletmiş, attığı sağlam temeller sayesinde oğullarının Melikşah tarafından hapsedilmesi nedeniyle taht altı yıl boş kalmasına rağmen yıkılmamıştır.[12]

I. Kılıç Arslan (1092-1107), Melikşah'ın vefatından sonra 1093 yılında, Anadolu'ya gelip İznik'te tahta çıktı.[13] Kılıç Arslan babasının mirasını kısa sürede toparladıktan sonra kendisi için tehlikeli gördüğü kayınpederi Çaka Bey'i ortadan kaldırdı. Bizans'la yeniden anlaşarak babası gibi doğuya yöneldi.[14] Sultan Malatya'yı kuşattığı sırada Birinci Haçlı seferi ordularının başkent İznik'i muhasara ettiği haberini alınca süratle İznik'e döndüyse de tüm çabalarına rağmen 18 Haziran 1097 tarihinde İznik düştü. Daha sonra Eskişehir ve Ereğli yakınlarında iki kere daha Haçlı ordularının karşısına çıkan Kılıç Arslan onların ilerlemesine engel olamadı. Başkent, Konya'ya taşındı. Ancak Birinci Haçlı seferinden sonra Doğu'ya yerleşen Haçlılara yardım için 1101 yılında gelen Haçlı ordularını hezimete uğratmayı başardı.[15] Dânişmentli Gümüştegin Ahmed Gazi'nin ölümünden sonra Malatya'yı zapt etti. Doğuya ilerlemeye devam eden sultan 1107 yılında Musul'u aldı. Büyük Selçukluların Musul valisi Çavlı ile giriştiği savaşı kaybeden Kılıç Arslan kaçarken Habur Nehrinde boğularak vefat etti.

---

[11] Turan, *Türkiye*, s. 91; Sevim, *Anadolu*, s. 106; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 524; Gülay Öğün Bezer, *"Anadolu'nun Fethi ve Drokon Çayı Antlaşması'nın Bu Süreçteki Yeri*", TYB Akademi, S. 12, Eylül 2014, s.27-28; Sevim, "Süleymanşah I", *DİA, s. 104.*

[12] Turan, *Türkiye*, s. 98, 101, 104-106; Sevim, *Anadolu*, s. 108-111; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 526-528; Sevim, "Süleymanşah I", *DİA*, s. 105; Gülay Öğün Bezer, *"Türkiye Selçukluları'nın Güneydoğu Siyaseti ve I. Haçlı Seferinin Bunun Üzerindeki Etkileri"*, Türklük Araştırmaları Dergisi, XII, İstanbul 2002, s. 84-85.

[13] Turan, *Türkiye*, s. 126; Sevim, *Anadolu*, s. 114; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 530; Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2014, s. 17; Işın Demirkent, "Kılıcarslan I", *DİA*, XXV, Ankara 2002, s. 396-97.

[14] Turan, *Türkiye*, s. 127; Sevim, *Anadolu*, s. 117; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 532; Demirkent, *I. Kılıç Arslan,* s. 20, 28; Gülay Öğün Bezer, *"Türkiye Selçukluları'nın Güneydoğu Siyaseti ve I. Haçlı Seferinin Bunun Üzerindeki Etkileri"*, Türklük Araştırmaları Dergisi, XII, İstanbul 2002, s. 86; Demirkent, "Kılıcarslan I", *DİA*, s. 397.

[15] Turan, *Türkiye*, s. 128-134; Sevim, *Anadolu*, s. 104-116; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 533-534; Demirkent, *I. Kılıç Arslan*, s. 31, 33, 35, 40, 43.

Bu sırada Musul'da bıraktığı oğlu Şehinşah (Melikşah) esir edilerek İsfahan'a gönderildi.[16]

I. Kılıç Arslan'ın ölümü üzerine yaşanan olaylar Türkiye Selçuklularının Bizans İmparatorluğu, Haçlılar ve Dânişmendliler karşısında güç kaybına uğramasına neden oldu.

Kılıç Arslan'ın oğlu Şehinşah (Melikşah) (1110-1116) üç yıl sonra İsfehan'dan gelip Konya'da tahta oturdu. Ardından Türkiye Selçuklularına karşı atağa geçmiş olan Bizans'la mücadeleye girişti. Fakat Dânişmendli kayınpederi Emir Gazi'nin desteğini alan kardeşi Mesud'a yenilerek tahtını kaybetti.[17] Şahinşah kısa saltanatı döneminde Bizans'ın ilerleyişini durdurmaya muvaffak olmuştu.

Bundan sonra tahta geçen I. Mesud (1116-1155), kendisine saltanatın yolunu açan kayınpederi Emir Gazi'nin ölümüne kadar (1134) bir bakıma onun vesayeti altında kaldı. Sultan Mesud ancak Emir Gazi'nin vefatından sonra Dânişmendlilerle rekabet edebilecek konuma geldi.[18]

Bizans İmparatoru Manuel Komnenos, Türklerin yeniden Haçlı seferi öncesi şartlara dönmekte olduğunu görerek 1146 yılında Konya'yı kuşattı. Ancak Urfa'nın İmadeddin Zengî tarafından fethi üzerine başlayan II. Haçlı seferi ordularının gelişi üzerine dönmek zorunda kaldı. I. Mes'ud Almanya ve Fransa krallarının idaresinde gelen orduları ağır kayıplara uğrattı. Böylece Bizans ve Haçlı tehlikesini bertaraf ederek Anadolu'nun yeniden birinci siyasi aktörü konumuna geldi.[19]

Sultan I. Mes'ûd 1155 yılında son seferinde rahatsızlanınca daha önce veliaht tayin ettiği Elbistan meliki oğlu Kılıç Arslan'ı tahta geçirdi. Siyasî mücadelelerin yanı sıra devletin ilk imar faaliyetleri de onun döneminde başladı. Günümüze ulaşan ilk Türkiye Selçuklu sikkesi de ona aittir.[20]

---

[16] Turan, *Türkiye*, s. 136-138; Sevim, *Anadolu*, s. 117-118; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 536; Demirkent, *I. Kılıç Arslan*, s. 58, 62-64; Demirkent, "Kılıcarslan I", *DİA*, s. 398.

[17] Turan, *Türkiye*, s. 180, 182, 186; Sevim, *Anadolu*, s. 119-120; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 538-539; Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 31-35; Muharrem Kesik, "Melikşah", *DİA*, XXIX, Ankara, 2004, s. 58

[18] Turan, *Türkiye*, s. 194, 204; Sevim, *Anadolu*, s. 120, 126; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 539, 543; Kesik, *I. Mesud*, s. 43, 46; Faruk Sümer, "Mesud I", *DİA*, XXIX, Ankara, 2004, s. 340.

[19] Turan, *Türkiye*, s. 207-208, 216-217; Sevim, *Anadolu*, s. 125; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 544-545; Kesik, *I. Mesud*, s. 62, 74, 76, 97, 111-112; Sümer, "Mesud I", *DİA*, s. 340.

[20] Turan, *Türkiye*, s. 217-219; Sevim, *Anadolu*, s. 126; Kesik, *I. Mesud*, s. 114-115, 117, 121; Sümer, "Mesud I", *DİA*, s. 340-41.

Sultan II. Kılıç Arlan (1115-1192), Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un sultanın kardeşi Şahinşah, Dânışmend beyleri ve Musul Atabegi Nureddin Mahmud'la yaptığı ittifak karşısında zor durumda kalınca 1162 yılında İstanbul'a gidip imparatorla anlaşmak zorunda kaldı. Ardından Konya'ya dönerek 1164 yılında muhalifleri tedrici olarak tasfiye etti. 1175 yılında Dânişmendlilere son vererek Anadolu'da siyasi birliği sağladı.[21]

İmparator Manuel, II. Kılıç Arslan'ın bu anlaşmadan yararlanarak güçlendiğini görerek, Türkleri Anadolu'dan atmak üzere harekete geçti. Miryokefalon geçidinde 17 Eylül 1176 tarihinde Türk ordusunun baskınına uğrayan Bizans ordusu yenildi. İmparator antlaşma yapıp geri dönmek zorunda kaldı. Bu zafer Malazgirt'ten sonra Türk fethini kalıcı kılan büyük başarılardan biri olup Bizans'ın artık Anadolu'yu Türklerden alma ümidini sona erdirmiştir.[22]

Bundan sonra Bizans istikametinde fetihlere devam eden II. Kılıç Arslan, saltanatının son yıllarında tam olarak bilinmeyen bir nedenle, ülkeyi idarî bakımdan on bir oğlu arasında bölüştürdü. Ancak merkezî otorite aleyhine geniş yetkilere sahip olan bu meliklerin babalarının sağlığında taht kavgalarına başlamaları, Kudüs'ü kurtarmak üzere Anadolu'dan geçen Alman imparatorunun ordusuna karşı başarı imkânı vermedi. Oğulları arasındaki rekabetten yorulan yaşlı ve hasta sultan, 1191'de küçük oğlu Uluborlu meliki Keyhusrev'i veliaht ilan ettikten sonra 1192'de vefat etti ve Konya'da defnedildi.[23]

II. Kılıç Arslan Anadolu'da Selçuklu-Türk hâkimiyetini sağlamlaştırmış; siyasî istikrarla beraber ekonomi canlanmış ve imar faaliyetleri artmıştır. Nitekim Türkiye Selçuklularında bilinen ilk gümüş ve altın sikke onun döneminde darp edilmiştir.[24]

I. Gıyaseddin Keyhusrev (1192-1196) babasının vefatından sonra, Eylül 1192 tarihinde, tahta çıktı. İlk dönemlerde kardeşlerinin kendi aralarında mücadelesi

[21] Turan, *Türkiye*, s. 226-231; Sevim, *Anadolu*, s. 126-128; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 547; Adülkerim Özaydın, "Kılıç Arslan II", *DİA*, XXV, Ankara, 2004, s. 399-400.
[22] Turan, *Türkiye*, s. 233-234; Sevim, *Anadolu*, s. 129; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 550; ; Özaydın, "Kılıç Arslan II", *DİA*, s. 401.
[23] Turan, *Türkiye*, s. 242, 245, 250-252; Sevim, *Anadolu*, s. 131-133; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 551-553; Selim Kaya, I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s. 12, 18, 40; Özaydın, "Kılıç Arslan II", *DİA*, s. 401.
[24] Turan, *Türkiye*, s. 260; ; Özaydın, "Kılıç Arslan II", *DİA*, s. 403.

Keyhusrev'i rahatlattıysa da Tokat meliki olan ağabeyi Süleymanşah'ın Konya kuşatmasına mukavemet edemeyerek tahtı bırakıp İstanbul'a iltica etti.[25]

II. Süleyman Şah (1196-1204) tahta çıktıktan sonra öncelikle kardeşlerini itaat altına alarak ülkeyi yeniden büyük ölçüde birleştirdi. Artuklu ve Mengücekli beyliklerinden başka Ermeniler'i de tâbiyet altına aldığı gibi, 1202'da Saltuklu hanedanına son vererek Erzurum'u da topraklarına kattı. Ancak II. Süleymanşah bundan sonra çıktığı Gürcistan seferinde mağlup oldu, 1204 yılında Malatya seferine hazırlanırken vefat etti. Onun döneminde Anadolu'da düzen tekrar sağlanmış ve Konya dışında Aksaray, Kayseri ve Sivas'ta da sikkeler darp edilmiştir.[26]

II. Süleyman Şah'ın vefatından sonra tahta küçük yaştaki oğlu III. Kılıç Arslan geçirildi. Onun döneminde Isparta fethedildi. Ancak bu sırada sürgünde olan amcası I. Keyhusrev Konya'ya gelip ikinci kez tahtı ele geçirdi.[27]

I. Keyhusrev'in ikinci saltanat dönemindeki (1205-1211) seferlerinin temel hedefi siyasi istikrara muvazi olarak Asya ve Avrupa arasında yeniden transit ticaret merkezi haline gelmekte olan Anadolu'nun liman ve ticaret yollarının güvenliğini sağlamak olmuştur. Bu doğrultuda önce Samsun'un güvenliği sağlandı; ardından 1207 yılında Antalya'yı fethetti ve Kıbrıs Latin Krallığıyla ticaret antlaşması yaptı.[28] Bazı Zengi ve Eyyubi melikleri de I. Keyhusrev döneminde tabiiyetlerini bildirdiler.[29]

I. Keyhusrev Haziran 1211'de yılında İznik'teki Rum hükümdarı üzerine sefere çıktı. Savaşı Selçuklu ordusu kazanmasına rağmen, bir tedbirsizlik sonucunda sultan şehit edildi. Ancak buna rağmen Bizans daha ileri gidememiş ve bu sırada tahta geçen I. Keykâvus ile antlaşma yapmak zorunda kalmıştır.[30] I. Keyhüsrev ikinci saltanatı döneminde devraldığı sağlam mirası daha da güçlendirmiş; Antalya'nın fethi ve Kıbrıs

---

[25] Turan, *Türkiye*, s. 263-265; Sevim, *Anadolu*, s. 133; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 554; Kaya, *Selçuklu Tarihi*, s. 42, 51; Tuncay Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164-1211)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 15, 18, 20, 22; Ali Sevim, "Keyhusrev I", *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s. 347.

[26] Turan, *Türkiye*, s. 271, 277-78, 282, 285-286; Sevim, *Anadolu*, s. 133, 136; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 555-557; Kaya, *Selçuklu Tarihi*, s. 63, 71,74, 78, 87, 93, 170; Selim Kaya, "Süleyman Şah II", *DİA*, XXXVIII, İstanbul, 2010, s. 106-107

[27] Turan, *Türkiye*, s. 288-290; Sevim, *Anadolu*, s. 137; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 558; Selim Kaya, *Selçuklu Tarihi*, s. 112, 118; Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhusrev*, s. 27-29; Kaya, "Süleyman Şah II", *DİA*, s. 107. Ali Sevim, "Kılıç Arslan III", *DİA*, Ankara, 2002, XXV,s. 403-404; Sevim, "Kılıç Arslan III", *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s. 403-404.

[28] Turan, *Türkiye*, s. 307; Sevim, *Anadolu*, s. 138; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 559-560; Kaya, *Selçuklu Tarihi*, s. 131; Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhusrev*, s. 34, 37-39; Sevim, "Keyhusrev I", *DİA*, s. 348.

[29] Turan, *Türkiye*, s. 299-300; Sevim, *Anadolu*, s. 137; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 559; Kaya, *Selçuklu Tarihi*, s. 121; Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhusrev*, s. 32-33; Sevim, "Keyhusrev I", *DİA*, s. 348.

[30] Turan, *Türkiye*, s. 312; Sevim, *Anadolu*, s. 139; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 560-561; Kaya, *Selçuklu Tarihi*, s. 149; Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhusrev*, s. 40-43; Sevim, "Keyhusrev I", *DİA*, s. 348.

Haçlı Krallığıyla yaptığı ticaret anlaşması sayesinde Anadolu'yu uluslararası ticari faaliyetlerin önemli bir aktörü konumuna getirmiştir.

I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220) babasının şehit edilmesi üzerine Malatya meliki iken Temmuz 1211'de yılında Konya'ya gelip tahta geçti. Kendisine karşı taht mücadelesine giren kardeşi Keykubad'ı yenilgiye uğrattı.[31] Sultan bu iç meseleleri hallettikten sonra 1214 yılında Sinop'u, iki yıl sonra da Kıbrıs Haçlılarının işgal ettiği Antalya'yı ikinci kez fethetti.[32]

I. Keykâvus, Selçukluların güneydoğu siyasetinin ve ticaret faaliyetlerinin önünde engel olan Ermeniler'e karşı da seferler düzenleyerek tabiiyet altında tutmaya devam etmiştir. Aynı nedenlerle şiddetli rekabet içerisinde bulunduğu Eyyûbîlere karşı çıktığı Haleb seferinde başarısızlığa uğradı. Halep seferinin intikamını almak için ordusunu Malatya'da topladığı sırada, Ocak 1220 tarihinde, hastalanarak vefat eden Keykavus, Sivas'ta yaptırdığı darüşşifasındaki türbesine defnedildi.[33]

I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) ağabeyi vefat edince devlet adamaları tarafından hapisten çıkartılarak tahta oturtuldu. Antalya limanının emniyeti bakımından önemli olan Kalonoros'u (Alaiyye) fethetti.[34] Moğolların 1223 yılında Soğdak'a saldırması üzerine buraya bir ordu göndererek güvenliği sağladı. Artuklu beylerinin bazılarını tabiiyet altına alırken, 1228'de Mengücükleri Divriği kolu hariç ortadan kaldırdı.[35]

I. Keykubad Moğolların önünden çekilerek İran ve Azerbaycan'a gelen Celâleddin Harezmşah ile işbirliği yapmaya çalışsa da 10 Ağustos 1230 tarihinde Yassıçemen'de vuku bulan savaşta Harezmşâh yenildi. Bu durum Moğollarla aradaki tampon bölgenin ortadan kalkmasına sebep olduğundan Selçuklu tarihini derinden etkileyecektir. Sultan buradan Erzurum üzerine yürüyerek kardeşinden şehri teslim aldı. Babası ve ağabeyi zamanında yapılan ticaret anlaşmalarını geliştirerek sürdürdü.

---

[31] Turan, *Türkiye*, s. 316, 323; Sevim, *Anadolu*, s. 140; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 562-563; Salim Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s. 22-28; Faruk Sümer, "Keykavus I", *DİA,* XXV, Ankara, 2002, s. 352

[32] Turan, *Türkiye*, s. 326, 332; Sevim, *Anadolu*, s. 141-142; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 563-564; ; Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus,* s. 32-33, 37; Sümer, "Keykavus I", *DİA*, s. 352-53

[33] Turan, *Türkiye*, s. 339,340; Sevim, *Anadolu*, s. 143-144; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 565-566; ; Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus*, s. 46, 55-59, 100; Sümer, "Keykavus I", *DİA*, s. 352-53

[34] Turan, *Türkiye*, s. 348, 367, 370, ; Sevim, *Anadolu*, s. 144; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 567, 570; Emine Uymaz, Sultan I. Alâeddîn Keykubad Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 17-18, 22; Faruk Sümer, "Keykubad I", *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s. 358.

[35] Turan, *Türkiye*, s. 376, 379; Sevim, *Anadolu*, s. 148-149; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 571-572; Uymaz, I. Keykubad, s. 35, 43; Sümer, "Keykubad I", *DİA*, s. 358-359.

I.Keykubad Eyyûbîleri nihai olarak güneydoğudan atmak için ikinci seferine hazırlandığı sırada, 1 Haziran 1237 tarihinde, vefat etti ve na'şı Konya'ya getirilip türbesine defnedildi.[36] I. Alâeddin Keykubad saltanatı süresince Anadolu'nun siyasi, sosyal ve ekonomik bakımdan gelişmesine hizmet etmiş bağımsız son Türkiye Selçuklu sultanıdır.

I. Keykubad'ın vefatından sonra daha önce veliaht ilan edilen Kılıç Arslan yerine, Emir Sa'deddin Köpek'in desteğiyle Erzincan meliki II. Gıyaseddin Keyhusrev (1237-1246) Haziran 1237 tarihinde tahta geçti. Sa'deddin Köpek bundan sonra kazandığı nüfuzla kendisine rakip olabilecek tüm emirleri ortadan kaldırdı. Tahtı ele geçirmeyi dahi planladığı anlaşılınca 1239 yılında ortadan kaldırıldı. Ancak Moğol istilasının önünden kaçarak Anadolu'ya gelen Türkmenlerin iskân ve istihdamında yaşanan sorunlar Babâi ayaklanmasına neden olmuş;[37] isyan bastırılmakla birlikte Moğollar karşısında devletin zaaflarını ortaya çıkarmıştır.

Baycu Noyan komutasında Anadolu'ya giren Moğol ordusu 1243 tarihinde Kösedağ mevkiinde Selçuklu ordusunu yenilgiye uğrattı. Bunun üzerine Moğollar, geliş-gidiş yolları üzerindeki şehirleri yağmalayarak tahrip ettiler. Sultan önce Konya'ya, oradan da Antalya'ya çekildi. Vezir Mühezzebüddin Ali, Baycu Noyan'ın ardından giderek daha sonra Batu Han'a da onaylattırılan bir antlaşmayla Türkiye Selçuklularını Moğollara vergi verir hale getirmiştir.[38]

II. Gıyaseddin Keyhusrev babasından devraldığı sağlam temellere oturtulmuş devleti aynı şekilde muhafaza edemedi. Bunda sultanın çok genç olmasının yanı sıra Sa'deddin Köpek'in nitelikli devlet adamlarını ortadan kaldırmış olması etkili olmuştur. Devlet kendi döneminde ve ardılı sultanların dönemlerinde artık tamamen Moğol tahakkümüne girmiştir. Bu durum beyler arası nüfuz mücadelesini arttırmış ve Selçuklu hâkimiyetinin yıkılış sürecini hızlandırmıştır.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev küçük oğlu II. Alaeddin Keykubad'ı veliaht tayin etmekle birlikte 1246'da ani ölümü üzerine, başta vezir Şemseddin İsfehani ve Celaleddin Karatay olmak üzere devlet adamları büyük oğlu II. İzzeddin Keykâvus'u

---

[36] Turan, *Türkiye*, s. 392, 394, 402, 409; Sevim, *Anadolu*, s. 150-153; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 573, 576; I. Keykubad, s. 59, 63, 67, 93; Sümer, "Keykubad I", *DİA*, s. 358-359.

[37] Turan, *Türkiye*, s. 423, 427-429, 433, 440-443; Sevim, *Anadolu*, s.153-154; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 577-579; Nejat Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Giyâsü'd-dîn Keyhüsrev ve Devri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s. 32, 37, 45, 55, 63, 67; Ali Sevim, "Keyhusrev II", *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s. 349.

[38] Turan, *Türkiye*, s. 456, 459, 463; Sevim, *Anadolu*, s. 154; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 581-582; Kaymaz, *II. Giyâsü'd-dîn Keyhüsrev,* s. 95, 97-98, 102, 104; Sevim, "Keyhusrev II", *DİA*, s. 349-350.

tahta oturttular. Ancak bu sırada sultan olduğuna dair bir yarlıkla (ferman) Karakurum'dan dönen IV. Kılıç Arslan, Sivas'a gelip burada sultanlığını ilan etti (1249). Bu karışık durumda vezirliğe getirilen Celaleddin Karatay, kardeşler arasındaki mücadeleyi sona erdirmek için, 1249'da üç kardeşi birlikte tahta çıkardı. Müşterek sultanların isimleri hutbe ve sikkelerde yaş sırasına göre okutuldu. Karatay ve II. Alaeddin Keykubad'ın vefatı üzerine istikrar bozuldu. II. Keykâvus, IV. Kılıç Arslan'ı hapsettikten sonra tek başına tahta oturdu (1255-1257). Moğol komutanı Baycu Noyan 1257 yılında Anadolu'ya girdi. IV. Kılıç Arslan'ı hapisten çıkarttırıp tekrar müstakil olarak tahta çıkarttı. Ancak Baycu'nun Anadolu'dan ayrılması üzerine II. Keykâvus tekrar saltanatını ilan etti. Bu sırada II. Alaeddin Keykubad ile Karakurum'a giden elçilik heyeti devletin iki kardeş arasında bölüştürüldüğünü gösteren fermanla geri döndü. Ancak IV. Kılıç Arslan'ın vezirliğine getirilmiş olan Muinüddin Pervane Moğol hanını II. Keykâvus'un Memlûklerle işbirliği yaptığına ikna edip onu saltanattan uzaklaştırmayı başardı. Böylece saltanat tek başına IV. Kılıç Arslan'a kalmış oldu (1262).[39]

IV. Kılıç Arslan kardeşini bertaraf etmekle birlikte Muinüddin Süleyman Pervane'nin tahakkümü altında kaldı. Nitekim Pervane'nin Moğol hanı nezdinde IV. Kılıç Arslan'ın Memlûklerle işbirliği yaptığına dair tezviratı, 1266 yılında Aksaray'da verilen bir ziyafet sırasında sultanın öldürülmesiyle sonuçlandı.[40]

IV. Kılıç Arslan'dan sonra yerine küçük yaştaki oğlu III. Gıyaseddin Keyhusrev (1266-1282) geçti ve böylece Pervane'nin iktidarı pekişmiş oldu.[41] Devleti Moğollar nezdinde temsil eden ve onlar için birçok cürüm irtikâp eden Pervane'nin Moğol tahakkümünden bıktığında Memlûklerle yaptığı gizli işbirliği, Türkiye tarihinin dönüm noktalarından biri oldu. 1277 yılında Memlûkler ve Moğollar arasında yapılan Elbistan savaşından sorumlu tutulan Pervane, Ağustos 1277 yılında öldürüldü.[42] Bu kargaşa esnasında Türkmenlerin ve Karamanoğlu Mehmed Bey'in desteğini alan II. Gıyaseddin Keykâvus'un oğlu Alaeddin Siyavuş (Cimri) kısa süreliğine Konya'yı alarak

---

[39] Turan, *Türkiye*, s. 478, 484, 492-494, 501, 504, 508, 515; Sevim, *Anadolu*, s. 154; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 585-589; Kaymaz, *II. Giyâsü'd-dîn Keyhüsrev* , s. 105; Faruk Sümer, "Keykavus II", *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s. 355-56; Faruk Sümer, "Keykubad II", *DİA*, Ankara, 2002, XXV, s. 360; Faruk Sümer, "Kılıç Arslan IV", *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s. 404-405; AliSevim, "Keyhusrev II", *DİA*, s. 349-350, *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s. 404-405.

[40] Turan, *Türkiye*, s. 548; Sevim, *Anadolu*, s. 154; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 590; Sümer, "Kılıç Arslan IV", *DİA*, s. 405

[41] Turan, *Türkiye*, s. 550; Sevim, *Anadolu*, s. 154; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 592; Ali Sevim, "Keyhusrev III", *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s. 351-352.

[42] Turan, *Türkiye*, s. 569; Sevim, *Anadolu*, s. 154; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 596; Ali Sevim, "Keyhusrev III", *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s. 351-352.

sultanlığını ilan ettiyse de bu durum uzun sürmedi; Karmanoğlu Mehmed Bey ardından da Siyavuş öldürüldüler.[43] Bu tarihe kadar Anadolu'yu yerli Selçuklu ümerası aracılığıyla yöneten Moğollar, bundan sonra doğrudan Moğol vali ve komutanlar tayin ettiler. Ahali bundan böyle Moğol yöneticilerle birlikte gelen orduların beslenmesi külfetinin yanı sıra, merkeze karşı ayaklanan Moğol yöneticilerin sebebiyet verdiği zulüm ve tahribata da katlanmak zorunda kaldı. Türkmen beyliklerinin Moğollara karşı yürüttükleri isyanlar da bu dönemde tarihin akışını etkileyecek bir ivme kazanmıştır.

Bundan sonra II. Mes'ûd, III. Keyhusrev, III. Alâeddin Keykubad, yeniden II. Mes'ûd ve V. Kılıç Arslan Moğol vali ve şehzadelerinin tahakkümü altında, sadece ismen sultan olarak, Timurtaş Noyan'ın 1318'de Selçuklu hanedanını tasfiye etmesine kadar varlıklarını sürdürdüler.

[43] Turan, *Türkiye*, s. 584, 586; Sevim, *Anadolu*, s. 154; Sevim-Merçil, *Selçuklu*, s. 597-598; Sümer, "Keykubad III", *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s. 360-361.

1.2. GENEL DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Mardin Müzesi envanterinde bulunan Türkiye Selçukluları ile komşuları Hısnıkeyfâ-Mardin Artukluları ve el-Cezîre Zengî meliklerinin onlara tâbi oldukları dönemlerde darp ettikleri sikkeler değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Türkiye Selçuklu Sultanları ile Hısnıkeyfâ-Mardin ve el-Cezîre Zengî Meliklerinin Darp Ettirdikleri Sikkelerin Genel Dağılımı

Türkiye Selçuklu Sultanları	Dirhem	Fels	Toplam
I. Keyhusrev		1	1
II. Süleyman Şah		1	1
I. Keykâvus		5	5
I. Keykubad	22	2	24
II. Keyhusrev	9	1	10
II. Keykâvus	4		4
IV. Kılıç Arslan	5		5
II. Keykâvus IV. Kılıç Arslan II. Keykubad (Müşterek saltanat)	4		4
III. Keyhusrev	12	1	13
II. Mes'ûd	32		32
Toplam	88	11	99
Tâbi Hısnıkeyfâ ve Mardin Artuklu Melikleri			
Mevdud		1	1
Artuk Arslan	1	12	13
I. Gazi		30	30
Toplam	1	43	44
Tâbi el-Cezîre Zengî Meliki			
Mahmud		19	19
Genel Toplam	89	73	162

Sikkelerde halifenin ve/veya sultanın isminin kısmen veya tamamen okunabilmesi, o sikkeyi kimin darbettirdiğini, eğer tarih okunamıyorsa yaklaşık hangi tarihlerde darbedildiğini tespit etmemiz kolaylaşır. Bu tespitte halifenin ve sultanın hilafet ve saltanat yıllarını önceden biliyor olmamızın büyük katkısı vardır.

Genellikle bu yaklaşım faydalı olmakla birlikte bazı istisnaî durumlarla da karşılaşılabilmektedir. Nitekim İlhanlı hükümdarı Hülâgû'nun 656 (1258) yılında Bağdad'a girip Bağdad'daki son Abbasi halifesi el-Müsta'sım Bi'llâh'ı katletmesinden sonra Türkiye Selçukluları sikkelerinde bir süre katledilen halifenin adı kullanılmaya devam edilmiştir. Daha sonra halifenin adı yazılmayıp son halifeye atfen "el-Ma'sum" sıfatı kullanılmıştır. Bu durum da bir süre devam etmiş, ilerleyen tarihlerde bu sıfat da terk edilmiş ve halife isminin yerine tevkī' yazılmaya başlanmıştır.

Tablo 2. Türkiye Selçukluları Sikkelerindeki Abbasi Halifelerinin İsimleri

Halife	Sultan	Nom. değ.	Darp Tarihi	Darp Yeri	Kt. nr.
en-Nâsır li-Dîni'llâh	I. Keykâvus	Fels	xxx	-	3-7
	I. Keykubad	Dirhem	617	Konya	8
				Sivas	9-10
			619		11
			622		12
el-Müstansır bi'llâh			625		13-14
				-	15
			627	Sivas	16-17
			(6)27	-	18
			628		19
			6(2?)8	Sivas	20
			630	Konya	21
				Sivas	22
			631		23
			633		24-29
		Fels	xxx	-	30[1]
					31[2]
	II. Keyhusrev	Dirhem	634	Sivas	32-33
			639	Konya	34-35
				Sivas	36
			640	Konya	37-38
			641	Sivas	39[3]
el-Müsta'sım bi'llâh			642	Konya	40
	II. Keykâvus		644	Sivas	42
			646	Konya	43
			647		44
			657	Sinop	45
	IV. Kılıç Arslan		646	Sivas	46
			6xx	Ma'denşehir	49
	Müşterek Saltanat		647	Sivas	51
			648	Konya	52
			650		53
			653	Sivas	54
el-Ma'sum bi'llah	IV. Kılıç Arslan		657	Sinop	47[2]

Keza I. Keykubad'ın bir felsinde (Kt. nr. 30) halifenin ismi ile ilgi sıkıntı bulunmaktadır. I. Keykubad'ın saltanatı döneminde Abbasi halifeleri sırasıyla en-Nâsır, ez-Zâhir, el-Müstansır'dır. Bu sikkede halifenin adı el-Mus(tansır) li-Dîni'llâh yazılmıştır. Ancak bu isimde bir halife yoktur. Hattatın bu sikkenin kalıbını hazırlarken iki halifenin adını karıştırdığı görülmektedir. Bu iki halife el-Müstansır Billah ve en-Nâsır Lidinillah'tır. Ancak sikke üzerindeki isim ve lâkab iki ayrı halifeye aittir. Bu sikkenin üzerinde tarih tespit edilemediğinden hangi halifenin olması gerektiği tespit edilememiştir. Yine I. Keykubad'ın diğer bir felsi (Kt. nr. 31) aşırı tahrip olduğundan halifenin adı tam olarak okunamamıştır. Tabloda da görüldüğü üzere sultanın döneminde iki halifenin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sikke üzerindeki halife isminin en-Nâsır li-Dîni'llâh veya el-Müstansır bi'llâh olması gerekir.

II. Keyhusrev'in (Kt. nr. 39) 641 tarihli dirheminin tarihiyle halifenin hilafet yılları uyuşmamaktadır. Tarihin 641 olduğu açıktır, ancak halifenin vefat tarihi 640 olduğuna göre ya halifenin adı ya da tarihin yanlış yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Yeni halife el-Müsta'sım bî'llah'ın yerine yanlışlıkla eski halifenin adının yazılmış olması muhtemeldir.

IV. Kılıç Arslan'ın 657 Sinop darplı dirheminde (Kt. nr. 47), Moğollar tarafından 656 yılında katledilmiş olan son Bağdad Abbasi Halifesi el-Müsta'sım bi'llâh'ın ismi yerine ona atfen "el-Ma'sum" sıfatı kullanılmıştır.

Mardin meliki I. Gazi'nin aşağıdaki tabloda gösterilen on iki felsinde ise darp tarihi sikke üzerinde yer olmasına rağmen yazılmamıştır. Ancak I. Gazi'nin hâkimiyeti 637-638, metbû sultan II. Keyhusrev'in saltanatı 634-644 ve son olarak Halife el-Müsta'sım bi'llâh'ın hilafeti de 640-656 yıllarında olduğuna göre bu sikkelerin darp tarihi 640-644 yılları arası olması gerekir.

Tablo 3. Tâbi Hısnıkeyfâ – Mardin Artuklu Meliklerinin Sikkelerinde Halife İsimleri

Halife	**Tâbi Melik**	**Metbû Sultan**	**Nom. Değ.**	**Darp Tarihi**	**Darp Yeri**	**Kt. nr.**
el-Müstansır bi'llâh	Artuk Arslan	I. Keykubad	Dirhem	626	Duneysir	1
	Mevdud		Fels	624	Amid	1
	Artuk Arslan	II. Keyhusrev		635	Mardin	2-13
	I. Gazi			639		14-31
el-Müsta'sım bi'llâh				(640-644)		32-43

Tablo 4. Tâbi el-Cezîre Zengî Meliklerinin Sikkelerinde Halife İsimleri

Halife	Tâbi Melik	Metbû Sultan	Nom. Değ.	Darp Tarihi	Darp Yeri	Kt. nr.
el-Müstansır bi'llâh	Mahmud	II. Keyhusrev	Fels	639	el-Cezîre	1-19

1.2.1. Sikkelerin Fiziksel Özellikleri

Sikkelerin maden cinsi ve nominal değerleri, ağırlık, çap, kondisyon, kalıp değerlendirmesi gibi fiziksel özellikleri ele alınmıştır.

1.2.1.1. Maden Cinsi ve Nominal Değerleri

Sikke darbında altın, gümüş ve bakır madenleri kullanılmaktadır. Bazen de gümüş ve bakır alaşımından meydana gelen bronzdan da sikkenin darp edildiği görülmektedir. Bilindiği üzere Ortaçağ İslâm dünyasında sikkeler darbedildiği maden cinsine göre, altın "dinar", gümüş "dirhem", bakır veya bronz ise "fels" olarak adlandırılmıştır.

Halife Hz. Ömer döneminde darp edilen ilk dirheminin ağırlığı 2,97 gr.dır. Emevî halifesi Abdulmelik b. Mervan'ın reformlarından sonra basılan İslâmî sikkelerde ve sonradan gelen diğer Türk-İslam devletlerinde de bu ağırlık esas alınmıştır.[44] Bu ağırlığın yarısı kadar olan dirhemler de yarım dirhem kabul edilmektedir.

İslamîyet'in ilk devirlerinden itibaren ağırlıkları ve çapları hesaba katılmaksızın darp ettirilen bakır veya bronz sikkelere ise "fels" denilmektedir. İlk fels 638 yılında Hz. Ömer döneminde Dımaşk'ta darp ettirilmiştir. Abdulmelik b. Mervan'ın reformlarından sonra ilk İslamî tipte fels 706 yılında darp ettirilmiştir. Felslerin ağırlıkları, çapları, ön ve arka yüzlerindeki yazılar düzensizdir.[45]

Mardin Müzesindeki Türkiye Selçukluları ile tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdiği sikkelerin genel dağılımı ve bunların oranları şu şekildedir:

Türkiye Selçukluları sultanlarının darp ettirdikleri sikkelerin toplamı 99'dur. Bunların 88'i dirhem olduğuna göre tüm sikkelere olan oranı %88,88'dir. Felslerin sayısı ise 11 olup tüm sikkelere oranı %11,11'dir.

Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin meliklerinin darp ettirdikleri toplam sikke 44'tür. Bunlardan Hısnıkeyfâ meliki ve Mardin meliki birer dirhem darp ettirmiştir. Mardin melikleri toplam 42 fels darp ettirmişler ve bunların genele olan oranı %95,45'tir.

Tâbi el-Cezîre Zengî meliki toplamda 19 fels darp ettirmiştir.

---

[44] Halil Sahillioğlu, "Dirhem", *DİA*, IX, İstanbul 1994, s. 369-70.

[45] İbrahim Artuk, "Fels", *DİA*, XII, İstanbul 1995, s. 309-310.

1.2.1.2. Ağırlık

Müze envanterindeki sikkelerin ağırlık değerlendirmesi yapılırken, sikkeler öncelikle dirhem ve fels olmak üzere ayrıldıktan sonra her sultanın kendi dönemi içerisinde en ağır ve en hafif olanları ve yine kendi dönemleri içerisinde kronolojik olarak ağırlıklarında bir düzen olup olmadığı, ağırlıklarının hangi yönde değiştiği ve ağırlık ortalamaları tespit edilerek değerlendirilmiştir.

Türkiye Selçukluları sultanı I. Keykubad'ın 22 dirhemi mevcuttur. Bunların ağırlıkları 2,55 g. ile 3,02 g. arasında değişmekte olup ortalamaları 2,9 gr.dır. II. Keyhusrev'in ağırlıkları 1,44 g. ile 3 g. arasında değişen ve ortalamaları 2,67 gr. olan 9 dirhemi mevcuttur. II. Keykâvus'un müstakil sultanlık dönemine ait 4 dirhemi mevcuttur. Bunlardan üçü; birinci; diğeri, dördüncü saltanatına aittir. İlk saltanatındaki dirhemlerin ağırlıkları 2,38 gr. ile 3,03 gr. arasında değişmekte ve ortalamaları 2,77 gr.dır. Dördüncü saltanatına ait tek sikkenin ağırlığı ise 2,52 gr.dır.

IV. Kılıç Arslan'ın müstakil saltanatına ait 5 dirhemi mevcuttur. Bunlardan 2'si birinci, 1'i dördüncü saltanatına aitken, kalan 2'sinin ise tarihleri ve dönemleri tespit edilememiştir. İlk saltanatındaki dirhemlerin ağırlıkları 2,7 gr. ve 2,83 gr., ortalamaları 2,76 gr.'dır. Bu sikkelerin darp tarihleri okunabilirlik durumlarına göre sıralanarak açık okunanlar esas alındığında en erken tarihli olandan en geç tarihli olana doğru ağırlıklarında artış görülmektedir. Dördüncü saltanatına ait tek sikkenin ağırlığı ise 2,95 gr.'dir. Geriye kalan dönemleri tespit edilemeyen 2 sikkenin ağırlıkları 2,83 g. ve 2,67 g., ortalamaları 2,75 g.'dır.

Müşterek saltanat döneminde 4 dirhem mevcuttur. Bunların ağırlıkları 1,3 g. ile 2,3 g. arasında değişmekte ve ortalamaları 2,42 g.'dır. Bu dönemde yarım dirhemlerden 1'i darp edilmiştir. Bu sikkelerin ağırlıklarında da kronolojik olarak artış görülmektedir.

III. Keyhusrev'in 12 dirhemi mevcuttur. Bunların ağırlık ortalamaları 2,66 g.'dır. 2 yarım dirhemden 1,28 g olan 1'i en düşük ağırlıklıdır (Kt. nr. 66). Yine 30 g. olan en ağır dirhem (Kt. nr. 61) de bu dönemde darp ettirilmiştir.

II. Mes'ûd'un 32 dirhemi mevcuttur. Bunlardan 27'si birinci saltanatına aitken 5'inin de tarihleri okunamadığı için dönemleri tespit edilememiştir. Bu dönemde yarım dirhemlerden 1'i darp edilmiştir. Birinci saltanatına ait olan dirhemlerin ağırlıkları 2,19 g. ile 3,02 g. arasında değişmekte ve ortalamaları 2,79 g.'dır. Dönemleri tespit edilemeyen 5 dirhemin ağırlıkları 1,35 g. ile 2,99 g.'dır, ortalamaları 2,55 g.'dır. Bu dönemde 1 yarım dirhem darp edilmiştir.

Türkiye Selçukluları felsleri;

I. Keyhusrev'in ağırlığı 3,65 g. olan tarihsiz 1 felsi bulunmaktadır. II. Süleyman Şah'a ait 6,73 g.'lık fels ise müzedeki en ağır Selçuklu felsidir. I. Keykâvus'un ağırlıkları 3,6 g. ile 4,46 g. arasında değişen ve ortalaması 4,04 g. olan 5, I. Keykubad'ın ağırlıkları 1,65 g. - 2,85 g. olan 2, II. Keyhusrev'in 3,45 g.'lık 1 felsi ve III. Keyhusrev'in 1,5 g ile müzedeki en düşük ağırlığa sahip Selçuklu felsi bulunmaktadır.

Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu Meliklerinin felsleri;

Hısnıkeyfâ meliki Mevdud'un I. Keykubad'a tâbi iken darp ettirdiği 3,3 g.'lık 1 felsi mevcuttur. Mardin meliki Artuk Arslan'ın II. Keyhusrev'e tâbi olarak darp ettirdiği ağırlıkları 2,76 g. ile 5,66 g. arasında değişen ve ortalamaları 4,35 g. olan 12 felsi bulunmaktadır.

I. Gazi'nin II. Keyhusrev'e tâbi olarak darp ettirdiği ağırlıkları 2,47 g. ile 8,65 g. arasında değişen ve ortalaması 4,35 g. olan 30 felsi mevcuttur. Bunlardan özellikle 18'inin darp tarihleri ve yerleri aynı olmasına rağmen ağırlıklarındaki düzensizlik dikkat çekicidir. Ortaçağ İslâm devletlerinin çoğunun sikke ağırlıklarında görülen bu durum muhtemelen darp tekniğinin yetersizliğinden kaynaklanmış olmalıdır.

el-Cezîre Zengî felsleri;

el-Cezîre Zengî meliki Mahmud'un II. Keyhusrev'e tâbi olarak darp ettirdiği 19 felsi bulunmaktadır. Bunların ağırlıkları 7,95 g. ile 12,35 g. arasında değişmetke ve ortalamaları 9,81 g.'dır. Katalogtaki en ağır fels bu dönemde darp ettirilmiştir. Sikkelerin darp tarihleri ve yerleri aynı olmasına rağmen ağırlıklarındaki bu değişimin nedeni, muhtemelen dönemin teknik yetersizlikleridir.

Türkiye Selçukluları sikkelerden Selçuklu sultanlarının darp ettirdiği beş yarım dirhem bulunmaktadır. Bu yarım dirhemlerin en erkeni, II. Keyhusrev'in 639 yılında Sivas'ta darp ettirdiği sikkedir. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, bu sikke dışındaki diğer tüm yarım dirhemlerin, özellikle Türkiye Selçuklu devletinin Kösedağ Savaşından sonra Moğollar'ın tesirinde kalarak siyasi otoritenin kaybolmasıyla ekonomik hayatın da bozulduğu dönemlere denk geldiği görülmektedir. Bu durumda devletin zayıflayan ekonomisine paralel olarak yarım dirhemlerin de darp edilmeye başlandığı söylenebilir. Tâbi meliklerden sadece Mardin Artuklu melikinin darp ettirdiği bir dirhemi bulunmakta ve bunun ağırlığı da nizami ölçüdedir.

Sikkelerdeki ağırlıklarla ilgili genel olarak söylenebilecekler, daha önce de belirtildiği gibi Türkiye Selçukluarı yarım dirhemlerinin olduğu dönemler dikkate alındığında bu dönemlerin (II. Keyhusrev, Müşterek Saltanat, III. Keyhusrev ve II. Mes'ûd) devletin siyasi ve ekonomik açıdan zorlandığı dönemlerle paralellik gösterdiği görülmektedir. Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri felslerde darp tarihi ve yeri aynı olan sikkelerde bile ağırlıklarda farklılıklar görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere bu durumun nedeni dönemin teknik yetersizlikleri olabilir.

Tablo 5. Selçuklu Sikkelerinde Yarım Dirhemler

Ağırlık g.	Darp tarihi	Darp yeri	Sultan	Kt nr.
1,44	639	Sivas	II. Keyhusrev	36
1,3	647	Sivas	Müşterek Saltanat	51
1,28	xxx	Ma'den(şehir)	III. Keyhusrev	65
1,48	xxx	-		66
1,35	xxx	-	II. Mes'ûd	99

1.2.1.3. Çap

Sikkelerin çapları tespit edilirken geniş olan kısım esas alınmıştır. Sikke çapları değerlendirilirken burada da öncelikle dirhem ve fels olarak ayrıldıktan sonra, her sultanın kendi dönemi içinde sikkelerin en geniş ve en dar çaplı olanlar tespit edilerek ortalamaları alınmıştır. Daha sonra sikke çaplarındaki değişim kronolojik olarak değerlendirmeye tâbi tutuluştur.

Tablo 6. Selçuklu Sikkelerinde Dirhem Çapları

En Geniş Çap	En Dar Çap	Darp Tarihi	Darphane	Sultan	Kt. nr.
2,8	-	646	Konya	II. Keykâvus	43
-	1,5	647	Sivas	Müşterek Saltanat	51

Türkiye Selçuklu Dirhemleri;

I. Keykubad'ın yirmi 22 dirhemi mevcuttur. Bunların çapları 2,1 mm. ile 2,35 mm. arasında değişmekte ve ortalamaları 2,25 mm.'dir. Bu sikkelerin darp tarihleri okunabilirlik durumlarına göre kronolojik olarak sıralandığında açlarının genişlediği görülmektedir.

II. Keyhusrev'in 9 dirhemi mevcuttur. Bunların çapları 1,8 mm.-2,4 mm. olup ortalamaları 2,15 mm.'dir. Bunlarda da çaplar gittikçe genişlemektedir.

II. Keykâvus'un müstakil saltanatlarına ait 4 dirhemi mevcuttur. Bunlardan 3'ü birinci, diğeri dördüncü saltanatına aittir. İlk saltanatındaki dirhemlerin çapları 2 mm. ile 2,8 mm.'dir ve ortalamaları 2,33 mm.'dir. En geniş çaplı dirhem bu dönemde darp edilmiştir. Bu sikkelerin çaplarının genişliğinde ise başlangıçta düzenli bir yükselmenin, ardından bir düşüşün olduğu görülmektedir. Dördüncü saltanatına ait tek dirheminin çapı ise 2,2 mm.'dir.

IV. Kılıç Arslan'ın müstakil saltanatlarına ait 5 dirhemi mevcuttur. Bunlardan 2' birinci saltanatına, 1'i dördüncü saltanatına aittir, kalan 2'sinin ise tarihleri tespit edilememiştir. İlk saltanatındaki dirhemlerin tarihleri farklıdır, ancak çapları aynı olup 2,3 mm.'dir. Dördüncü saltanatına ait tek sikkenin çapı ise 2,1mm.'dir. Geriye kalan dönemi tespit edilemeyen 2 sikkenin çapları 2,05 mm. ve 2,2 mm.'dir.

Müşterek saltanat döneminde 4 dirhem mevcuttur. Bunların çapları 1,5 mm. ile 2,3 mm. arasında değişmekte ve ortalamaları 2,05 mm.'dir. En dar çaplı dirhem bu dönemde darp edilmiştir.

III. Keyhusrev'in 12 dirhemi mevcuttur. Bunların çapları 1,75 mm.-2,4 mm.'dir, ortalamaları ise 2,19 mm.'dir. Çaplarının genişliğinde bir dalgalanma görülmektedir.

II. Mes'ûd'un 32 dirhemi mevcuttur. Bunlardan 27'si birinci saltanatına aitken 5 tanesinin tarihleri okunamadığı için dönemleri tespit edilememiştir. Birinci saltanatına ait olan dirhemlerin çapları 2,05 mm. ile 2,7 mm. arasında değişmekte ve ortalamaları 2,41 mm.'dır. Bu sikkelerin çapların genişliğinde dalgalanma görülmektedir. Dönemleri tespit edilemeyen 5 dirhemin çapları 1,93 mm. ile 2,5 mm. arasında değişmekte ve ortalamaları 2,35 mm.'dir.

Tâbi meliklerden sadece Mardin Artuklu meliki Artuk Arslan'ın I. Keykubad'a tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 1 dirhemi bulunmakta ve bunun çapı 2,3 mm.'dir.

Tablo 7. Selçuklu Sikkelerinde Fels Çapları

En Geniş Çap	En Dar Çap	Darp Tarihi	Darphane	Sultan	Kt. nr.
3,1	-	598	(Konya/Kayseri?*)	II. Süleyman Şah	2
-	1,8	xxx	.	I. Keykubad	31

Türkiye Selçukluları sultanlarının darp ettirdikleri felsler;

I. Keyhusrev'in 1 felsi mevcut olup çapı 2,1 mm.'dir. Bu felsin tarihi tespit edilememiştir.

II. Süleyman Şah'ın çapı 3,1 mm. ile en geniş çaplı olan 1 felsi bulunmaktadır.

I. Keykâvus'un 5 felsi mevcut olup çapları 2,3 mm. - 2,9 mm.'dir ve ortalamaları 2,53 mm.'dir. Sikkelerin tarihleri tespit edilememiştir.

I. Keykubad'ın 2 felsi mevcut olup çapları 1,8 mm. - 2,2 mm.'dir. Sikkelerin tarihleri tespit edilememiş ayrıca en dar çaplı felste bu dönemde darp edilmiştir.

II. Keyhusrev'in çapı 2,3 mm., III. Keyhusrev'in ise çapı 2,1 mm. olan 1'er felsi vardır.

Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu Meliklerinin darp ettirdikleri felsler;

Hısnıkeyfâ Artuklu meliki Mevdud'un I. Keykubad'a tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 1 felsi mevcuttur ve bu sikkenin çapı 2,3 mm.'dir.

Mardin Artuklu meliki Artuk Arslan'ın II. Keyhusrev'e tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 12 felsi mevcuttur. Bunların çapları 1,5 mm. - 2,35 mm. olup ortalamaları 2,14 mm.'dir. Ayrıca en dar çaplı fels bu dönemde darp edilmiştir.

Tablo 8. Tâbi Hısnıkeyfâ - Mardin Artuklu Sikkelerinde Fels Çapları

En Geniş Çap	En Dar Çap	Darp Tarihi	Darphane	Tâbi Melik	Metbû Sultan	Kt. nr.
2,5	-	639	Mardin	I. Gazi	II. Keyhusrev	23
-	1,5	635	Mardin	Artuk Arslan		13

I. Gazi'nin II. Keyhusrev'e tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 30 felsi mevcuttur. Bunların çapları 1,9 mm. ile 2,5 mm. arasında değişmekte ve ortalamaları 2,16 mm.'dir. En geniş çaplı fels bu dönemde darp edilmiştir.

Tâbi el-Cezîre Meliğinin darp ettirdiği felsler;

el-Cezîre Zengî meliki Mahmud'un II. Keyhusrev'e tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 19 felsi mevcuttur. Bunların çapları 2,2 mm. - 3 mm. arasında değişmekte ve ortalamaları 2,5 mm.'dir.

Tablo 9. Tâbi el-Cezîre Zengî Meliki Fels Çapları

En Geniş Çap	En Dar Çap	Darp Tarihi	Darphane	Tâbi Melik	Metbû Sultan	Kt. nr.
3	-	639	el-Cezîre	Mahmud	II. Keyhusrev	9
-	2,2					8

Sikkelerin çapları ile ilgili genel olarak söylenebilecekler, Türkiye Selçukluları dirhemlerinin çapları en dar olanları yarım dirhemler olup devletin sonlarına doğru eski özenin gösterilemediği görülmektedir. Yine aynı şekilde çapların daralması da devletin siyasi ve ekonomik açıdan zorlandığı dönemlere denk gelmektedir. (II. Keyhusrev, Müşterek Saltanat, III. Keyhusrev ve II. Mes'ûd) Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve

el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri felslerde ağırlıkta olduğu gibi darp yeri ve tarih aynı olmasına rağmen bir standart tutturulamamıştır.

1.2.1.4. Kondisyon

Müze envanterinde yer alan Türkiye Selçukluları sultanları ile tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerin kondisyon değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme yapılırken öncelikle sikkeler her sultanın kendi dönemleri içinde değerlendirilip daha sonra beş temel kıstasa göre bir ayrıma tâbi tutulmuştur. Ayrıca bazı sikkelerde bahsi geçen kıstaslardan birden fazlası görülmüş ve bunlarda ayrı ayrı zikredilmiştir.

Selçuklu sultanlarının darp ettirdikleri sikkelerin kondisyonu; 99 sikkenin içerisinde sadece 17 sikke (Kt. nr. 4-5, 9-11, 13, 15, 17, 21, 25, 34, 37, 38, 40, 48, 55-57) kondisyon olarak nettir. Geriye kalan kalıplarda ya tahribattan dolayı ya da kalıp kaymasından dolayı sikke metni zarar görmüştür. Bu rakamlar dikkate alındığında Türkiye Selçukluları sikkelerinde kondisyon netliğinin %17,17 olduğu görülmektedir.

Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerin kondisyonu; tâbi Artuklu meliklerinin sikkelerine bakıldığında sadece Hısnıkeyfâ meliki Mevdud'un I. Keykubad'a tâbiyken darp ettirdiği 1 fels ile Artuk Arslan'ın I. Keykubad'a tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği tek dirheminin kalıp kondisyonu nettir, geri kalan 43 felsin ya kalıp kaymasından yada kalıbın tahribatından dolayı kondisyon değeri düşüktür.

Tâbi Zengi meliğinin darp ettirdiği sikkelerin kondisyonu; el-Cezîre Zengî meliki Mahmud'un II. Keyhusrev'e tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği on dokuz felsten sadece 4'nün (Kt. nr. 1, 2, 4, 6) kondisyonu nettir. Bu rakamlar dikkate alındığında kondisyon oranı %21,05'tir.

1.2.1.5. Kalıp Değerlendirmesi

Müze envanterinde kayıtlı bulunan Türkiye Selçukluları, tâbi Hısnıkeyfâ - Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî sikkeleri ile atıf yapılan kaynaklardaki sikkeler kalıp açısından karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

1- Sikke üzerindeki metnin (Darp ettiren sultan veya melikin adı, darp tarihi, kullanılan unvan, lâkab, künye, tevkī', dinî ibareler veya sıfatlar) özellikleri ve farklılıkları.

2- Süslemelerin özellikleri ve konumları.

3- Bordür tiplerinin özellikleri.

Şayet aynı tarihli sikkelerde yukarıda bahsedilen durumlardan bir veya birkaçında farklılık görülmüş ise aynı sikke için birden çok kalıbın hazırlandığı söylenebilir.

Aynı kalıpla darp edilen sikkelerde herhangi bir not düşülmezken, kalıbı farklı olanlarda farklılık derecelerine göre: "Kalıp farklıdır.", "Kalıbın ön/arka yüzü farklıdır.", "Kalıp tamamen farklıdır.", "Kalıp çok az farklıdır." gibi notlar düşülmüştür.

Kalıp tespitiyle ilgili diğer bir husus, atıf yapılan kaynaklarda sikkelerin fotoğraflarının bulunmamısdır. Bu durumda atıf yapmak için sikke üzerindeki metnin uyuşması dikkate alınmış ve "Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir." notu düşülmüştür.

1.2.2. Metin

Müze envanterinde bulunan Türkiye Selçukluları sultanları ile onlara tâbi iken sikke darp ettiren Hısnıkeyfâ-Mardin ve el-Cezîre Zengî meliklerinin sikkeleri üzerindeki metinler değerlendirilmiştir. İsim, unvan, lâkab, künye, tevkī', dinî ibareler, sıfatlar, gibi sikkeyi darp ettirene ait bilgilerle beraber, darp tarihi ve darp yeri ile yazı türü, imlâ gibi unsurlar incelenmiştir.

1.2.2.1. İsim

Türkiye Selçuklularında Fars (İran) kültürünün birçok alanda etkili olduğu bilinen bir hususdur. Bu etki en başta sultanların isimlerinde kendini gösterir. Müze envanterine kayıtlı Türkiye Selçukluları sikkelerinde 10 sultanın ismi geçmektedir. Bunlardan sadece 1'i Türkçe, 1'i Arapça, 1'i Arapça-Farsça, geriye kalan 7'si ise Farsçadır ve bu son yedisi aynı zamanda Sasani hükümdarlarının isimlerinden oluşmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu isimlerin dağılımı verilmiştir.

Sultanlar genellikle kendi isimleriyle beraber babalarının isimlerine de yer vermektedir. Sultan II. Mes'ûd'un darp ettirdiği 1 sikkede (Kt. nr. 74) ise babasınınkiyle beraber dedesinin adını da zikretmesi istisna teşkil eder.

Tablo 10. Türkiye Selçukluları Sultanlarının İsimleri

İsim	Türkçe	Farsça	Arapça
I. Keyhusrev		x	
II. Süleymanşah		x	x (+)
I. Keykâvus		x	
I. Keykubad		x	
II. Keyhusrev		x	
II. Keykâvus		x	
II. Keykubad		x	
IV. Kılıç Arslan	x		
III. Keyhusrev		x	
II. Mes'ûd			x

Tâbi Hısnıkeyfâ meliki Mevdud b. Mahmud darp ettirdiği tek felsinde İslamî ismi Mevdud'u, babası ile hanedanın kurucusu olan dedesi Artuk'un isimleriyle birlikte kullanmıştır. Tâbi Mardin meliki Artuk Arslan b. II. Gazi darp ettirdiği 1'i dirhem, 12'si fels toplam 13 sikkesinde sadece kendi adının "Artuk" kısmına yer vermiştir. Tâbi Mardin meliki I. Gazi b. Yavlak Arslan'ın 30 felsinde ise isim bulunmayıp sadece unvan ve lâkab bulunmaktadır.

Tâbi el-Cezîre Zengî meliki Mahmud b. Sancar Şah darp ettirdiği 19 feslsinde de isim kullanmamış, sadece kendisinin ve veliaht ilan ettiği melikin unvanını kullanmıştır.

1.2.2.2. Unvan

Unvan, bir kimsenin bulunduğu makam veya görevini ifade eden sıfat veya sıfat tamlamasıdır. Unvan kullanımı Araplar ve Farslarda çok eski bir gelenek olup Türkler'de İslam öncesinde de kullanılmıştır. "Sultan" unvanını sikkelerde ilk defa kullanan Büyük Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'dir. Nizamülmülk unvanların çoğaltılmasıyla bunların değerinin düştüğünü belirtmektedir. Unvan, Türk-İslam devletlerinde hâkimiyet sembolü kabul edilmiş, sultanlar ve halifeler hutbe ve sikkelerde unvanlarının yer almasına büyük önem vermişlerdir.[46]

Müze envanterindeki Türkiye Selçukluları sultanları ile tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî melikleri ve dönemin halifelerinin kullandıkları unvanlar

[46] Abdülkerim Özaydın, "Unvan", *DİA*, XLII, İstanbul 2012, s. 163-165

değerlendirilirmiştir. Türkiye Selçukluları sultanları es-Sultânü'l-Mu'azzam, es-Sultânü'l-Kāhir, es-Sultânü'l-Ğâlib ve es-Sultânü'l-A'zam unvanlarını ile müşterek saltanat döneminde es-Selâtînü'l-E'âzım ve III. Keyhusrev'in bir felsinde es-Sultân gibi diğer unvanlarını kullanıldıkları görülmektedir. Sultanlar ayrıca bazen dönemin halifesine atıf yaparak, Kasîmu emîri'l-mü'minîn, Bürhânü emîri'l-mü'minîn" ve bunun çoğul hâli olan Berâhînü emiril mü'minîn gibi sıfatları eklemişleridir. Türkiye Selçuklularına tâbi oldukları dönemlerde Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu melikleri sikkelerinde el-Melikü'l-Mansur, el-Melikü'l-Mes'ûd, el-Melikü's-S'aid, el-Cezîre Zengî meliki el-Melikü'l-Mu'azzam ve veliahtı için el-Melikü'z-Zâhir unvanlarını kullanmışlardır.

Tablo 11. Sikkelerde Kullanılan Unvanların Genel Dağılımı

Unvan	Unvanı Kullananlar
es-Sultânü'l-Mu'azzam	I. Keyhusrev I. Keykubad
es-Sultânü'l-Kāhir	II. Süleyman Şah
es-Sultânü'l-Ğâlib	I. Keykâvus
es-Sultânü'l-A'zam	I. Keykubad II. Keyhusrev II. Keykâvus, IV. Kılıç Arslan III. Keyhusrev II. Mes'ûd
es-Selâtînü'l-E'âzım	Müşterek Saltanat
es-Sultân	III. Keyhusrev
Kasîmu emîri'l-mü'minîn	II. Keyhusrev IV. Kılıç Arslan
Bürhânü emîri'l-mü'minîn	IV. Kılıç Arslan III. Keyhusrev
Berâhînü emiril mü'minîn	Müşterek Saltanat
el-Melikü'l-Mansur	Artuk Arslan
el-Melikü'l-Mes'ûd	Mevdud
el-Melikü's-S'aîd	I. Gazi
el-Melikü'l-Mu'azzam	Mahmud
el-Melikü'z-Zâhir	Mes'ûd
el-İmam/ Emîrü'l-Mü'minîn	en-Nâsır li-Dîni'llâh el-Müstansır bi'llâh, el-Müsta'sım bi'llâh

es-Sultânü'l-Mu'azzam unvanı I. Keyhusrev ile I. Keykubad tarafından 2'si fels, 17'si dirhem olmak üzere 19 sikkede kullanılmıştır.

es-Sultânü'l-Kāhir unvanı sadece II. Süleyman Şah'a attir.

es-Sultânü'l-Ğâlib unvanını ise sadece I. Keykâvus darp ettirdiği 5 felsinde kullanmıştır. Sultanın gerek envanterdeki bu beş sikkesinde, gerekse yayımlanan diğer sikkelerin saltanatının başından beri sadece bu unvanı kullanmıştır. Sultanın bu unvanı

Sinop'un fethinden (612/1214) sonra kullandığı belirtilmekte[47], ise de Sinop'un fethinden önce, hatta sultanın saltanatının başından beri darp ettirdiği bütün sikkelerde bu unvanı kullandığı görülür. Dolayısıyla bu unvanı tercih edişinin Sinop'un fethiyle ilgili olmadığı anşlaşılmaktadır.[48]

es-Sultânü'l-A'zam unvanı müze envanterine kayıtlı 69 dirheminde 6 sultan tarafından kullanılmıştır. Bu unvanın sultanlar tarafından kullanımı aşağıda kronolojik olarak belirtilmiştir.

I. Keykubad darp ettirdiği sikkelerinden 6 dirhemde bu unvanı kullanmıştır. Bu sikkeler yalnızca bir tarih ve darphaneye ait olduğu için değerlendirme yapılamamıştır. Ancak diğer kaynaklara bakıldığında sultanın, bu unvanı dirhemlerde en erken 628 yılında Erzurum'da ve felslerinde ise darp tarihi okunamamakla beraber yine Erzurum'da darp ettirdiği sikkelerde kullandığı görülmektedir. Sultanın bu unvanı kullanmaya başlaması muhtemelen, Yassıçemen Savaşı'nda Celaleddin Hârizimşah'ı yenmesi ve Erzurum'u alıp Saltukoğullarına son vermesiyle ilgilidir. Ayrıca unvanın Sivas dışında bir tek Erzurum'da kullanıldığını belirtmek gerekir. Ancak düzensiz olarak es-Sultânü'l-Mu'azzam'ı kullanmaya da devam etmiştir.[49]

I. Keykubad'dan sonraki bütün sultanlar da bu unvanı kullanmaya devam etmişlerdir.

Artuklu meliklerinden el-Melikü'l-Mansur'un Duneysir'de darp ettirdiği 634 tarihli sikkesinde, metbûu II. Keyhusrev'i es-Sultânü'l-Mu'azzam unvanı ile aynı darphanede 636 tarihli sikkede ise es-Sultânü'l-A'zam unvanı ile zikretmiştir.

es-Selâtînü'l-E'âzım, bu kullanım müstakil bir unvan değildir. Ancak II. Keyhusrev'den sonra yaşanan siyasi kargaşada dönemin devlet adamlarının bulduğu çözüm, saltanatı II. Keyhusrev'in oğulları II. Keykâvus, IV. Kılıç Arslan ve II. Keykubad arasında müşterek olarak paylaştırmak olmuştur. Bu dönemde darp ettirilen sikkelerde es-Sultânü'l-A'zam unvanı çoğul hale getirilerek es-Selâtînü'l-E'âzım şekline dönüştürülüp kullanılmıştır. Müze envanterinde müşterek saltanat döneminde darp ettirilmiş 4 dirhemde de bu unvan kullanılmıştır. Son olarak es-Sultân unvanı ise III. Keyhusrev'in darp ettirdiği görebildiğimiz kadarıyla tek bir felsinde kullanılmıştır.

Bu unvanların dışında, saltanatlarının sıkıntılı dönemlerinde, halifeye atıf yaparak onun dini otoritesinden yararlanmak düşüncesiyle kullandıkları sıfatlar da

[47] Turan, *Türkiye*, s. 328.

[48] İzmirlier, nr. 170, 173-175.

[49] Turan, Türkiye, s. 390

bulunmaktadır. Bu unvanlar; Kasîmu emîri'l-mü'minîn (Mü'minlerin Emîrinin Ortağı), Bürhânü Emîri'l-Mü'minîn (Mü'minlerin Emîrinin Delili) ve onun çoğul hali olan sadece Müşterek Saltanat döneminde kullanılan Berâhînü Emiril Mü'minîn (Mü'minlerin Emirinin Delilleri) unvanlarıdır.

Bu sıfatları kronolojik bir sırayla ayrıntılı değerlendirecek olursak;

Kasîmu Emîri'l-Mü'minîn, bu unvan müze envanterindeki 2 dirhemde 2 sultan tarafından kullanılmıştır. II. Keyhusrev'in bu sıfatı kullandığı sikkenin tarihi 642 olduğu dikkate alındığında, bu tarihten önce devletin Babai İsyanı ve Kösedağ Savaşı gibi iki büyük felaketi atlattığı görülmektedir. Dolayısıyla sultan, bu felaketlerle sarsılan siyasi otoritesini halifenin ortağı anlamına gelen bu sıfatı kullanarak halifenin dini nüfuzundan yararlanıp, sarsılan otoritesini bir nebze de olsa yeniden tesis etmeye çalıştığı söylenebilir.

IV. Kılıç Arslan'ın da bu sıfatı kullandığı sikkenin tarihi 646 olduğu dikkate alındığında, babasının ölümünden sonra kardeşler arasında başlayan taht kavgaları esnasında kendisini tek başına sultan ilan ettiği ilk müstakil saltanatı döneminde, bu durumunu güçlendirmek ve meşrulaştırmak için bu unvanı kullandığı söylenilebilir.

Bürhânü Emîri'l-Mü'minîn, sıfatı müze envanterinde ele alınan 5 dirhemde 2 sultan tarafından kullanılmıştır.

IV. Kılıç Arslan'ın bu sıfatı kullandığı sikke tarihinin 659 olduğu dikkadete alındığında, sultanın bir yandan kardeşlerini saf dışı bırakıp dördüncü saltanatını müstakil ilan ettiği dönem, diğer yandan Moğol baskınından sonra katledilen son Bağdat Abbasi halifesi el-Müsta'sım'ın halifeliğinin bitmiş olduğu döneme denk geldiği görülmektedir. Dolayısıyla sultanın bu kargaşa ortamında halifenin katledilmiş olmasına rağmen onun adıyla beraber bu sıfatı da kullanarak saltanatını mevcut olmayan halifenin dini nüfuzuna dayandırarak güçlendirmeye çalıştığı görülmektedir.

III. Keyhusrev'in bu sıfatı kullanarak darp ettirdiği 2 dirhemin tarihleri 672 ve 678'dir. Bu tarihler göz önüne alındığında bir yandan Kösedağ mağlubiyetinden sonra Anadolu'da bozulan siyasi otoriteyi yeniden toparlamaya çalışıldığı, bir yandan da daha önce Moğol baskınında katledilen son Bağdat Abbasi halifesi el-Müsta'sım'ın halifeliğinin bitmiş olduğu dönemlere denk geldiği görülmektedir. Bu yüzden sultan son Bağdat Abbasi halifenin adını kullanma yerine bu sıfatlara ve el-Mülkü li'llâh tevkī'i ine yer vererek saltanatını halifenin dini nüfuzuna dayandırarak güçlendirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Berâhînü Emiril-Mü'minîn sıfatı ise müşterek saltanat döneminde darp ettirilen sikkelerde kullanılmıştır. Bu dönemin karışık siyasi ortamında, devlet adamlarının araya girerek geçici de olsa buldukları siyasi çözümle dönemin azalan siyasi otoritesini, halifenin dini nüfuzuna dayandırarak güçlendirmeye çalışmışlardır.

Türkiye Selçuklularına tâbi olarak sikke darp ettiren Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu meliklerinin kendileri ve metbû sultanları için kullandıkları unvanların kronolojik olarak ayrıntılı değerlendirmesi aşağıda belirtilmiştir:

el-Melikü'l – Mes'ûd unvanı Hısnıkeyfâ Artuklu meliki Mevdud tarafından I. Keykubad'a tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 1 felsinde kullanılmıştır. Metbû sultan için de es-Sultânü'l-Mu'azzam unvanını kullanmıştır.

el-Melikü'l-Mansur unvanını müze envanterindeki, Mardin Artuklu meliki Artuk Arslan tarafından I. Keykubad'a tâbiyken darp ettirdiği 1 dirheminde ve II. Keyhusrev'e tâbiyken darp ettirdiği 12 felsinde kullanmıştır. Metbû sultanlarının ikisi için de es-Sultânü'l-Mu'azzam unvanı kullanılmıştır.

el-Melikü's-S'aîd unvanı Mardin Artuklu meliki I. Gazi tarafından II. Keyhusrev'e tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 25 felsinde kullanılmıştır. Metbû sultan için bu felslerden 13 es-Sultânü'l-Mu'azzam, 12'sinde ise es-Sultânü'l-A'zam unvanını kullanmıştır.

el-Melikü'l-Mu'azzam unvanı el-Cezîre Zengî meliki Mahmud tarafından II. Keyhusrev'e tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 19 felste kullanılmıştır. Metbû sultan içinde es-Sultânü'l-A'zam unvanını kullanmıştır.

el-Melikü'z-Zâhir unvanını el-Cezîre Zengî meliki Mahmud darp ettirdiği 19 felsinde veliaht tayin ettiği Mes'ud için kullanmıştır. Böyle bir uygulamanın nedeni tahtta bulunan hükümdarın veliaht tayin ettiği kişinin kendisinden sonra yönetimini meşrulaştırmak olabilir.

Müze envanterinde ele alınan, Türkiye Selçuklu sultanları ile tâbi Hısnıkeyfâ - Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerde toplam 3 halifenin adı geçmekte ve bu 3 halife için de el-İmam ve Emîrü'l-Mü'minîn unvanları kullanmıştır. Bu sikkelerin kronolojik olarak ayrıntılı değerlendirmesi aşağıda belirtilmiştir.

1.2.2.3. Lâkab

İslam ahlakında bir kişiye aynı adı taşıyan diğer birinden ayırt etmek için tahkir ifadesi içermemek kaydıyla tanındığı bir yönüyle lâkab takmakta bir sakınca görülmemiştir. Geleneğin yaygın olduğu kültürlerde çoğu kez lâkab ismin yerini alır, isimlerin unutulduğu hatta üzerlerinde ihtilafların çıkmasına neden olduğu görülmüştür. Türkler'de lâkab takma geleneği İslam öncesinde de olan bir gelenektir. İslam ülkelerinde Abbasi halifelerini metbû tanıyan hükümdarlar, onlardan saltanatlarını tasdik ettirmek isterlerken kendileri için bir lâkab da istemişlerdir.[50] Burada müzede bulunan sikkelerde Türkiye Selçuklu sultanlarının ve tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu melikleri ve dönemin halifelerinin kullandıkları lakâblar değerlendirilmiştir. Tâbi el-Cezîre Zengî melikinin darp ettirdiği sikkelerde lâkab kullanılmamıştır.

Tablo 12. Müze Envanterindeki Sikkelerde Kullanılan Lâkabların Genel Dağılımı

Lâkab	Lâkabı Kullananlar
'Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn	I. Keykubad II. Keykubad
Ğıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn	II. Keyhusrev III. Keyhusrev II. Mes'ûd
'Izzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn	II. Keykâvus
Rüknü'd-Dünyâ ve'd-Dîn	IV. Kılıç Arslan
Ğıyâsü'd-Dîn	II. Keyhusrev
Rüknü'd-din	Mevdud
Necmü'd-Dîn	I. Gazi
en-Nâsır li-Dîni'llâh	Ahmed b. el-Müstazî
el-Müstansır bi'llâh	el-Mansûr b. ez-Zâhir
el-Müsta'sım bi'llâh	Abdullah b. el-Mansûr

Türkiye Selçuklu sultanları kendileri için, 'Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, Ğıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, 'Izzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn, Rüknü'd-Dünyâ ve'd-Dîn lâkablarını kullanırken, tâbi olarak sikke darp ettiren Artuklu melikleri de Rüknü'd-din ve Necmü'd-Dîn lâkablarını kullanmışlardır.

Ayrıca tâbi Hısnıkeyfâ meliki darp ettirdiği felsinde metbû sultan I. Keykubad için 'Alâü'd-Dünyâ ve'd-Dîn lâkabını kullanmıştır. Mardin meliki Artuk Arslan dirheminde metbû sultan I. Keykubad için bir lâkab kullanmamışken, felslerinde II. Keyhusrev için Ğıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn kullanmıştır. Mardin meliki I. Gazi darp ettirdiği felslerinin tümünde II. Keyhusrev için Ğıyâsü'd-Dîn lâkabını kullanmıştır. Tâbi el-Cezîre Zengî meliki Mahmud darp ettirdiği bütün felslerinde metbû sultan II. Keyhusrev için bir lâkab kullanmamıştır.

[50] Nebi Bozkurt, "Lâkab" , *DİA*, XXVII, Ankara 2003, s. 65-66

1.2.2.4. Künye

Künye eski Arap toplumlarında babanın ilk doğan erkek çocuğunun adının anılmasıyla ve "Ebû + …" oluşturulan isim tamlamasıdır. İslam'ın doğuşundan sonra ise künye kişinin sikkelerde I. Keykubad'ın meliklik döneminde kullandığı künye dışında tüm sultanlar sadece Ebu'l-Feth künyesini kullanmışlardır.

Bu künyeyi sultanların ya önemli gördükleri bir yerin fethinden sonra ya da son dönemlerde fetih olmamasına rağmen kaybettikleri siyasi iktidarlarını, bu şekilde abartılı unvan, lâkab ve künyeler kullanarak telafi yoluna gittikleri düşünülebilir. Müze envanterinde ele alınan tâbi Hısnıkeyfâ - Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerde ise künye kullanılmamıştır.

Müze envanterinde bu künyenin bulunduğu sikkelerin dağılımı:

I. Keykubad, 3 dirhem

II. Keykâvus, 2 dirhem

IV. Kılıç Arslan, 3 dirhemin

III. Keyhusrev, 1 dirhem

II. Mes'ûd 30 dirhem

1.2.2.5. Tevkī'

İslam devletlerinde hükümdarların kararlarının bulunduğu yazılı belgelerde mühür anlamında kullanılan resmi yazışma terimine tevkī' denilmektedir. Bu gelenek İslamın ilk yıllarından itibaren başta Emevi ve Abbasi halifeleri olmak üzere diğer İslâm devletlerinde de kullanılmıştır. Türklerde bu kullanıma İslâmîyet kabul edildikten sonra ilk olarak Gazneliler ve Büyük Selçuklular'da rastlanmıştır. Tevkī' için genelde İslâm geleneğine uyarak kısa dua cümlelerinin kullanıldığı görülmektedir.[52]

Türkiye Selçuklularında tevkī' ilk olarak II. Süleyman Şâh'ın darp ettirdiği sikkelerde görülmüş, ferman ve beratlarda da kullanılmıştır. Sikkelerde tevkī' kullanımı genellikle 656'da (1258) İlhanlıların Bağdad'ı yakıp Abbasi Halifeliğine son verdiği tarihe denk gelmiştir. Bu tarihten başlayarak darp ettirilen sikkelerde son Bağdat Abbasi Halifesi el-Müsta'sım bi'llâh'ın ismi veya halifenin ismi yerine ya el-Ma'sum ibaresi ya da tevkī' kullanılmıştır. Tevkī' sikkeler üzerinde üç farklı şekilde kullanılmıştır:

1- Ön yüzde halifenin adı yerine kullanılmıştır.

[51] Nebi Bozkurt, "Künye" , *DİA*, XXVI, Ankara 2002, s. 558-60; Sadi S. Kucur, *"Türkiye Selçukluları Sikkelerinde Unvan, Lâkab ve Künyeler*", Birinci Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi, 25-28 Şubat 2013 Antalya, Bildiriler, İstanbul 2014, s. 362

[52] Erdoğan Merçil, "Tevkī' ", *DİA*, XLI, İstanbul 2012, s. 35-36

2- Hem ön yüzde halifenin adı yerine, hem de arka yüz çerçevede kullanılmıştır.

3- Sadece arka yüde çerçevede kullanılmıştır.

el-Minnetü li'llâh Tevkī'i, IV. Kılıç Arslan'ın 3 sikkesinde görülmektedir. Sikkelerden ikisinde tevkī' sadece arka yüzde metnin üst tarafında yer almaktayken, birinde hem ön yüzde halifenin isminin yazılmamasından dolayı oluşan ortadaki boşlukta, hem de arka yüzde metnin üst tarafında yer almaktadır.

Tablo 13. Selçuklu Sikkelerinde *el-Minnetü li'llâh* Tevkī'i Bulunan Sikkeler

Darp Tarihi	Darp Yeri	Tek Tevki	Çift Tevki	Sultan	Kt. nr.
657	Sinop	x (Ay)		IV. Kılıç Arslan	47
663	Sivas		x		48
xxx	Sivas	x (Ay)			50

el-Mülkü li'llâh Tevkī'i 13 dirhemde kullanılmıştır. Bunların 12'si III. Keyhusrev'e ve 1'i II. Mes'ûd'a ait olup bu tevkī'i sadece bu iki sultanın kullandığı görülmektedir. Bu sikkelerin hepsinin ön yüzünde, halife isminin yazılmamasından kaynaklanan boşlukta yer almışlardır.

1-Sikkenin ön yüzü büyük oranda tahrip olduğundan okunamamakta ancak kalıp tipive atıf yapılan sikkelere göre üzerinde tevkī' olması gerekir.

Tablo 14. Selçuklu Sikkelerinde *el-Mülkü li'llâh* Tevkī'i Bulunan Sikkeler

Darp arihi	Darp Yeri	Tek Tevkī'	Çift Tevkī'	Sultan	Kt. nr.
665	Sivas	x		III. Keyhusrev	55
670	Konya	x			56
671	Ma'denşehir	x			57
672	(Erzinca)n	x			58
674	Lûlûve	x			59
678	Erz(incan?)	x			60
	-	x			61-62
6xx	Lû(lûve)	x			63[1]
xxx	Ma'den(şehir?)	x			64
	Gümüşbazar	x			65
	-	x			66
679	-	x		II. Mes'ûd	68

el-‘Azametü li’llâh Tevkī‘i 24 dirhemde kullanılmıştır. Bu sikkelerin 5’inde tevkī‘ sadece arka yüzde metnin üst tarafında kullanılmışken, geriye kalan 4’ünde ise hem ön yüzde halifenin ismi yazılmamasından dolayı oluşan boşlukta, hem de arka yüzde metnin üst tarafında, 12’sinde ise sadece ön yüzde halifenin isminin yazılmamasından dolayı oluşan boşlukta yazılmıştır.

Müze envanterindeki tâbi Hısnıkeyfâ - Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerde ise tevkī‘ kullanılmamıştır.

Tablo 15. Selçuklu Sikkelerinde *el-‘Azametü li’llâh* Tevkī‘i Bulunan Sikkeler

Darp Tarihi	Darp Yeri	Tek Tevkī‘	Çift Tevkī‘	Sultan	Kt. nr.
(6)80	Sivas	x(Ay)		II. Mes‘ûd	69
681	Siv(as)	x(Ay)			70
683	Sivas	x(Ay)			73
Safer 68x	Sinop		x		75
690	Gümüşbazar	x			76
691	Samasur	x			80
691	Ma‘denşehir	x			79
69(2)	Sam(sun)	x			81
69(2)	-	x			83
693	Samasur	x			85
693	Sinop		x		86
(69)3	Sivas	x(Ay)			87-88
694	Samsun	x			89
694	-	x			90
6xx	Samsum (?)	x			95
695	Sivas	x			91
69(8?)	-		x		93
69x	Sinop (?)		x		94
xxx	Sivas (?)	x(Ay)			98
xxx	Ma‘den (şehir / -i Bayburt)	x			96-97

1.2.2.6. Dinî Metinler

Ortaçağ İslâm devletlerinin çoğunda görülen dini metinler Türkiye Selçuklularının ilk sikkelerinde, Kösedağ Savaşına kadar darp edilenlerde pek rastlanmaz. Ancak tabloda da görüleceği gibi bu tarihten sonra basılan sikkelerde özellikle kelime-i tevhid kullanılmıştır. Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin ve el-Cezîre Zengî sikkelerinde bu metinlere rastlanılmamaktadır.

Tablo 16. Selçuklu Sikkelerinde Kullanılan Dinî Metinler

Dinî Metin	Nom. Değ.	Darp Tarihi	Darp Yeri	Sultan	Kt. nr.
Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm (Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla)	Dirhem	642	Konya	II. Keyhusrev	40
Lâ ilâhe illâ'llâh Muhammedün Resûlu'llâh. (Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed onun elçisidir.)	Fels	xxx	Sivas		41
	Dirhem	64(6?)	Konya	II. Keykâvus	43
		647			44
		657	Sinop		45
		567	Sinop	IV. Kılıç Arslan	47
		xxx	Sivas		50
		647	Sivas	Müşterek Saltanat	51
		648	Konya		52
		650			53
		653	Sivas		54
		(6)80	Sivas	II. Mes'ûd	69
		681	Siv(as)		70
		682	Sivas		71
		683	Sinop		72
		683	Sivas		73
		684	Lûlûve		74
		693	Sivas		87-88
		xxx	Sivas (?)		98
		xxx	-		99
Lâ ilâhe illâ'llâh vahdehû lâ şerîkeleh Muhammedün Resûlu'llâh. (Allahtan başka ilâh yoktur, o tektir, onun hiçbir eşi yoktur, Muhammed onun elçisidir.)		690	Sivas		77-78
		69(2)	-		82

1.2.2.7. Sıfatlar

Türkiye Selçukluları sultanları sikkelerde unvan ve lakaplar dışında bazı sıfatlarıda kullanmışlardır. Bunların da yine unvan, lâkab, künye ve dini ibarelerin kullanımı gibi, sultanların zayıflayan siyasi iktidarlarını dini hüviyete büründürerek güçlendirmek maksadıyla kullanıldığı söylenebilir. Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin sikkelerinde ise bu tür sıfatlar kullanılmamıştır.

Tablo 17. Selçuklu Sikkelerinde Kullanılan Sıfatlar

Sıfat	Nom. Değ.	Darp Tarihi	Darp Yeri	Sultan	Kt. nr.
Zıllu'llâhi fî'l-'âlem (Allah'ın Yeryüzündeki Gölgesi)	Dirhem	642	Konya	II. Keyhusrev	40
		64(6?)	Konya	II. Keykâvus	43
		647	Konya		44
Melâzü'l-Mü'minîn (Mü'minlerin Koruyucusu)		690	Gümüşbazar	II. Mes'ûd	74

Zıllu'llâhi fî'l-'âlem (Allah'ın Yeryüzündeki Gölgesi) sıfatını II. Keyhusrev 1 ve II. Keykâvus 2 dirheminde kullanmıştır. Bu üç dirhemin tarihine bakıldığında sultanların Babaî ayaklanması ve Kösedağ bozgunuyla oluşan sarsıntıları gidermek için adeta bu sıfata sığınmaktadırlar.

Melâzü'l-Mü'minîn*(Mü'minlerin Koruyucusu) sıfatını ise II. Mes'ûd Gümüşbazar'da bastırdığı 1 dirheminde kullanmıştır. Sultan bir yandan Moğolların katlettiği son Bağdat Abbasi halifesinin otoritesini kullanarak bir yandan da bu dönemde iyice artan Moğol baskılarından sonra kaybolan siyasi iktidarını dini hüviyete dayandırıp güçlendirmeye çalıştığı görülmektedir.

1.2.2.8. Yazı Türü

Müze envanterinde kayıtlı olan sikkelerde kûfi ve sülüs yazıları kullanılmıştır. Kûfî yazısı; geometrik, köşeli ve yatay çizimli harflere dayanan Arap yazısıdır. Bu yazı çeşidi daha ziyade Arap yazısının erken döneminde görülen bir çeşittir. İlk Kuran sayfaları bu yazı çeşidiyle yazılmıştır. Zaman ve mekâna göre değişik kûfi çeşitleri de ortaya çıkmıştır. Ahşap eserlerin ve çinilerin üzerindeki kitabelerde olduğu gibi erken dönem İslamî sikkelerde de bu yazı çeşidi kullanılmıştır. Keza burada tanıttığımız Türkiye Selçukluları sikkelerinde de bu durum devam etmiştir.[53]

Ancak Arap yazı sanatının gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan sülüs yazısının da etkisiyle hicrî V. yy. sonlarından VI. yy. başlarına doğru kûfî yazısındaki keskin hatların yumuşatılarak kûfîden sülüse geçişin olduğu görülmektedir. Bu geçiş bazen bir sikkenin ön ve arka yüzlerinde kendini gösterirken bazen de aynı yüzde harfler arasında geçişin etkisini görmek mümkündür.

Arapçada üçte bir anlamına gelen sülüs, hat sanatında kalem ağzı genişliği 2.5-4 mm. ağız genişliğine sahip kamış ile yazılan yazı çeşidinin adıdır. İlk zamanlarda harflerin üçte birinin yuvarlak, üçte ikisinin düz olması, bu adı almasında etkili olduğu görüşü makul görünmektedir.[54]

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere ilk dönem Türkiye Selçuklu sikkeleri kûfî yazıyla darp edilmişken, II. Süleyman Şah'ın 598 tarihli sikkesinde ilk kez kûfîden sülüse geçiş emareleri görülmeye başlamıştır. Daha sonra II. Keyhusrev'e kadar kûfî

---

[53] Yûsuf Zennûn-Muhittin Serin, "Kûfî", *DİA*, XXVI, Ankara 2002, s. 343

* İzmirlier'in kataloğunda (nr.1255) bu kelime okunamamış veya yanlış okunmuştur. Bu konuda bkz. Sadi S. Kucur, *"Türkiye Selçukluları Sikkelerinde Unvan, Lâkab ve Künyeler*", Birinci Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi, 25-28 Şubat 2013 Antalya, Bildiriler, İstanbul 2014, s. 362

[54] Muhittin Serin, "Sülüs", *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010, s. 128-129.

yazısının kullanımı azalarak ve sülüse geçiş şeklinde de olsa bir süre daha devam etmiştir. Kûfî yazısı belirgin olarak en son II. Keyhusrev'in 641 tarihli sikkesinde kullanılmış, daha sonraki dönemlerde darp ettirilen tüm sikkelerde artık sülüs yazısı görülmeye başlamıştır.

Tablo 18. Türkiye Selçukluları Sikkelerinde Yazı Türü

Yazı Türü	Sultan	Dirhem Kt. nr.	Fels K No.	Toplam
Kûfî	I. Keyhusrev		1	**28**
	I. Keykâvus		3-7	
	I. Keykubad	11, 13-20, 22-29	31	
	II. Keyhusrev	32-33, 36, 39		
Kûfî-Sülüs	II. Süleyman Şah		2	**6**
	I. Keykubad	21	30	
	II. Keyhusrev	34/37-38		
Sülüs	I. Keykubad	8-10, 12		**65**
	II. Keyhusrev	35, 40	41	
	II. Keykâvus	42-45		
	IV. Kılıç Arslan	46-50		
	Müşterek Saltanat	51-54		
	III. Keyhusrev	55-66	67	
	II. Mes'ûd	68-99		

Kûfî yazısıyla darp ettirilmiş 21'i dirhem, 7'si fels olmak üzere 28 sikke bulunmaktadır. Bunların dağılımları ise şu şekildedir; I. Keyhusrev'in 1 felsi, I. Keykâvus'un 5 felsi, I. Keykubad'ın 17 dirhemi ve 1 felsi, II. Keyhusrev'in 4 dirhemi bulunmaktadır. Bu yazı çeşidiyle darp ettirilmiş sikkelerin genel sikkelere oranı şu şekildedir: Türkiye Selçukluları sikkelerinin 88 dirheminin 21'i yani %23,86'sı, 11 felsin 7'si yani %63,63'ü bu yazı çeşidiyle darp ettirilmiştir. Kûfî yazısıyla darp ettirilmiş dirhem ve felslerin toplamının diğer bütün sikkelere oranı ise %30,30'dur. Bu yazı çeşidi genellikle ilk dönem sikkelerinde görülmektedir.

Kûfîden sülüse geçişin görüldüğü 4 dirhem ve 2 fels bulunmaktadır. Bunların dağılımı şu şekildedir; II. Süleyman Şah'ın bir felsi, I. Keykubad'ın bir dirhemi ve bir felsi, II. Keyhusrev'in üç dirhemi bulunmaktadır. Kûfîden sülüse geçişin görüldüğü sikkelerin oranını şu şekilde verebiliriz: Türkiye Selçukluları sikkelerinin 88 dirheminin 63'ü yani %4,54'ü, 11 felsin sadece 1'i yani %9,09'u bu yazı çeşidiyle darp ettirilmiştir. Dirhem ve felslerin toplamıyla genel sikkelere olan oranı ise %5,05'tir.

Sülüs yazısıyla darp ettirilmiş 63'ü dirhem, 2'si fels olmak üzere 65 sikke bulunmaktadır. Bunların dağılımı şu şekildedir; I. Keykubad'ın 4 dirhemi, II. Keyhusrev'in 2 dirhem 1 felsi, II. Keykâvus'un 4 dirhemi, IV. Kılıç Arslan'ın 5 dirhemi, müşterek saltanatın 4 dirhem'i, III. Keyhusrev'in 12 dirhemi ve 1 felsi, II.

Mes‘ûd’un 36 dirhemi bulunmaktadır. Bu miktarlar dikkate alındığında en fazla sikke bu yazı çeşidiyle darp ettirilmiştir. Bunların genel sikkelere oranı: Türkiye Selçukluları sikkelerinin 88 dirheminin 63’ü yani %71,59’u, 11 felsin 2’si yani %18,18’i bu yazı çeşidiyle darp ettirilmiştir. Sülüs yazısıyla darp ettirilmiş dirhem ve felslerin toplamının bütün sikkelere oranı da %65,65’tir.

Hısnıkeyfâ-Mardin Artukluları sikkelerinin tümünde ise sülüs kullanılmıştır.

Tablo 18. Tâbi Hısnıkeyfâ – Mardin Artukluları Sikkelerinde Yazı Türü

Yazı Türü	Tâbi Melik	Metbû Sultan	Dirhem Kt. nr.	Fels Kt. nr.	Toplam
Sülüs	Mevdud	I. Keykubad		1	44
	Artuk Arslan		1	-	
		II. Keyhusrev	-	2-13	
	I.Gazi		-	14-43	

Zengî sikkelerinin tümünde sülüs yazısı kullanılmıştır.

Tablo 19. Tâbi el-Cezîre Zengîleri Sikkelerinde Yazı Türü

Yazı Türü	Tâbi Melik	Metbû Sultan	Dirhem Kt. nr.	Fels Kt. nr.	Toplam
Sülüs	Mes‘ud	II. Keyhusrev	-	1-19	19

1.2.2.9. İmlâ

Müze envanterindeki sikkelerin imlâ değerlendirilmesi yapılırken sadece imlâ açısından eksik veya hatalı olanlar ele alınmıştır. Özellikle dikkat edilen hususlar; harf veya kelime eksikliği, mükerrer yazım veya kelime yazım hataları olmuştur.

Selçuklu sultanlarının darp ettirdikleri sikkelerde imlâ;

I. Keykubad’ın (Kt. nr. 8, 11, 13, 18) ve müşterek saltanat esnasında II. Keykubad’ın (Kt. 51-54) darp ettirdikleri dörder dirheminde kullandıkları lâkabın yazılışı **“علاءالدنيا والدين”** şeklinde olması gerekirken hemze **(ء)** eksik yazılmıştır. Muhtemelen harflerin noktaları ve harekeleri konulmadığı için bu doğrultuda hemzeye de yer verilmediği görülmektedir.

I. Keykubad’ın 2 dirheminde (Kt. nr. 16, 17) halifenin unvanı **“امير المؤمنين”** şeklinde yazılması gerekirken burada **“المؤمنين”** kısmı muhtemelen yer darlığından dolayı yazılmamıştır.

I. Keykubad’ın 1 felsinde (Kt. nr. 30) halifenin lâkabıyla ilgili bir karışıklık mevcuttur. Halifenin lâkabının el-Müstansır billah olmalıdır. Sultanın saltanat dönemindeki Abbasi halifeleri sırasıyla en-Nâsır, ez-Zâhir ve el-Müstansır’dır. Bu sikkede halifenin lâkabı el-Mus(tansır) Lidini’llah yazılmıştır. Ancak bu lâkabı taşıyan bir halife yoktur. Hattat bu sikkenin kalıbını hazırlarken iki halifenin lâkabını

karıştırdığı görülmektedir. Bu iki halife el-Müstansır bi'llah ve en-Nâsır Lidini'llah'tır. Ancak sikke üzerindeki lâkab iki ayrı halifeye aittir.

II. Keyhusrev'in bir dirheminin (Kt. nr. 34) ön yüzünde tasvirin etrafında **"امير المؤمنين"** yazılırken muhtemelen yer darlığından **"منين"** kısmı yazılmamıştır.

IV. Kılıç Arslan'ın 1 dirheminde (Kt. nr. 50) sultanın unvanı **"السلطان الاعظم"** olması gerekirken **"عـ"** harfi eksik yazılmıştır.

III. Keyhusrev'in 1 dirheminde (Kt. nr. 58) tarih verilirken birler hanesindeki 2 sayısı **"اثنان"** yazılması gerekirken **"ا"** harfi muhtemelen unutulmuştur.

II. Mes'ud'un 2 dirheminin (Kt. nr. 77, 78) ön yüzünde **"وحده"**nün **"ه"**si yazılmamıştır. II. Mes'ud'un diğer bir dirheminde de (Kt. nr. 99) sultanın lâkabı **"غياث الدنيا و الدين"**deki **"و"** harfi muhtemelen yer darlığından dolayı yazılmamıştır.

Sikkeler üzerinde darp tarihleri verilirken ilk İslâmî tipte sikkelerden bu yana yazılış formu "(yüzler hanesi) xxx **و** (onlar hanesi) xx **و** (birler hanesi) x **في سنة"** şeklindedir. Ancak çoğu sikkede muhtemelen yer darlığından veya farklı nedenlerden dolayı bu kurala uyulmamıştır. Bu arada Arapçada 11-19 arasındaki sayıların yazılışında bu kurala uyulmadığını, birler ve onlar hanesi arasında "**و**" bağlacının yazılmadığını da belirtmemiz gerekir. Genel olarak tarih verilirken **"في"** edatının ve **"و"** bağlacının ihmal edildiği görülür.

Bu konu "Sikkelerde Darp Tarihleri" başlığı altında ayrıntılı ele alındığından burada sadece kurala riayet edilerek yazılan (Kt. nr. 36-41, 46, 53-54) sikkeler belirtilmiştir. Kurallı bir şekilde sikke üzerinde tarihi belirtilen 8 sikke bulunmaktadır. Bu sikkelerin dağılımına bakacak olursak: 5 sikke (Kt. nr. 36-419 II. Keyhusrev'e, 1 sikke (Kt. nr. 46) IV. Kılıç Arslan'a ve geriye kalan 2 sikke de (Kt. nr. 53-54) müşterek saltanat dönemine aittir. Türkiye Selçuklu sultanlarının darp ettirdikleri 99 sikke dikkate alındığında bunların oranı %7,07'dir.

Darp yerlerinin yazılış formu (dinar ve) dirhemlerde **"ضرب هذا الدرهم بـ..."** şeklindedir. Ancak yine muhtemelen yer darlığından dolayı bu kurala da uyulmamıştır. Genel olarak **"ضرب بـ..."** şekli uygulanmıştır. Bu konu "Sikkelerde Darphaneler" başlığıyla ayrıntılı ele alındığından burada sadece darp yerinin başındaki **"بـ"** edatı bulunmayan 5 sikke ele alınmıştır (Kt. nr. 2, 45, 47, 49, 76).

Gerek Selçuklu sultanlarının gerek tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin sikkelerindeki darp tarihlerinde 3 ve 30 rakamlarının yazılışları

"ثلاث" ve **"ثلاثين"** olması gerekirken **"ثلث"** ve **"ثلثين"** şeklinde, **"ا"** harfinin yazılmadığı görülmektedir. I. Keykâvus'un 1 felsinde (Kt. nr. 3) kendisinin **"كيكاوس"** ve babasının **"كيخسرو"** isimlerindeki **"و"** harfi ortak kullanılmıştır. Buna da muhtemelen yer tasarrufu için başvurulmuştur. I. Keykubad'ın bir dirheminde (Kt. nr. 8) darp tarihi verilirken **"ستة"**kelimesi mükerrer yazılmıştır. Müşterek saltanat döneminde darp ettirilen 4 dirhemde (Kt. nr. 51-54) "oğlu" anlamındaki **"بن"** kelimesinin çoğulu olan **"بنو"** yazılması gerekirken bu kurala uyulmamıştır.

Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu meliklerinden Mevdud'un, I. Keykubad'a tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 1 felsinde (Kt. nr. 1) halifenin lâkabı **"المستنصر بالله"** olması gerekirken **"بالله"** eksik yazılmıştır. Yine aynı sikkenin arka yüzünde metbû sultanın **"علاءالدنيا والدين"** lâkabındaki hemze **"ء"** yazılmamıştır.

Mardin meliki Artuk Arslan'ın, I. Keykubad'a tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 4 felsinde (Kt. nr. 2, 5, 6, 11) darp yerinin başındaki **"بـ"** edatı yazılmamıştır.

Mardin meliki I. Gazi'nin II. Keyhusrev'e tâbi olarak darp ettirdiği bütün sikkelerde Abbasi halifesinin **"امير المؤمنين"** unvanının **"ـنين"** kısmı muhtemelen yer darlığından veya unutulduğundan eksiktir.

Tâbi el-Cezîre Zengî meliki Mahmud'un II. Keyhusrev'e tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 19 sikkede yukarıda belirtilen durumlara rastlanmamıştır.

1.2.2.10. Darp Tarihi

Türkiye Selçuklu sultanlarının darp ettirdikleri sikkelerde darp tarihleri üç farklı şekilde görülmektedir: 1) Yazıyla verilen tarihler, 2) Divanî rakamlarla yazılanlar, 3) Arap Rakamlarıyla Verilenler. Tâbi Hısnıkeyfa-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin sikkelerinde ise tarihler Arap harfleriyle yazılmıştır.

1.2.2.10.1. Yazıyla Verilen Tarihler

Reform sonrası ilk İslâm sikkelerinden itibaren Ortaçağ İslâm sikkelerinde tarih genellikle yazıyla ve Arapça gramer kurallarına uygun şekilde verilmiştir:

"(yüzler hanesi) + **و** + (onlar hanesi) + **و** + (birler hanesi) + **في سنة**".

Yine Arapça gramer yapısına göre on birden on dokuza kadar olan sayılarda birler ve onlar hanesi arasında **"و"** kullanılmaz. Ancak zamanla muhtemelen yer darlığından dolayı bu usûlün terk edildiği görülmektedir. Katalogta bu ibareler yazılırken gramere uygun hâli esas alınmış ve kısaltmak için yazılmayan harf veya kelimeler "[ ]" işareti

içerisinde eklenmiştir. Katalogdaki sikkeler bu form esas alınarak tarihler okunabildiği ölçüde altı temel kategoriye ayrılmıştır.

Tablo 20. Selçuklu Sikkelerinde Darp Tarihlerinin Yazıyla Veriliş Tipleri

Kategori	Darp Tarihi	Darp Yeri	Dirhem	Fels	Sultan	Kt. nr.
1	639	Sivas	x	x	II. Keyhusrev	46
	641					39
	642	Konya				40
	646	Sivas			IV. Kılıç Arslan	46
	653				Müşterek Saltanat	54
2	617	Konya			I. Keykubad	8
		Sivas				9-10
	619					11
	622					12
	630	Konya				21
		Sivas				22
	644				II. Keykâvus	42
	646	Konya				43
3	627	Sivas			I. Keykubad	16-17
	640	Konya			II. Keyhusrev	37-38
	647	Sivas			Müşterek Saltanat	51
	648	Konya				52
	650					53
	670				III. Keyhusrev	56
	671	Ma‘denşehir				57
	672	(Erzinca)n				58
	678	Erz(incan?)				60
	679	Ma‘denşehir			II. Mes‘ûd	68
	(6)80	Sivas				69
	(6)83	Sinop				72
	684	Lûlûve				74
	690	Siv(as)				78
	691	Samasur				80
		Ma‘denşehir				79
	693	Samasur				85
		Sivas				87
		Sinop				86
	695	Sivas				91
4	625	-			I. Keykubad	15
		Sivas				13
	628					19
	631					23
	633					24-28
		(Siv)as				29
	634	Sivas			II. Keyhusrev	32-33
	639	Konya				34-35
	647				II. Keykâvus	44
	657	Sinop				45
					IV. Kılıç Arslan	47
	663	Sivas				48
	665				III. Keyhusrev	55
	683				II. Mes‘ûd	73
	694	-				90
		Samsun				89

	696	(Siv)as				92
	69(8?)	-				93
5	598	(Kayseri / Konya?)		x	II. Süleyman Şah	2
	625	Sivas	x		I. Keykubad	14
	(6)27	-				18
	6(2?)8	Sivas				20
	6xx	Ma‘denşehir			IV. Kılıç Arslan	49
	xxx	Sivas				50
	674	Lûlûve			III. Keyhusrev	59
	678	-				61-62
	6xx	Lû(lûve)				63
	xxx	(Gümü)şbazar				64
		Ma‘den(şehir)				65
		-				66
	681	Siv(as)			II. Mes‘ûd	70
	682	Sivas				71
	68x	Sinop				75
	690	Gümüşbazar				76
		Sivas				77
	69(2)	Sam(sun)				81
		-				82-83
	693	Ma‘denşe(hir)				84
	(69)3	Sivas				88
	69x	Sinop (?)				94
	6xx	Samsun (?)				95
	xxx	Ma‘den (şehir / -i Bayburt)				96-97
		Sivas?				98
		-				99
6				x	I. Keyhusrev	1
					I. Keykâvus	3-7
					I. Keykubad	30-31
		Sivas			II. Keyhusrev	41
		-			III. Keyhusrev	67

1- Kurallı yazılan sikkeler. Yukarıda da belirtildiği üzere ilk dönem İslamî sikkelerde kullanılan ve Arapça gramerine de uygun olan formdur. İki sultan ve müşterek saltanat döneminde toplam 5 sikke böyle darp ettirilmiştir. Darp tarihi okunabilen 77 sikke olduğuna göre bu formla darp ettirilen sikkelerin oranı sadece % 6,49’dur. Bu durumda diğer sikkelerde klasik formun terkedildiği ve yer darlığı nedeniyle **“في”, “سنة”** veya **“و”** çıkartıldığı görülmektedir.

2- “في” eksik yazılan sikkeler. İki sultan döneminde toplam 9 sikkede böyledir.

3- “في” ve **“سنة”** yazıldığı halde tarihler arasında **“و”** yazılmayan sikkeler. 4 sultan ile müşterek saltanat döneminde toplam 22 sikke bu şekildedir.

4- “في” ve **“و”** yazılmayan sikkeler. 6 sultanın 24 sikkesi böyle darp ettirilmiştir.

5- Tahribinden dolayı tarihi okunamayan veya yazılış tarzı tespit edilemeyen sikkeler. Bu durum darp sırasında kalıbın kaymasından veya zamanla sikkenin aşınmasından dolayı ortaya çıkmaktadır. 5 sultan darp ettirdiği 28 dirhem ve 1 felsinde bu durum söz konusudur.

6- Darp tarihi yazılmayan sikkeler. Bu sikkelerin hepsi fels olup sikke üzerinde uygun alan olmasına rağmen tarih bilerek yazılmamıştır. 5 sultanın 10 felsinde bu özellik görülmektedir.

Tâbi Hısnıkeyfâ - Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî sikkeleri de aynı kıstaslara göre değerlendirmeye tâbi tutulmuş, burada da tâbi meliklerle beraber metbû sultanlar da belirtilmiştir. Tâbi sikkelerin çoğunluğu felstir ve aşırı tahrip olmalarından dolayı çoğunun tarih kısımları okunamamıştır. Bu sikkelerin tarihleri, tipleri ve darp ettiren melik, metbû sultan ve dönemin halifesinin hâkimiyet dönemleri eşleştirilerek tespit edilmiştir. Bu yüzden sikke kalıpları aynı olanlar tek bir tipte verilmiştir.

Tablo 21. Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu Sikkelerinde Tarihlerin Yazılış Tipleri

Kategori	Darp Tarihi	Darp Yeri	Dirhem	Fels	Tâbi Melik	Metbû Sultan	Kt. nr.
1	624	Amid		x	Mevdud	I. Keykubad	1
	626	Duneysir	x		Artuk Arslan		1
2	639	Mardin		x	I.Gazi	II. Keyhusrev	14-21
3	635				Artuk Arslan		3-11
4	(635)						12-13
	(639)				I.Gazi		22-31
5	(640-644)						32-43

Yukarıdaki bilgiler göz önüne alınarak tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu sikkelerinde darp tarihlerinin verilişi dört kategoriye ayrılmıştır:

1- "في" olmayanlar. Hısnıkeyfâ meliki Mevdud'un 1felsi ve Mardin Artuklu meliki Artuk Arslan'ın 1 dirhemi böyledir, ayrıca **" ستة"** kısmı sikkenin arka yüzünde verilmiştir.

2- "في" ile **"و"** yazılmamış olanlar; Mardin Artuklu meliki I. Gazi'nin sekiz felsi bu formda darp edilmiştir.

3- "في" , " ستة" ve aradaki **"و"** yazılmamış olanlar; Bu formda Mardin Artuklu meliki Artuk Arslan'ın dokuz felsi bulunmaktadır.

4- Üzerinde tarih olduğu halde okunamayanlar. Darp tarihleri mevcut olduğu halde aşırı tahrip olma veya kalıp kaymasından dolayı okunamayan sikkelerin tarihleri benzer

kalıpların tarihleriyle irtibatlandırılmıştır. Mardin meliklerinden Artuk Arslan'ın 2, I. Gazi'in de 10 felsi bu şekilde tarihlendirilmiştir.

5- Üzerinde tarih yazılması için yeterli alan olduğu halde tarih yazılmamış olanlar. I. Gazi'nin 12 felsinde üzerinde darp tarihi yazılacak alan olmasına rağmen tarih bulunmamaktadır. Tabloda verilen ortalama tarih tâbi melik, metbû sultan ve dönemin halifesinin hâkimiyet yılları dikkate alınarak tespit edilmiştir.

Tablo 22. Tâbi el-Cezîre Zengî Sikkelerinde Tarihlerin Veriliş Tipleri

Kategori	Darp Tarihi	Darp Yeri	Dirhem	Fels	Tâbi Melik	Metbû Sultan	Kt. nr.
1	639	el-Cezîre		x	Mahmud	II. Keyhusrev	1-19

Tâbi el-Cezîre Zengî meliki Mahmud'un darp ettirdiği 19 felsinde de aynı kalıp kullanılmıştır. Dolayısıyla bu sikkelerde darp tarihinin tek bir tiple yazılmış olması gerekir. Sikkelerde darp tarihi açık okunanlara bakıldığında hepsinde **"في"**nin kullanılmadığı görülmektedir.

1.2.2.10.2. Divanî Rakamlarla Yazılan Tarihler

Türkiye Selçukluları sultanlarının darp ettirdikleri bazı sikkelerde tarih verilirken kullanılan divanî rakamlar kullanılmıştır. Divanî rakamların, erkam-ı divânîyye veya siyâkat-ı Arabî gibi farklı isimleri bulunmaktadır. Bu rakamların oluşumu, rakamın daha doğrusu yazılışının kısaltılarak ve stilize edilerek yazılmasıdır. Okunuşu ve öğrenilmesi zor olan bu yazılar genellikle gizli tutulması gereken maliye konularında kullanılmıştır. Bu uygulamanın tam olarak ne zaman başlatıldığı bilinmemektedir. Bu usulün kullanılmasına İran coğrafyasında rastlanmış ve İlhanlılar da bu usulü kullanmışlardır. Bu uygulama muhtemelen onların etkisiyle Türkiye Selçuklu sikkelerinde de görülmüştür.[55] Sikkeler üzerinde darp tarihleri verilirken genellikle tarihin birler ve onlar hanesi bu şekilde divanî rakamlarla verilmiştir. Divanî rakamların kullanıldığı sikkelere bakıldığında bu sikkelerin çoğunda yoğun bir metin formunun olduğu görülmekte, dolayısıyla bu uygulamaya yerden tasarruf etme adına başvurulmuş olmalıdır. Bununla beraber bu sikkelerin çoğunun devletin siyasî ve ekonomik açıdan zayıf düştüğü dönemlere denk gelmiş olmasıdır.

Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerde böyle bir uygulama görülmemektedir.

[55] Halil Salihlioğlu, "Divanî Rakamları", *DİA*, IX, İstanbul 1994, s. 433-435

Tablo 23. Türkiye Selçuklu Sikkelerinde Tarihlerin Divanî Rakamlarla Verilişi

Divanî Rakamla Yazılan Sayı	Orijinali	Sikke Üzerindeki Açılımı	Sultan	Darp Tarihi	Darp Yeri	Kt. nr.
1	احد		III. Keyhusrev	671	Ma‘denşehir	57
2	اثنان		I. Keykubad	622	Sivas	12
			II. Mes‘ûd	682	Sivas	71
3	ثلاث		II. Mes‘ûd	693	Sinop	86
4	اربع		III. Keyhusrev	674	Lûlûve	59
			II. Mes‘ûd	684	Lûlûve	74
7	سبع		II. Keykâvus	647	Konya	44
				647	Sinop	45
8	ثمان		II. Mes‘ûd	698	-	93
40	اربعين		II. Keyhusrev	640	Konya	37
				640	Konya	38
			II. Keykâvus	647	Konya	44
			IV. Kılıç Arslan	646	Sivas	46
			Müşterek Saltanat	647	Sivas	51
				648	Konya	52
50	خمسين		II. Keykâvus	657	Sinop	45
			Müşterek Saltanat	650	Konya	53
70	سبعين		III. Keyhusrev	670	Konya	56
				671	Ma‘denşehir	57
				674	Lûlûve	59
				678	-	61
80	ثمانين		II. Mes‘ûd	684	Lûlûve	74

90	تسعين			690	Gümüşbazar	76
				690	Sivas	77
						78
				69(2)	Sam(sun?)	81
				69(2)	-	82
				69(2)	-	83
				693	Ma‘denşe(hir)	84
				693	Samasur	85
				693	Sinop	86
				693	Sivas	87
				695	Sivas	91
				696	(Siv)as	92
				698	-	93

1.2.2.10.3. Arap Rakamlarıyla Yazılan Tarihler

Tablo 24. Türkiye Selçukluları Sikkelerinde Tarihin Rakamla Verilişi

Rakamla Yazılan Sayı	Sikke Üzerindeki Şekli	Orijinali	Sultan	Darp Tarihi	Darp Yeri	Kt. nr.
624		٦٢٤	I. Keykubad	624	-	15
5		٥	II. Mes‘ûd	695	Sivas	90

Türkiye Selçukluları sultanlarının darp ettirdikleri sikkelerin bazılarında tarih verilirken bazen tarihin tamamı veya belli bir bölümü rakamlarla yazılmıştır.

Bunların kronolojik sıralamaya göre dağılımı şu şekildedir: I. Keykubad’ın darp yeri belli olmayan bir sikkesinin (Kt. nr. 15) ön yüzünde yazıyla 625 yazılmışken

arka yüzünde rakamla 624 yazılmıştır. Bu durumu açıklayacak bir bilgiye ulaşılamamıştır. II. Mes‘ûd’un birinci saltanatı döneminde Sivas’ta 695 yılında darp ettirdiği sikkede (Kt. nr. 90) ise tarihin 5 sayısı rakamla yazılmıştır.

Bu şekilde muhasebe kayıtlarında ve sikkelerde tarihin rakamlarla verilme geleneği İlhanlılarda görülmektedir. Bu şekilde darp ettirilen sikkelere bakıldığında I. Keykubad istisna tutulacak olursa diğer sultanlara yani III. Keyhusrev ve II. Mes‘ûd dönemlerinde İlhanlıların etkilerinin her alanda olduğu gibi bu alanda da görüldüğü söylenebilir. Müze envanterinde ele alınan tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî Meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerde böyle bir uygulama görülmemektedir.

1.2.2.11. Darphaneler

Şekil 1. Sikke Darp Usûlü

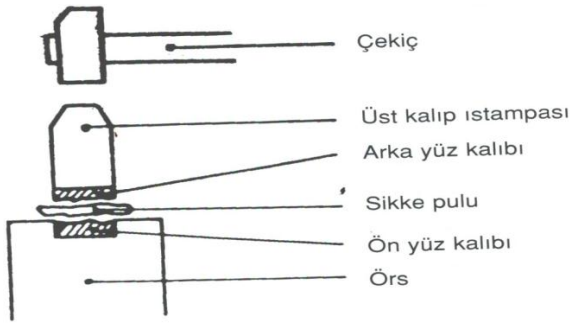

İslâmiyet’in yayıldığı yıllarda Araplar ticarî ilişkileri bulunan devletlerin sikkelerini kullanmaktaydılar. Bu devletlerin toprakları fethedildikten sonra da Halife Abdülmelik b. Mervân dönemine kadar mevcut darphanelerde yine aynı kalıplar kullanılmaya devam etmiştir. Fethedilen yerlerde yeni darphaneler açılmış, elde edilen ganimetler ve madenlerden çıkartılan altın-gümüş madenleri eritilerek sikke darp edilmiştir. Darphanelerde çalışan ‘‘Üstat’’ denilen ustalar ve çırakların sayısı ile aldıkları ücretler dönemlere göre değişiklikler göstermiştir. İslâm dünyasında darphanelerde genellikle altından dinar, gümüşten dirhem ve bakırdan fels darp ettirilmiştir. Sikke darpları, darphane dışında ve içinde iki aşamada gerçekleştirilirdi. Dışarıda gerçekleştirilen işlemler, maden tedariki ve darp edilen sikkelerin piyasaya sürülmesi işlemleridir. Darphane içinde ise teknik işler, yönetim ve muhasebe işleri gerçekleştirilirdi. Genel olarak tahta çıkan hükümdar selefinin paralarının tedavülünü yasaklayarak çeşitli görevliler aracılığıyla bunları toplattırır ve bunları da kullanarak yerine kendi sikkelerini darp ettirip piyasaya sürerdi. Darphanede çalışan ‘‘hakkâk’’ veya ‘‘sikkegen’’ denilen sikke kazıyıcıları ve tamircileri başlıca önemli

görevlilerdendi. Son dönemlerde sikke kalıpları taşradaki darphanelere merkezden gönderilirken, erken dönemlerde bunun ulaşım ve teknik açıdan mümkün olmamasından dolayı bulundukları yerlerde hazırlandığı anlaşılmaktadır. Darphanede madenler önce potalarda eritilerek sikke kıvamında çubuk haline getirilip yassılaştırılarak sikke kalınlığına getirilir, ardından sikke çapında kare şeklinde kesilir ve kare şeklindeki bu pulların köşeleri kesildikten sonra yuvarlak haline getirilirdi. Sikke çapına uygun hale getirilen pul, son işlem olarak daha önce hazırlanmış olan kalıp arasına konulur ve çekiçleyerek sikke darp edilmiş olunurdu.[56]

Burada müze envanterindeki sikkeler üzerinde adı okunabilen 10 ve ihtilaflı olan 2 darphanede darp ettirilmiş sikkelerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Darphaneler beş temel kategoriye ayrılarak ele alınmıştır. Bu ayırım yapılırken öncelikle darphane isimlerinin sikke üzerinde netliği temel alınmıştır. Daha sonra nominal değerlerine göre ayrıldıktan sonra bu darphaneler her sultanın kendi dönemi içerisinde alfabetik olarak sıralanmıştır. Şayet aynı kategoride aynı darphaneden birden çok sikke örneği mevcut ise, bunlar kronolojik olarak sıralanmıştır.

Tablo 25. Selçuklu Darphaneleri ve Buralarda Darbedilen Sikkeler

Kategoriler	Darphane	Dirhem	Fels	Darp Tarihi	Sultan	Kt. nr.
1	Konya	x		617	I. Keykubad	8
				630		21
	Sivas			617		9-10
				619		11
				622		12
				625		13-14
				627		16-17
				628		19
				6(2?)8		20
				630		22
				631		23
				633		24-28
	Konya			639	II. Keyhusrev	34-35
				640		37-38
				642		40
	Sivas			634		32-33
				639		36
				641		39
			x	xxx		41
	Konya			646	II. Keykâvus	43
				647		44
	Sinop			657		45
	Sivas			644		42
	Ma‘denşehir			6xx	IV. Kılıç Arslan	49
	Sinop			657		47
	Sivas			646		46

[56] Halil Sahillioğlu, “Darphane”, *DİA*, VIII, İstanbul 1993, s. 501/503-504

				663		48
				xxx		50
	Konya			648	Müşterek Saltanat	52
				650		53
	Sivas			647		51
				653		54
	Konya			670	III. Keyhusrev	56
	Lûlûve			674		59
	Ma‘denşehir			671		57
	Sivas			665		55
	Gümüşbazar			690	II. Mes‘ûd	76
	Ma‘denşehir			679		68
				691		79
	Lûlûve			684		74
	Samasur			691		80
				693		85
	Samsun			694		89
	Sinop			(6)83		72
				68x		75
				693		86
	Sivas			(6)80		69
				682		71
				683		73
				690		77
				693		87
				(69)3		88
				695		91
2	(Siv)as	x		633	I. Keykubad	29
	(Erzinca)n			672	III. Keyhusrev	58
	Erz(incan?)			678		60
	(Gümü)şbazar			xxx		64
	Lû(lûve)			6xx		63
	Ma‘denşe(hir)			693		84
	Ma‘den(şehir)			xxx		65
	Sam(sun)			69(2)	II. Mes‘ûd	81
	Samsun (?)			6xx		95
	Sinop (?)			69x		94
	Siv(as)			681		70
				690		78
	(Siv)as			696		92
	Sivas?			xxx		98
3	(Kayseri / Konya?)		x	598	II. Süleyman Şah	2
	Ma‘den (şehir / -i Bayburt)	x		xxx	II. Mes‘ûd	96-97
4	-			(6)27	I. Keykubad	18
			x	xxx		30-31
		x		678	III. Keyhusrev	61-62
				xxx		66
				69(2)	II. Mes‘ûd	82-83
				694		90
				69(8?)		93
				xxx		99
5	-		x	xxx	I. Keyhusrev	1
				xxx	I. Keykâvus	3-7
		x		625	I. Keykubad	15
			x	xxx	III. Keyhusrev	67

Bu kategorilerin istatistikî bilgileri şu şekildedir:

1- Darphane isimleri tamamen okunabilen sikkeler: Bu kategoride 7 sultan ve müşterek saltanat döneminde 62'si dirhem 1'i fels olmak üzere toplam 63 sikke darp ettirilmiştir. Bu kategoride darp ettirilen dirhemlerin sayısı genel dirhem sayısına oranı %62,62, felslerin oranı %9,09 iken, bütün sikkelerin sayısı genel sikkelerin sayısına oranı %63,63'tür. Bu durumda Türkiye Selçukluları sikkelerinin kondisyon durumunun vasatın üzerinde olduğu görülmektedir.

Bu genel değerlendirmelerden sonra sultanlara göre sikkelerin kondisyonlarına bakılacak olunursa: I. Keykubad'ın katalogda toplam 24 sikkesi mevcuttur. Bu kategorideki sikke sayısı 20 olduğuna göre, kondiyson oranı %83,33'tür. II. Keyhusrev'in 9'u dirhem 1'i fels olmak üzere toplam 10 sikkesi bulunmaktadır. Sultanın bütün sikkeleri bu kategoride olduğuna göre, kondisyon oranı %100'dür. Bu orana göre Türkiye Selçuklu sultanlarının darp ettirdikleri sikkelerin kondisyon oranı en yükseği bu dönemdedir. II. Keykâvus'un müstakil saltanat dönemine ait 4 sikkesi vardır. Sultanın bütün sikkeleri bu kategoride olduğundan, kondisyon oranı %100'dür. Bu orana göre Türkiye Selçuklu sultanlarının darp ettirdikleri sikkelerin kondisyon oranı en yüksek olduğu ikinci dönemdedir. IV. Kılıç Arslan'ın müstakil saltanatında darp ettirdiği 5 sikkesi bulunmaktadır. Sultanın bütün sikkeleri bu kategoride olduğuna göre, kondisyon oranı %100'dür. Bu orana göre Türkiye Selçuklu sultanlarının darp ettirdikleri sikkelerin kondisyon oranı en yüksek olduğu üçüncü dönemdedir. Müşterek Saltanat döneminde 4 dirhem darp ettirilmiştir. Bu dönemde darp ettirilen bütün bu sikkelerin bu kategoride olduğu göz önüne alındığında kondisyon oranı %100 demektir. Bu dönem böylece oranın en yüksek olduğu dördüncü dönem olmuştur. III. Keyhusrev'in 13 sikkesinden 4'ü bu katagoride olup oranı %36,36'dir. Bu oran ile sultanın dönemi Türkiye Selçuklu sultanlarının darp ettirdikleri sikkelerin kondisyon oranı en düşük olan dönemdedir. II. Mes'ûd'un toplam 32 sikkesinden 17'si bu kategoride olup kondisyon oranı %46,87'dir.

2- Darphane isimlerinin bir kısmı okunabilen geri kalan kısmının diğer verilerden yararlanılarak tamamlanan sikkeler: Bu kategoride 3 sultana ait 14 dirhem bulunmaktadır. Bu sikkelerin Türkiye Selçukluları sultanlarının darp ettirdikleri 88 dirheme oranı %15,90'dır.

3- Darphane isimlerinin bir kısmı okunan ve diğer verilerden de yararlanılmasına rağmen yazılışlarına göre iki farklı şekilde okunabildiği sikkeler: II. Mes‘ûd’a ait darphane adı Ma‘den (şehir) veya Ma‘den (-i Bayburt) olan 2 dirhem bulunmaktadır. Bu sikkelerde darphane isminin sadece “Ma‘den” kısmı okunmakta ve sikkelerin tarihleri de tespit edilememektedir. Ayrıca sikkelerde kullanılan kalıplar her iki darphanede de kullanılmış ve atıf yapılabilecek benzer bir sikkeye de kaynaklarda rastlanmamıştır. Bu yüzden bu iki dirhemin hangi darphanede darp ettirildiği net olarak tespit edilememiştir. Bu şekilde olan diğer bir sikke II. Süleyman Şah’a ait olan 598 tarihli felstir. Burada da darphane isminin sadece baş harfi **“قـ”**gözükmektedir. Ancak sikkenin kondisyonu kötü olduğundan bu felsin bu harfle başlayan “Konya” veya “Kayseri” darphanesinden hangisine ait olduğu tespit edilememiştir. Bu sikkeyle ilgili İzmirlier ‘‘duribe”den sonraki harfi **“قـ”** şeklinde yazmakta ve bunun Konya olabileceğini belirtmektedir. Yine aynı şekilde yazdığı halde, her nedense no.100, 102 ve 103 felslerin darphanesini “Kayseri” okumuşken, aynı durumda olan no. 100, 101. 1, 101. 2 felsleri ise “Konya” olarak okumuştur. Keza no. 105-108’deki bu harfleri ise **“قـ”** olarak yazmakta ve no. 105-106’dakinin Kayseri, no. 107-108’dekinin Konya olduğunu parantez içinde vermektedir. Bu karmaşadan da anlaşıldığı gibi söz konusu sikkelerde büyük ihtimalle “Konya” veya “Kayseri” kısaltılarak yazılmış ise de, darp yerinin bu ikisinden hangisi olduğunu kesinleştirmek şimdilik mümkün görünmemektedir.

4- Muhtemelen sikke üzerinde yazılmış olduğu halde sikkenin tahrip olması, kalıp kayması vb. durumlardan dolayı darphane ismi diğer verilerden yararlanılmasına rağmen tespit edilemeyen sikkeler: 3 sultana ait 9’u dirhem 2’si fels olmak üzere toplam 11 sikke bulunmaktadır. Bu sikkelerin dağılımı şu şekildedir; I. Keykubad’a ait 1 dirhem ve 2 fels, III. Keyhusrev’e ait 3 dirhem ve geri kalan 5 dirhem ise II. Mes‘ûd’a aittir.

5- Yazılması için sikke üzerinde yeterli alan olduğu halde darphane ismi yazılmayan sikkeler: Bu kategorideki sikkelerin geneli fels olup tarih ve darphane isimlerinin yazılmamıştır. Hangi darphanede basıldığı da bilinmemektedir. Bu sikkelerin dağılımı şu şekildedir; I. Keyhusrev ve III. Keyhusrev’e ait 1’er fels, I. Keykâvus’a ait 5 felstir. İstisna olarak I. Keykubad’a ait 1 dirhem de bu şekilde olup darp tarihi okunabilen tek sikkedir.

Tablo 26. Selçuklulara Tâbi Artuklu Sikkelerinde Darphane

Kategoriler	Darphane	Dirhem	Fels	Darp Tarihi	Tâbi Melik	Metbû Sultan	Kt. nr.
1	Amid		x	624	Mevdud	I. Keykubad	1
	Duneysir	x		626	Artuk Arslan		1
	Mardin			635		II. Keyhusrev	2-6, 11-12
				639	I.Gazi		14
				(640-644)			32-33
2	Mard(in)		x	635	Artuk Arslan		9
				(640-644)	I. Gazi		34-35
	Mar(din)			635	Artuk Arslan		7, 13
3	(Mardin)						8, 10
				639	I. Gazi		15-31
				(640-644)			36-43

Tâbi Hısnıkeyfâ ve Mardin Artuklu meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerde de aynı kıstaslara göre ayrım yapılmıştır. Ancak bu sikkelerin hepsi aynı tarihli ve tek kalıp kullanıldığından, üzerinde darphane adı olmayanlarında açık olanlarla aynı darphanede darp edildikleri anlaşılmaktadır. Bu yüzden burada üçüncü kategoride darphane ismi yazılı olmayan sikkelerin statüsü aynı değildir. Tâbi Artuklu toplam sikke sayısı 43 olup bunların içerisinde darphanesi net okunabilenlerin sayısı 12 olduğuna göre, bunların genel oranı %27,90'dır. Bu sikkelerin çoğunluğu fels olduğundan darphane isimlerinin okunma oranı aşırı aşınma ve kalıp kaymalarından dolayı düşük kalmıştır.

1- Darphane isimleri tamamen okunabilen sikkeler: Mevdud'un 1 dirhemi, Artuk Arslan'ın 1 dirhemi ve 7 felsi, I. Gazi'nin ise 3 felsi bulunmaktadır.

2- Darphane isimlerinin bir kısmı okunabilen geri kalan kısmının diğer verilerden yararlanılarak tamamlanan sikkeler: Artuk Arslan'ın 3 felsi, I. Gazi'nin 2 felsi bulunmaktadır.

3- Darphane isimleri sikke üzerinde yazılı olmasına rağmen farklı sebeplerden dolayı okunamayan ancak aynı kalıplı okunabilen sikkeler olduğu için tespit edilenler: Bu kategoride Artuk Arslan'ın 2, I. Gazi'nin 25 felsi bulunmaktadır.

Tablo 27. Selçuklulara Tâbi el-Cezîre Zengî Sikkelerinde Darphane

Kategoriler	Darphane	Dirhem	Fels	Darp Tarihi	Tâbi Melik	Metbû Sultan	Kt. nr.
1	el-Cezîre						1-6/10/ 12-13/16-17
2	el-Ce(zîre)						15
	(el-)Cezî(re)		x	639	Mahmud	II. Keyhusrev	7
3	(el-Cezîre)						8-9/11/14/ 18-19

Yukarıdaki tâbi Artuklu sikkeleri ile ilgili durum tâbi el-Cezîre Zengî sikkeleri için geçerli olup aynı kıstaslara göre kategorilere ayrılmıştır.

1- Darphane isimleri tamamen okunabilen sikkeler**:** Mahmud'un 11 felsi.

2- Darphane isimlerinin bir kısmı okunabilen, geri kalan kısmının diğer verilerden yararlanılarak tamamlanan sikkeler: Mahmud'un 2 felsi.

3- Darphane isimleri sikke üzerinde yazılı olmasına rağmen farklı sebeplerden dolayı okunamayan ancak aynı kalıplı okunabilen sikkelerden tespit edilenler: Mahdmud'un 6 felsi.

Sikkelerde darphaneler ile ilgili ele alınması gereken diğer bir husus da darphane isminin sikke üzerinde yazılış formudur. İlk İslamî sikkelerde kullanılan "Duribe hâze'd-dirhem/fels bi- …" formu birinci formdur. Ancak zamanla bu nizami yazılış terk edilmiş ve farklı formlar uygulanmamıştır. Tabloda da görüleceği üzere ilk dönemlerde kurallı bir form olan ilk tip kullanılmışken daha sonraki dönemlerde muhtemelen yer darlığından daha sade olan altıncı form "Duribe bi-" daha sık tercih edilmiştir.

Bu tipler belirlenirken sikkeler maden cinslerine, darphanelerine, darp tarihlerine ve darp ettiren sultanlara göre tasnif edilmiştir. Bu tiplerin kendi içerisinde değerlendirilmesinde de darphaneler darp tarihlerine göre okunabildiği ölçüde en erkenden en geçe göre sıralanmıştır. Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerin ayrımı da aynı kıstaslara göre yapılmış burada ek olarak tâbi melikler metbû sultanlarla birlikte belirtilmiştir.

Tablo 28. Türkiye Selçukluları Sikkelerinde Darphane İsimlerinin Veriliş Tipleri

Tip	Darphane	Sultan	Dirhem	Fels	Darp Tarihi	Kt. nr.
1	Konya	I. Keykubad	x		617	8
	Sivas					9-10
					619	11
					622	12
					625	13-14
					627	16-17
	-				(6)27	18
	Sivas				628	19
					6(2?)8	20
					630	21-22
					631	23
					633	24-28
	(Siv)as				633	29
	Sivas	II. Keyhusrev			634	32-33
					639	36
					641	39
		II. Keykâvus			644	42
					646	43
					647	44
		IV. Kılıç Arslan			646	46
2	Konya	II. Keyhusrev			652	40
3	Sivas	II. Mes‘ûd			693	87-88
4	Lûlûve	III. Keyhusrev			674	59
	Lû(lûve)				6xx	63
	Lûlûve	II. Mes‘ûd			684	74
	Samasur				691	80
					693	85
5	Sivas	III. Keyhusrev			663	48
	Konya				670	56
	(Erzinca)n				672	58
	Erz(incan?)				678	60
	Sivas	II. Mes‘ûd			695	91
	(Siv)as				696	92
	Sinop (?)				69x	94
6	(Kayseri / Konya?)	II. Süleyman Şah		x	598	2
	Konya	II. Keyhusrev	x		639	34-35
					640	37-38
	Sivas			x	xxx	41
	Sinop	IV. Kılıç Arslan	x		657	47
	Ma‘denşehir				6xx	49
	Sivas				xxx	50
		Müşterek Saltanat			647	51
	Konya				648	52
					650	53
	Sivas				653	54
		III. Keyhusrev			665	55
	Ma‘denşehir				671	57
	(Gümü)şbazar				xxx	64
	Ma‘den(şehir)					65
	Ma‘denşehir	II. Mes‘ûd			679	68
	Sivas				(6)80	69
	Siv(as)				681	70
	Sivas				682	71

	Sinop				(6)83	72
	Sivas				683	73
	Sinop				68x	75
	Gümüşbazar				690	76
	Sivas					77
	Siv(as)					78
	Ma‘denşehir				691	79
	Sam(sun)				69(2)	81
	Ma‘denşe(hir)				693	84
	Sinop					86
	Samsun				694	89
	Samsun (?)				6xx	95

Bu kategoriler ayrıntılı ele alınacak olunursa:

1- Duribe hâze’d-dirhem/fels bi-**.** Bu yazılış şekli yukarıda da zikredildiği üzere ilk İslamî sikkelerden itibaren nizami olarak kullanılan tiptir. Bu tipin kullanıldığı sikkelerin çoğunluğuda ilk döneme aittir ve 4 sultana ait toplam 29 sikkede kullanıılmıştır. Katalogda darhane ismi okunabilen sikkelerin sayısı 80 olduğuna göre, bu formun genel sikkelere oranı %36,25’tir. Ayrıca bu formda I. Keykubad’a ait 1 dirhemin (Kt. nr. 18) üzerinde darphane ismi okunmamasına rağmen yazılış şekli açıkça görülmektedir.

2- Duribe hâze’d-dirhem/fels bi-mahruse-i. İzmirlier “mahrûse” kelimesinin genellikle büyük ve korunaklı, etrafı surlarla çevrili şehirler için kullanıldığını belirtmekte[57], sözlük anlamına bakıldığında ise özellikle başkentlik yapmış şehirler için kullanılan bir tanım olduğu görülmektedir. Nitekim bu sikke başkent “Konya” da darp ettirilmiştir.

3- Duribe hâze’d-dirhem/fels bi-Medîneti. İzmirlier “Medîne” kelimesinin orta ölçekli şehir için anlmında kullanıldığını belirtmektedir.[58] Nitekim bu formdaki 2 sikkede (Kt. nr. 87,88) darp yerinin devletin adeta ikinci başkenti konumunda olan “Sivas” olduğu görülmektedir.

4- Duribe bi-Ma‘den-i. “Ma‘den-i” darphaneler için kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca II. Mes‘ûd’un sikkelerinin (Kt. nr. 96,97) okunuşu şayet “Ma‘den-i Bayburt” ise bu iki sikke de bu kateogoriye girer. Ancak “Ma‘denşehir” okunuşu doğru ise bu sikkeleri 6. kategoride zikretmek gerekir.

5- Duribe bi-medine-i. Bu tip 2 sultan tarafından, Erzincan, Konya, Sinop ve Sivas darphanelerinde toplam 8 sikkede kullanılmıştır. Bu tipin kullanımı genellikle ya başkent için yada önemli şehirler için tercih edilmiştir.

[57] İzmirlier, s. 180, dipnot 72
[58] İzmirlier, s. 180, dipnot 72

6- Duribe bi-. Darphane isimlerinin yazılışıyla ilgili en çok kullanılan tiptir. Darphane isimleri yazılırken klasik tipin yerine böyle kısa bir tipe başvurulmuş olma nedeni muhtemelen sikke üzerindeki yer darlığıdır. Bu yöntem 5 sultan ve müşterek saltanat döneminde 32'si dirhem, 2'si fels olmak üzere toplam 34 sikkede kullanılmıştır. Katalogda darphane ismi okunabilen sikkelerin sayısı 80 olduğuna göre bu formun genel sikkelere olan oranı %42,5'tir.

Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu felslerinin tamamında darphane isimleri "Duribe bi-" formu ile yazılmıştır. İstisna olan ise "Duribe hâze'd-dirhem bi-" formu ile yazılan Artuk Arslan'ın I. Keykubad'a tâbi iken darp ettirdiği dirhemdir.

Tablo 29. Türkiye Selçuklularına Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu Sikkelerinde Darphane Yazılış Tipleri

Tip	Darphane	Dirhem	Fels	Darp Tarihi	Tabii Melik	Metbû Sultan	Kt. nr.
1	Duneysir	x		626	Artuk Arslan	I. Keykubad	1
2	Amid		x	624	Mevdud		1
	Mardin			635	Artuk Arslan	II. Keyhusrev	2-13
				(640-644)	I.Gazi		14-43

Tâbi el-Cezîre Zengî meliki Mahmud'un II. Keyhusrev'e tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 19 felsinde de tek kalıp kullanılmıştır. Bu sikkelerin hepsinde "Duribe bi'l-Cezîre"formu kullanılmıştır.

Tablo 30. Türkiye Selçuklulara Tâbi el-Cezîre Zengî Sikkelerinde Darphane İsimlerinin Yazılış Tipleri

Tip	Darphane	Fels	Darp Tarihi	Tâbi Melik	Metbû Sultan	Kt. nr.
1	el-Cezîre	x	639	Mahmud	II. Keyhusrev	1-19

1.2.3. Sikkelerde Bordür Tipleri

Müze envanterinde kayıtlı olan Türkiye Selçukluları sultanlarının ve onlara tâbi oldukları dönemlerde sikke darp ettiren Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerin bordür tipleri ele alınmıştır.

Genel olarak sikkelere bakıldığında bordürlerin bazen aynı, bazen de ön ve arka yüzlerinde farklı kullandığı görülmektedir. Bu açıdan bordür tipleri ele alınırken

öncelikle ön ve arka yüz tipleri ayırılmıştır. Tablo oluşturulurken başta bu husus olmak üzere; bu tiplerde darp edilen sikkenin hangi sultana ait olduğu, nominal değeri ve hangi darphanede darpedildiği gibi bilgiler de verilmiştir. Sikkelerin ön ve arka yüzü tespit edilirken temel alınan kıstas; halifenin adı, dinî ibare veya tevkī‘ olan kısım ön yüz; sultanın adı, unvanı, lâkabı, künyesi ve ona ait olan diğer sıfatların bulunduğu yüz arka yüz olarak kabul edilmiştir.

Tasvirli sikkelerde de tasvirin olduğu kısım ön yüz, sultanın adının olduğu kısım arka yüz kabul edilmiştir. Ancak IV. Kılıç Arslan'ın bir dirheminde (Kt. nr. 46) tasvirin bulunduğu yüzde sultanın adı yer almış, arka yüzde ise bu tarihte halife katledilmiş olmasına rağmen halifenin adı yer almıştır. Bu sikkede halifenin adının olduğu yüz arkada olmasına rağmen tasvir ön yüzde olduğu için de ön yüz tasvirin olduğu kısım kabul edilmiştir.

Sikke bordür tiplerinin tespiti, sikkelerin darp tarihi ve özellikle darp yerinin tespitinde kolaylık sağlamaktadır. Zira gerek Türkiye Selçukluları ve gerekse tâbi meliklerin sikkelerine bakıldığında bazı darphanelerde sadece bu yerlere özgü kullanılan bordür tiplerinin olduğu görülmektedir. Bu durum bizlere sikke üzerinde darp yerinin olmadığı durumlarda bile üzerindeki bordürden darphansini tespit etme imkanı sağlamaktadır.

Tablo 31. Türkiye Selçukluları Sikkelerinde Ön Yüz Bordür Tipleri

Tip No.	Tip	Sultan	Nom. değ.	Darp Yeri	Kt. nr.
1a	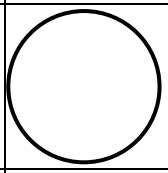	I. Keykubad	Dirhem	Sivas	23
		II. Keyhusrev		Konya	34
		II. Mes‘ûd		Sinop	72
1b	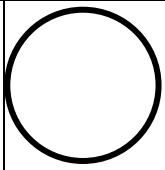	III. Keyhusrev	Fel	-	67
2a	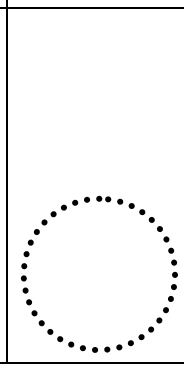	I. Keyhusrev		-	1
		II. Süleyman Şah		(Kayseri/Konya?*)	2
		I. Keykubad	Dirhem	Konya	8,21
				Sivas	9-14/16-17/ 19-20/22-29
				-	15,18
			Fels	-	30-31
		II. Keyhusrev	Dirhem	Sivas	32-33, 36-37,39
			Fels		41
			Dirhem	Konya	35,38

		IV. Kılıç Arslan		Ma‘denşehir	49
				Sinop	47
				Sivas	50
		Müşterek Saltanat		Sivas	51,54
2b	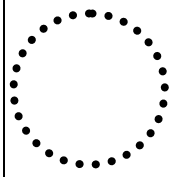	I. Keykâvus fels	Fels	-	3-7
		II. Mes‘ûd	Dirhem	Siv(as)	69-70
				Sivas	71/73
				Sivas	87-88
2c	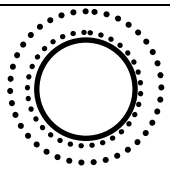	II. Mes‘ûd		-	83
3	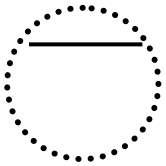	II. Keykâvus		Sinop	45
		Müşterek Saltanat		Konya	52-53
4a	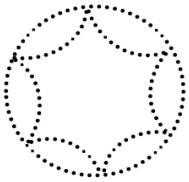	II. Mes‘ûd		Lûlûve	74
4b	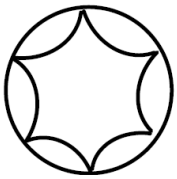	II. Mes‘ûd		-	99
5a	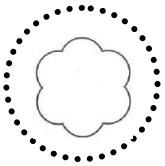	II. Mes‘ûd		Sinop	75
				Sam(sun)	81
				-	93
				Sinop (?)	94
5b	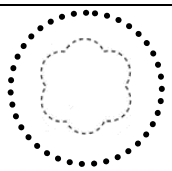	II. Mes‘ûd		Samasur	80
				Sinop	86
5c	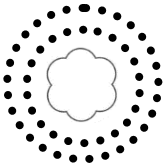	IV. Kılıç Arslan		Sivas	48
5d	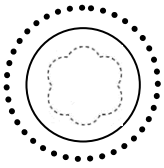	III. Keyhusrev		Konya	56
				Lûlûve	59
				Lû(lûve)	63

5e	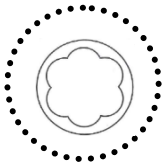	III. Keyhusrev		Sivas	55
				(Gümü)şbazar	64
				Ma‘denşehir	57
				(Erzinca)n	58
				Erz(incan?)	60
				-	61-62
				Ma‘den(şehir)	65
				-	66
		II. Mes‘ûd		Ma‘denşehir	68
				Gümüşbazar	76
				Ma‘denşehir	79
				Ma‘denşe(hir)	84
				Samasur	85
				Samsun	89
				-	90
				Samsun(?)	95
				Sivas	91
				Ma‘den (şehir / -i Bayyburt)	96-97
5f	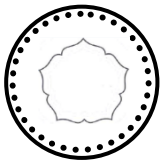	IV. Kılıç Arslan		Sivas	46
6a	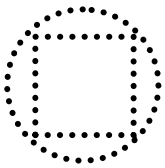	II. Keyhusrev		Konya	40
		II. Keykâvus		Konya	43-44
		II. Mes‘ûd		Sivas	77
				Siv(as)	78
				-	82
				Siv(as)	98
6b	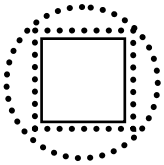	II. Keykâvus		Sivas	42
		II. Mes‘ûd		(Siv)as	92

Tablo 32. Türkiye Selçukluları Sikkeleride Arka Yüz Bordür Tipleri

Tip No.	Tip	Sultan	Nom. değ.	Darp Yeri	Kt. Nr.
1a	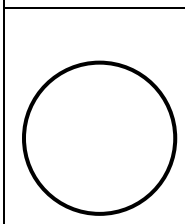	II. Keyhusrev	Fels	Sivas	41
		Müşterek Saltanat	Dirhem	Konya	53
		III. Keyhusrev		Sivas	55
				(Gümü)şbazar	64
		II. Mes‘ûd		Sinop	72
				-	93
				Ma‘denşehir	68
1b	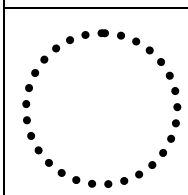	I. Keykâvus	Fels	-	3-7
		II. Mes‘ûd	Dirhem	Sivas	69
				Siv(as)	70/73
				Sivas	87-88/91-92
				Sivas	71
				Sinop?	94
				Samsun(?)	95
1c	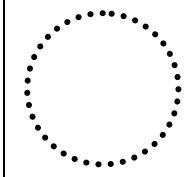	I. Keyhusrev	Fels	-	1
		II. Süleyman Şah		(Kayseri/Konya?*)	2
		I. Keykubad	Dirhem	Sivas	9-14/16-17/19-20/22-29
				Konya	8/21
				-	15/18
			Fels	-	30-31
		II. Keyhusrev	Dirhem	Sivas	32-33/36/39
				Konya	34-35/37-38
		II. Keykâvus		Sinop	45
		Müşterek Saltanat		Sivas	51/54
				Konya	52-53
		IV. Kılıç Arslan		Sinop	47
				Ma‘denşehir	49
				Sivas	48
				Sivas	50
		III. Keyhusrev		Sivas	55
				Konya	56
				Ma‘denşehir	57
				(Erzinca)n	58
				Lûlûve	59
				Erz(incan?)	60
				-	61-62/66/83
				Lû(lûve)	63
				(Gümü)şbazar	64
				Ma‘den(şehir?)	65
		II. Mes‘ûd		Lûlûve	74
				Sinop	75
				Ma‘denşehir	79
				Samasur	80
				Sam(sun?)	81
				-	82
				Ma‘denşe(hir)	84
				Samasur	85

				Sinop	86
				Samsun	89
				-	90
				Ma‘den (şehir / -i Bayburt)	96-97
				Siv(as)	98
				-	99
1d	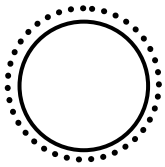	II. Mes‘ûd		Sivas	77
				Siv(as)	78
				Ma‘denşehir	79
2a	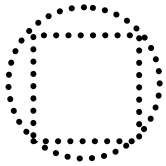	II. Keyhusrev		Konya	40
		II. Keykâvus			43-44
2b	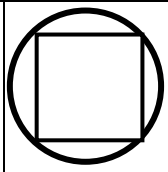	III. Keyhusrev	Fels	-	67
2c	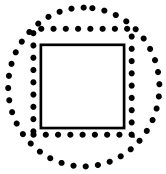	IV. Kılıç Arslan	Dirhem	Sivas	42
3a	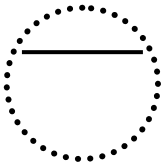	III. Keyhusrev		Lûlûve	59
3b	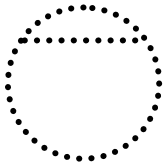	II. Mes‘ûd		Gümüşbazar	76
4	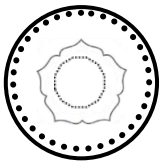	IV. Kılıç Arslan		Sivas	46

Tâbi Hısnıkeyfâ ve Mardin Artuklu meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerde ön ve arka yüzlerinde aynı olan 3 bordür tipinin kullanıldığı görülmektedir. Bu yüzden bu bordür tipleri ele alınırken ön ve arka yüz olarak ayrılmamış tek tipte verilmiştir.

Tablo 33. Türkiye Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu Sikkelerinin Bordür Tipleri

Tip No.	Tip	TâbiHükümdar	MetbûHükümdar	Nom. değ.	Darp Yeri	Kt. nr.
1	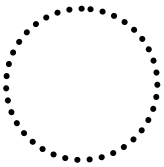	Artuk Arslan	I. Keykubad	Dirhem	Duneysir	1
2	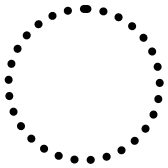	Mevdud		Fels	Amid	1
		Artuk Arslan	II. Keyhusrev		Mardin	2-13
3	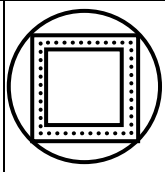	I.Gazi	II. Keyhusrev			14-43

Tâbi el-Cezîre Zengî meliki Mahmud'un II. Keyhusrev'e tâbi olduğu dönemde darp ettirdiği 19 felsinde 1. Bordür ön yüz, 2. Bordür arka yüzde kullanılmıştır.

Tablo 34. Türkiye Selçuklu Devlet'ine Tâbi el-Cezîre Zengî Sikkelerinin Bordür Tipleri

Tip No.	Tip	TâbiHükümdar	MetbûHükümdar	Nom. değ.	Darp Yeri	Kt. nr.
1	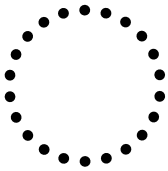	Mahmud	II. Keyhusrev	Fels	el-Cezîre	1-19
2	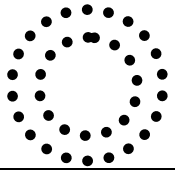					

1.2.4. Sikkelerde Tasvir

I. Keyhusrev'in müze envanterinde bulunan tek felsi tasvirlidir. Bu felsin darp tarihi ve yeri sikke üzerinde mevcut olmadığından sultanın hangi saltanat dönemine ait olduğu tespit edilememiştir. Sikkenin üzerindeki tasvir; sağa dönük elinde muhtemelen mızrak bulunan süvaridir. Bu süvarinin sağında, solunda ve alt kısmında muhtemelen boşlukları doldurmak için çizilen altıgen üç yıldız bulunmaktadır. Süvari atı dizginlemeye çalışırken ve atının kuyruğu bağlanmış şekilde tasvir edilmiştir. Sikkedeki süvarinin yüzü aşırı aşındığından tanımlamak mümkün olmamıştır.

II. Süleyman Şah'ın müze envanterinde bulunan tek sikkesi de tasvirlidir. Bu felsin darp tarihi 598 olup darp yerinin Konya veya Kayseri olması gerekir. Sikkenin üzerindeki tasvir, sağa dönük, elinde muhtemelen Poseidon'un üç uçlu mızrağı bulunan bir süvaridir. Süvarinin sağında, solunda ve alt kısmında muhtemelen boşlukları doldurmak için altıgen üç yıldız bulunmaktadır. Sikkedeki süvarinin yüzü aşırı aşınmış durumdadır ancak elinde tuttuğu Poseidon'un üç uçlu mızrağına bakılarak bu tipin Bizans tipi olduğu söylenebilir.

II. Keyhusrev'in tasvirli 5 dirheminden 4'dü Konya'da darp edilmiş olup tarihileri 639 ve 640'dır. Diğer sikke Sivas'ta darp edilmiş ve 641 tarihlidir. Sikkelerin üzerinde tasvir olarak; sağa dönük insan suretli güneş ile sağa dönük arslan (şîr ü hurşîd) tasviri ve bu tasvirlerin kenarlarındaki boşlukları doldurmak için en az bir, en fazla üç adet altıgen yıldız ve nokta motifleri bulunmaktadır. II. Keyhusrev'in bu insan suretli güneş tasvirli sikkeleriyle ilgili anlatılan rivayete göre sultan, Gürcü olan eşine çok büyük bir aşkla bağlıdır ve onun resmini paralarının üstüne bastırmak istemiştir. Ancak bunun bir Müslüman sarayında hele de bir Hristiyan kadın için yapılması hoş karşılanmayacağından, sultan sevdiği kadının burcunu yani güneş ve arslan burcunu paralarının üzerine darpettirmiştir. Hinrich, bu yorumla ilgili Hristiyan bir kadının tasviriyle halifenin de adının aynı parada zikredilmesinin mümkün olmayacağından anlatılan bu rivayetin zayıf olduğunu belirtmekteyse de başta Artuklu olmak üzere diğer İslam devletlerinin darp ettirdiği bir çok sikkede Hristiyan veya gayr-i İslâmî tasvirlerle beraber halife adının da kullanıldığı görülmektedir.[59]

IV. Kılıç Arslan'ın 1 tasvirli dirhemi bulunmaktadır. Bu dirhemin darp tarihi 646 olup Sivas'ta darp edilmiştir. Müze envanterinde sadece bir örnek olmakla beraber

[59] Turun, Türkiye, s. 474; J.Hinrich, "*Anadolu Selçuklu Paralarının Üzerindeki Resimler"*, Türk Dünayası Tarih Dergisi, 57.sayı, İstanbul 1991, s. 35.

incelenilen diğer kataloglarda da bu tasvirin sadece bu tarih ve darphanede kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu süvarinin başı haleli olup yayında gerilmiş bir ok ve elinde de iki ok daha bulunmakta, atının kuyruğu bağlanmış süvarinin sol üst köşesinde bir hilal, alt kısmında altı yapraklı bir yonca bulunmaktadır. Süvarinin bu haliyle Türk tipi olduğu görülmektedir. Hinrich, bu tasvirle ilgili bu dönemde Moğol etkisiyle onların sikkelerinde görülen av sahnesinin burada kullanıldığını ve Selçuklu sikkelerinde de daha önce av sahnesinin görülmediğini belirmektedir. Ancak melik Muizü'd-din Kayzerşah ve I. Keykubad'ın meliklik döneminde darp ettirdiği sikkelerde av sahnesinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca diğer figürlü sikkelerde figürün olduğu taraf ön yüz olup halifenin adı bu yüzde yazılırken bu sikkede figürün olduğu yüzde sadece sultanın adı ve unvanları bulunmakta, arka yüzünde ise sikkenin darp edildiği tarihte halife katledilmiş olmasına rağmen halifenin adı zikredilmektedir.[60]

Müze envanterinde ele alınan tâbi Hısnıkeyfâ-Mardin Artuklu ve el-Cezîre Zengî meliklerinin darp ettirdikleri sikkelerde tasvir bulunmamaktadır.

Tablo 35. Tasvir Bulunan Selçuklu Sİkkeleri

Kt nr.	**Dirhem**	**Fels**	**Darp yeri**	**Darp tarihi**	**Sultan**
1		x	-	xxx	I. Keyhusrev
2		x	-	xxx	II. Süleyman Şah
34-36	x		Konya	639	II. Keyhusrev
37-38	x			640	
39	x		Sivas	641	
46	x		Sivas	646	IV.Kılıç Arslan

[60] Hinrich, *agm.*,s. 36, İzmirlier, nr. 46,58-60.

1.2.5. Sikkelerde Süsleme

Sikkelerde süslemelerin kullanımı tespit edilebildiği kadarıyla iki türlüdür. Biri bilinçli olarak rutin bir şekilde kullanılan süslemeler, diğeri ise sikke üzerinde harf veya satır aralarında kalan boşlukları doldurmak için kullanılmış olan genellikle muhtelif köşeli yıldızlar, saadet düğümleri veya simetrik rumilerdir. Bunlardan en çok kullanılanları tabloda gösterilmiştir. Satır arasındaki desenler kalıbın genel kompozisyonuyla bağlantılı olarak belli dönemlerde görülmekle birlikte, bunların belirli bir sembolik anlam ifade ettiklerini söylemek güçtür.

Tablo 36. Selçuklu Sikkelerinde Görülen Süsleme Unsurları

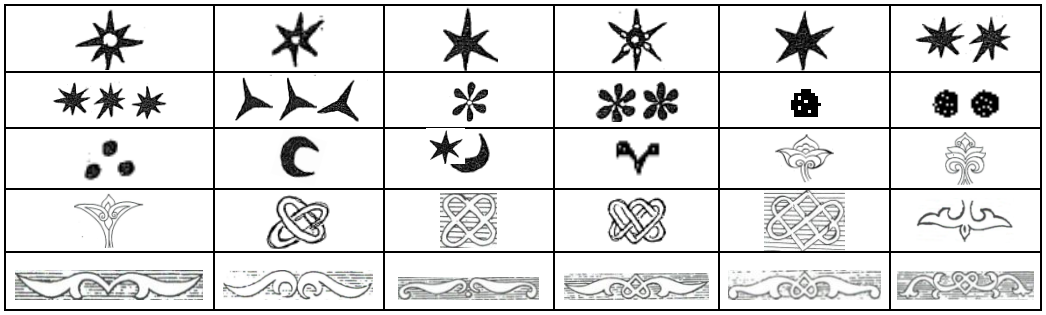

II. BÖLÜM

KATALOG

2.1. Türkiye Selçuklu Sikkeleri

2.1.1. I. Keyhusrev b. II. Kılıç Arslan

1. Salt. 588-595
2. Salt. 601-608

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 1</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 26269</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keyhusrev b. II. Kılıç Arslan
1. Salt. 588-595
2. Salt. 601-608</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarih: xxx*</td><td>Darp yeri: -</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td>Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 3,65 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Elinde mızrak bulunan
sağa dönük süvari.

Süvarinin sağında, solunda
ve alt kısmında dörtgen
yıldız motif.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-Muazzam
Keyhusrev bin
(Kılıç) Arslâ(n)</td><td>السلطان
المعظم
كيخسرو بن
(قلج) ارسلا(ن)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">Yılmaz İzmirlier, Anadolu Selçuklu Paraları, İstanul 2009, nr. 152, 153 (Kalıplar farklıdır. Ayrıca üzerinde darp yeri ve tarihi yazılmamış olmasına rağmen ikinci saltanatına ait ve darp yeri Konya olarak okunmuş, bunun nedeni açıklanmamıştır.)
Michael, Broome, A Survey of the Coinage of the Seljuqs of Rum, Royal Numısmatıcsocıety, London, 2011, nr. 97 Bv(i)a BM 100, Bv(iii) BM 99, Bv(v) BM</td></tr>
</table>

1967/1/12/528 (Kalıplar farklıdır.)

J.C., Hinrichs, *Anadolu Selçuklularının Sikkeleri*, Bermen 1997, nr. 56 (Kalıp farklıdır.)

Şevki Nezihi Aykut, *Türkiye Selçuklu Sikkeleri I*, İstanbul 2010, nr. 64

http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (152622, 118526, 81991, 121946, 133794), erişim 31.10.2016

http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 8, 26 June 2010, lot. 172), erişim 21.03.2017

*Sikkenin darp tarihi ve yeri üzerinde yazılı olmadığından tespit edilemiştir bu yüzden sikkenin, sultanın ilk veya ikinci saltanatına aidiyeti tespit edilememiştir.

2.1.2. II. Süleyman Şah b. II. Kılıç Arslan 595-601

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 2</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31093
(Metin Ezilmez’den satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Süleyman Şâh
b. II. Kılıç Arslan 595-600</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 598</td><td>Darp yeri:
(Kayseri /
Konya?*)</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 6,73 g.</td><td>Çap: 3,1 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî / Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">Noktalı çember
kontür içinde elinde
Poseidon’un*
üç uçlu mızrağı
bulunan sağa
dönük süvari.</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü’l-Kā(hir)
Sü(ley)mân bin
Kılıç Arslan

Çev. ←12
Duribe k**. . . /
[fî] seneti (se)mâni /
[ve] tis‘îne /
[ve] hamsemieh</td><td>السلطان القا(هر)
سـ(ليـ)مان بن
قلج ارسلان

Çev. ←12
ضرب قـ /
[في] سنة (ثـ)مان /

[و] تسعين /
[و] خمسماية</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 104
Broome, Survey, nr. 60 v(ii) BM 108 (Kalıp farklıdır.)
Aykut, nr. 86-87
Hinrichs, Anadolu, nr. 43 (Kalıplar farklıdır.)
http://www.balcoins.comsikkeler.php?byk= (670), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (3886, 2857), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (100534, 159728), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 10, 22-23 April 2011, lot. 351, 543), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

* Bizans sikkelerinde de görülen Poseidon'un üç uçlu mızrağı.

** Sikkenin darp tarihi nizami yazılmış ve tarihinin yüzler hanesinin bir kısmı silik durumundadır. Ancak birler hanesi sekiz onlar hanesi doksan olduğuna göre ve sultanın saltanat yılları dikkate alındığında yüzler hanesinin beş yüz olması gerekir. Dolayısıyla tarihin beş yüz doksan sekiz olduğu anlaşılmaktadır. Sikkede darp yeri nizami yazılmamış ve ilk harfi **"ق"** olup devamı siliktir. Bu durumda darp yeri Konya veya Kayseri olmalıdır. İzmirlier, no. 104'e benzemektedir. Ancak İzmirlier, ''duribe"den sonraki harfleri **"قـ"** şeklinde yazmakta ve bunun Konya olabileceğini belirtmektedir. Yine aynı şekilde yazdığı halde, her nedense no.100, 102 ve 103'dekini Kayseri, no. 100, 101. 1, 101. 2'dekini ise Konya olarak okumuştur. Keza no. 105-108'deki bu harfleri ise **"قـ"** olarak yazmakta ve no. 105-106'dakinin Kayseri, no. 107-108'dekinin Konya olduğunu parantez içinde vermektedir. Bu karmaşadan da anlaşıldığı gibi söz konusu sikkelerde büyük ihtimalle Konya veya Kayseri kısaltılarak yazılmış ise de, darp yerinin bu ikisinden hangisi olduğunu kesinleştirmek şimdilik mümkün görünmemektedir.

2.1.3. I. Keykâvus b. I. Keyhusrev 606-616

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 3</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31095
(Ümran Çile’den satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykâvus b. I. Keyhusrev
608-616</td><td colspan="2">en-Nâsır li-Dîni’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx</td><td>Darp yeri: -</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td>Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 4,33 g.</td><td>Çap: 2,8 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmam en-Nâ
sır li-Dîni’llâ(h)
Emîrü’l-Mü’minî(n)</td><td>الامام النا
صر لدين اللـ(ـه)
أمير المؤمنيـ(ـن)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-Ğâlib Keykâ(v)*us
bin Keyhusrev</td><td>السلطان
الغالب كيكا(و)س
بن كيخسرو</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 185, 187
Broome, Survey, nr. 137 Av(i)c MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 66
Aykut, nr. 178-79
http://www.balcoins.comsikkeler.php?byk= (49), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (69280, 96412), erişim 31.10.2016
*İzmirlier Keykâvus ve Keyhusrev kelimelerindeki “و” harfînin tek yazılıp ortak kullanıldığını belirtilmektedir. Bunun yer darlığı nedeniyle yapıldığı anlaşılmaktadır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 4</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31096
(Ümran Çile’den satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykâvus b. I. Keyhusrev
608-616</td><td colspan="2">en-Nâsır li-Dîni’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: xxx</td><td>Darp yeri: -</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 3,6 g.</td><td>Çap: 2,4 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmam en-Nâ
sır li-Dîni’llâh
Emîrü’l-Mü’minîn</td><td></td><td>الامام النا
صر لدين الله
أمير المؤمنين</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-Ğâlib Keykâvus
bin Keyhusrev</td><td></td><td>السلطان
الغالب كيكاوس
بن كيخسرو</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, 185, 187 (Kalıplar farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 137 Av(i)a BM 116b
Hinrichs, Anadolu, nr. 65
Aykut, nr. 178-79
http://www.balcoins.comsikkeler.php?byk= (48), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (194), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (37967, 144035), erişim 31.10.2016,
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 400), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 5</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31119
(Celal Demir ‘den satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykâvus b. I. Keyhusrev
608-616</td><td colspan="2">en-Nâsır li-Dîni’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx</td><td>Ağırlık: 4,43 g.</td><td>Darp yeri: -</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Çap: 2,6 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmam en-Nâ
sır li-Dîni’llâh
Emîrü’l-Mü’minîn</td><td>الامام النا
صر لدين الله
أمير المؤمنين</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-Ğâlib Keykâvus
bin Keyhusrev</td><td>السلطان
الغالب كيكاوس
بن كيخسرو</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr.185, 187 (Kalıplar farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 137 Av(i)a BM 116b
Hinrichs, Anadolu, nr. 65
Aykut, nr. 178-79
http://www.balcoins.comsikkeler.php?byk= (48), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (194), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (37967, 144035), erişim 31.10.2016,
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 400), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

Katalog nr: 6			Müze Katalog nr: 31097 (Ümran Çile'den satın alınma)	
I. Keykâvus b. I. Keyhusrev 608-616			en-Nâsır li-Dîni'llâh	
Darp tarihi: xxx			Darp yeri: -	Nom. değ. : Fels
Materyal: Gümüş		Ağırlık: 4,46 g.	Çap: 2,9 mm.	Yazı türü: Kûfî
Ö	el-İmam en-Nâ sır li-Dîni'(llâh Emîrü'l-)Mü'minîn		الامام النا صرلدين(الله أمير الـ)ـمؤمنين	
A	es-Su(ltâ)nü' l-Ğâlib Keykâvus bin Keyhusrev		الســ(لطا)ن الغالب كيكاوس بن كيخسرو	

İzmirlier, nr.185, 187 (Kalıplar farklıdır.)

Broome, *Survey*, nr. 137 Av(i)a BM 116b

Hinrichs, *Anadolu*, nr. 65

Aykut, nr. 178-79

http://www.balcoins.comsikkeler.php?byk= (48), erişim 31.10.2016

http://www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (194), erişim 31.10.2016

http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (37967, 144035), erişim 31.10.2016,

http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 400), erişim 21.03.2017

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 7</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 23548</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykâvus b. I. Keyhusrev
608-616</td><td colspan="2">en-Nâsır li-Dîni’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx</td><td>Darp yeri: -</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır Ağırlık: 3,7 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmam en-Nâ
sır li-Dîni’llâh
Emîrü’l-Mü’minîn</td><td>الامام النا
صر لدين الله
أمير المؤمنين</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultâ(n)ü
’l-Ğâlib Keykâ(vus)
bin Keyhus(rev)</td><td>السلطا(ن)
الغالب كيكا(وس)
بن كيخسـ(رو)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr.186 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 137 Av(ii)a BM 116, MB
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
Aykut, nr.167, 168
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (337), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (5653), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.ru/showphoto.php?photo= (22376, 65725, 79724, 96412, 159721, 160672, 160685), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

2.1.4. I. Keykubad b. I. Keyhusrev 616-634

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 8</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31117
(Yasemin Çağrı'dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">en-Nâsır li-Dîni'llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 617</td><td>Darp yeri: Konya</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâmen-Nâsır
li-Dîni'llâh
Emîrü'l-Mü'minîn

Çev.
←3 [fî] seneti /
9 (se)b'a 'aşera /
6 sitte / 12 ve sittemieh</td><td>الامام الناصر
لدين الله
أمير المؤمنين

Çev.
←3 [في] سنة /
9 (سـ)ـبع عشر /
6 سة / 12 و ستمائة</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü'l-Mu'azzam
'Alâ[ü]'d-Dünyâ ve'd-Dîn
Ebu'l-Feth Keykubad
bin Keyhusrev

Çev. ←12
Duribe hâze / 'd-di(rhem) /
bi-Konya</td><td>السلطان المعظم
علا[ء]الدنيا و الدين
ابو الفتح كيقباد
بن كيخسرو

Çev. ←12
ضرب هذا / الد(رهم) /
بقونية</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 224 (Kalıp farklıdır ve İzmirlier, tarihi 616 veya 617 olarak okumuştur.)
Broome, Survey, nr. 139 Fv(i)a BM 133, MB, Fv(ii)a BM 124, MB, Fv(ii)d MB (Kalıplar farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 103 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (68), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (248), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (42089, 121313, 55922), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 416), erişim 21.03.2017
*Sikkede "ستة" kelimesinin fazladan yazıldığı görülmektedir.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 9</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31103
(Yasemin Çağrı’dan satınalınma)</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">en-Nâsır li-Dîni’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 617</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 3 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm en-Nâsır
li-Dîni’llâh Emîrü

Çev. 12
’l-Mü’minin
←9 [fî] seneti /
seb‘a ‘aşera / ve sittemieh</td><td>الامام الناصر
لدين الله أمير

Çev. 12
المؤمنين
←9 [في] سنة /
سبع عشر / و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←9
Duribe hâze / ’d-dirhem /
bi-Sivas</td><td>السلطان المعظم
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←9
ضربهذا / الدرهم /
بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 256 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 172 Av(i)b MB, Av(ii)b BM 120, Av(ii)b MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 128 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (81, 82), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (275), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (57104, 168872, 169837), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 416), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 10</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31104
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">en-Nâsır li-Dîni’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 617</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,99 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm en-Nâsır
li-Dîni’llâh Emîrü

Çev. 12
’l-Mü’minin
←9 [fî] seneti /
seb‘a ‘aşera / ve sittemieh</td><td>الامام الناصر
لدين الله أمير

Çev. 12
المؤمنين
←9 [في] سنة /
سبع عشر / و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←9
Duribe hâze / ’d-dirhem /
bi-Sivas</td><td>السلطان المعظم
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←9
ضربهذا / الدرهم /
بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 256 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 172 Av(i)b MB, Av(ii)b BM 120, Av(ii)b MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 128 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (81, 82), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (275), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (57104, 168872, 169837), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 416), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 11</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31113
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">en-Nâsır li-Dîni’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 619</td><td>Darp yeri: Konya</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,96 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm en-Nâsır
li-Dîni’llâh Emîrü

Çev. 12
’l-Mü’minin /
←9 [fî] seneti /
tis‘a ‘aşera / ve sittemieh</td><td colspan="2">الامام الناصر
لدين الله أمير

Çev. 12
المؤمنين /
←9 [في] سنة /
تسع عشر / و ستمائة</td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
‘Alâ[ü]’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←9
Duribe / hâze / ’d-dirhem /
bi-Konya</td><td colspan="2">السلطان المعظم
علا[ء]الدنيا و الدين
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←9
ضرب / هذا / الدرهم /
بقونية</td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 231. e3
Broome, Survey, nr. 145 Bv(i) BM 1975/8/27/17 (Kalıp farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 107 (Kalıp farklıdır.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= 72, erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= 252, erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo=118308; 100816, erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 416), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 12</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31116
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">en-Nâsır li-Dîni’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 622</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 3 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm en-Nâsır
li-Dîni’llâh Emîrü

Çev. 12
(’l)-Mü’minîn
←9 [fî] seneti isneyni /
ve ‘ışrîne / (ve) sittemieh</td><td>الامام الناصر
لدين لله أمير

Çev. 12
(الـ)مؤمنين
←9 [في] سنة اثنين /
وعشرين / (و) ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←9
Duribe hâze / ’d-dir(hem) /
bi-Sivas</td><td>السلطان المعظم
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←9
ضربهذا / الدر(هم) /
بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 263 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 184 v(iii) BM 140, v(iv)b BM 1949/8/3/462, MB, v(v)a MB, v(v)b MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 138, 139 (Sikkelerin fotoğrafları yoktur; ancak metnleri benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (86), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (282, 283), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (17678, 82136, 166524, 167194, 168723), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 416), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 13</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31118
(Yasemin Çağrı'dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi'llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 625</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,7 g.</td><td>Çap: 2,25 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-İmâm el-Müstansır
bi'llâh Emîrü
'l-Mü'minîn

Çev. ←12
[fî] seneti / hamse /
[ve] 'ışrîne / ve sittemieh</td><td>الامام المستنصر
بالله أمير
المؤمنين

Çev. ←12
[في] سنة / خمسة /
[و]عشرين / و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü'l-Mu'azzam
'Alâ[ü]'d-Dünyâ ve'd-Dîn
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←12
Duribe / hâze / 'd-dirhem
bi-Sivas</td><td>السلطان المعظم
علا[ء]الدنيا و الدين
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←12
ضرب / هذا / الدرهم
بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 278 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 189 Av(iv) BM 1975/8/27/5 (Kalıp farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 153, 154, 155 (Sikkelerin fotoğrafları yoktur; ancak metnleri benzemektedir.)
Müstaf Kemal Şahin, Aydın Müzesi'nde Bulunan Selçuklu Dönemine Ait Sikkeler, Sanat Dergisi, XV/1, 2006, nr. 14 (Kalıp farklıdır.), sikke üzerinde tarihi görünmesine rağmen birler hanesi okunmamıştır.
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (92), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (289), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (102154, 169841, 169843), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 416), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 14</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31075
(Şehmus Nuhoğlu’ndan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 625</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,55 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm el-Müstansır
(b)i’llâh Emîrü
(’l-Mü’)minîn

Çev. ←12
[fî] seneti / hamse /
([ve] ‘ışrîne / ve sitte)mieh</td><td colspan="2">الامام المستنصر
(بـ)ـالله أمير
(المؤ)منين

Çev. ←12
[في] سنة / خمسة /
(و عشرين / و ستـ)ـمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
‘Alâ[ü]’d-Dünyâ ve’d D-
în Ebu’l-Feth Keyku(bad)
bin Keyhusrev

Çev. ←3
Duribe / (hâze / ’d-dirhem) /
bi-Sivas</td><td colspan="2">السلطان المعظم
علا[ء]الدنيا والدـ
ين ابو الفتح كيقـ(باد)
بن كيخسرو

Çev. ←3
ضرب / (هذا / الدرهم) /
بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 277
Broome, Survey, nr. 189 Bv(ii) BM 151, BM OR 2425, MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 158 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 15, January 18-19 2013, lot. 335), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 15</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31102
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 625*</td><td>Darp yeri: -</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,98 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm el-Müstansır
bi’llâh Emîrü
’l-Mü’minîn

Çev. ←12
[fî] seneti / hamse /
[ve] ‘ışrîne / ve sittemieh</td><td colspan="2">الامام المستنصر
بالله أمير
المؤمنين

Çev. ←12
[في] سنة / خمسة /
[و] عشرين / و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
‘Alâ[ü]’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth Keykubad
bin Keyhusrev

Çev. ←12
[fî] seneti 624*</td><td colspan="2">السلطان المعظم
علا[ء]الدنيا و الدين
ابو الفتح كيقباد
بن كيخسرو

Çev. ←12
[في] سنة ٦٢٤</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 342
Broome, Survey, nr. 226 Aa(i) BM 147, MB, Av(ii)a BM 149
Hinrichs, Anadolu, nr.150 (Sikkede darp tarihi arka yüzde rakamla, ön yüzde ise harflerle yazılmıştır.)
Şahin, nr. 13, sikkenin tarihi 623 olarak yanlış okunmuştur.
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo=40849; 36638**, erişim 31.10.2016, nr. sikkelere benzemekte ancak kalıp farklıdır.
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 15, January 18-19 2013, lot. 335), erişim 21.03.2017
*Sikkenin tarihi ön yüzde yazı ile 625, arka yüzde ise rakamla 624’dür. Aynı paradaki bu yıl farklılığın sebebini açıklayacak bir bilgiye sahip değiliz.
**Zeno.ru’daki 36638 nr. sikkenin yorum bölümde İzmirlier, kalıp üzerinde iki farklı tarihin bulunmasıyla ilgili, bu dönemde Türkiye Selçuklu ekonomisinin çok hızlı geliştiğini bu yüzden böyle bir karışıklığın yapılmış olabileceğini belirtmektedir.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 16</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31107
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 627</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,95 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfi</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm
el-Müstansır
bi’llâh Emîrü
[’l-Mü’minîn]

Çev. ←12
fî seneti / seb‘a / [ve] ‘ışrîne /
[ve] sittemieh</td><td>الامام
المستنصر
بالله أمير
[المؤمنين]

Çev. ←12
في سنة / سبع /
[و] عشرين / [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-Mu‘azzam
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←12
Duribe / (hâze’d-dir) / hem /
bi-Sivas</td><td>السلطان
المعظم
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←12
ضرب / (هذا الدر) / هم /
بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 286 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 192 Dv(i)a MB (Kalıp çok az farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 159 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (95), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (293, 294, 295) , erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (31675, 165557, 169825), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 416), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 17</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31110
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 627</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,89 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfi</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm
el-Müstansır
bi’llâh Emîrü
[’l-Mü’minîn]

Çev. ←12
fî seneti / seb‘a /
[ve] ‘ışrîne / [ve] sittemieh</td><td colspan="2">الامام
المستنصر
بالله أمير
[المؤمنين]

Çev. ←12
في سنة / سبع /
[و] عشرين / [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-Mu‘azzam
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←12
Duribe / hâze’d-dir / hem /
bi-Sivas</td><td colspan="2">السلطان
المعظم
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←12
ضرب / الدرهذا / هم /
بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 286 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 192 Dv(i)a MB (Kalıp çok az farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 159 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (95), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (293, 294, 295) , erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (31675, 165557, 169825), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 416), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 18</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31062</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (6)27*</td><td>Darp yeri: -**</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,8 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfi</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>(e)l-İmâm e
(l-Müstan)sır
bi’llâh Emîrü
’l-Mü’minîn

Çev. ←9
[fî] seneti seb‘a /
[ve] ‘ışr[îne] / (ve sittemieh)</td><td>(ا)لامام ا
(لمستنـ)صر
بالله أمير
المؤمنين

Çev. ←9
[في] سنة سبع /
[و] عشر[ين] / (و ستمائة)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(es-Sul)tânü’l-Mu‘azzam
‘Alâ[ü]’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykubad bin Keyhu(sre)v

Çev. ←12
(Duribe) / hâze’d-dir / hem /</td><td>(السلـ)طان المعظم
علا[ء]الدنيا و الدين
كيقباد بن كيخـ(سر)و

Çev. ←12
(ضرب) / هذا الدر/ هم /</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 283 (Sivas)
Broome, Survey, nr. 192 Cv(i) MB (Sivas)
Hinrichs, Anadolu, nr. 160 (Sivas) (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (166525, 167143), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 416), erişim 21.03.2017
*Ancak bu sikkede darp yerinin ve tarihin de birler ve yüzler hanesinin silik olduğu görülmektedir. Onlar hanesi ise “ ‘aşara” (10) okunmakta, ancak devamı da silik olduğu için bunun “ ‘ışrin” (20) olması gerekir. Kalıp kaydığı için rakamın son iki harfi dışarıda kalmıştır. Bu para mevcut haliyle 617 okunur ancak bu tarihte darp edilen paralardan kalıp olarak farklı olduğu için kalıp kaymasından tarihin “ ‘ışrin” (20) rakamı son iki harfi dışarıda kaldığı anlaşılmaktadır.
**Atıf yapılan sikkelerle aynı kalıp ve aynı tarihli olduğundan darp yerinin “Sivas” olmalıdır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 19</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31012</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 628</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,8 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfi</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Müstansır
bi’llâh Emîrü
’l-Mü’minîn

Çev. 12
el-İmâm
←9 [fî] seneti semânin /
[ve] ‘ışrîne / [ve] sittemieh</td><td>المستنصر
بالله أمير
المؤمنين

Çev. 12
الامام
←9 [في] سنة ثمان /
[و] عشرين / [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-Mu‘azzam
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←12
Duribe hâze / ’d-d(irh)em /
bi-Siv / âs</td><td>السلطان
المعظم
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←12
ضرب هذا / الد(رهم) /
بسيو/ اس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 288 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 193 v(ii) (Kalıp farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 161 (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (96), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (296), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (120081), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

Katalog nr: 20		Müze Katalog nr: 31115 (Yasemin Çağrı'dan satın alındı.)	
I. Keykubad b. I. Keyhusrev 616-634		el-Müstansır bi'llâh	
Darp tarihi: 6(2*?)8		Darp yeri: Sivas	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş	Ağırlık: 2,99 g.	Çap: 2,3 mm.	Yazı türü: Kûfi
Ö	el-Müstansır bi'llâh Emîrü' (l-Mü')minîn **Çev. 12** el-İmâm ←**9** [fî] seneti semânin / (ve 'ışrîne / ve) sittemieh	**المستنصر** **بالله أمير** **(الـ)مؤمنين** **Çev. 12** **الامام** **←9 [في] سنة ثمان /** **(و عشرين / و) ستمائة**	
A	es-Sultânü 'l-Mu'azzam Keykubad bin Keyhusrev **Çev. ←12** (Duribe) / hâze'd-dir / hem / bi- Sivâs	**السلطان** **المعظم** **كيقباد بن كيخسرو** **Çev. ←12** **(ضرب) / هذا الدر/ هم /** **بسيواس**	

İzmirlier, nr. 288 (Kalıp farklıdır.)

Broome, *Survey*, nr. 193 v(ii) (Kalıp farklıdır.)

Hinrichs, *Anadolu*, nr. 161 (Kalıp farklıdır.)

http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (96), erişim 31.10.2016

http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (296), erişim 31.10.2016

http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (120081), erişim 31.10.2016

*Tarihin onlar hanesinin yazılı olduğu kısım aşındığından dolayı okunamamaktadır. Sultanın saltanat yılları dikkate alındığında bu rakamın " 'aşera" (10), " 'ışrîne" (20) veya "sel[â]sîne" (30) olmalıdır. Atıf yapılan sikkelerle aynı darpyeri ve kalıba sahip olduğundan tarihin bu bölümü " 'ışrîne" (20) olmalıdır.

Katalog nr: 21			Müze Katalog nr: 31098 (Ümran Çile ‘den satın alınma)	
I. Keykubad b. I. Keyhusrev 616-634			el-Müstansır bi’llâh	
Darp tarihi: 630			Darp yeri: Konya	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş		Ağırlık: 3,01 g.	Çap: 2,3 mm.	Yazı türü: Kûfî/Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstansır bi’llâh Emîrü **Çev. 12** ’l-Mü’minîn **←9** [fî] seneti / sel[â]sîne / ve sittemieh		**الامام المستنصر بالله أمير** **Çev. 12** **المؤمنين** **9← [في] سنة /** **ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة**	
A	es-Sultânü’l-Mu‘azzam Keykubad bin Keyhusrev **Çev. ←9** Duribe hâze / ’d-dirhem / bi-Konya		**السلطان المعظم** **كيقباد بن كيخسرو** **Çev. ←9** **ضرب هذا / الدرهم /** **بقونية**	
İzmirlier, nr. 248 (Arka yüz kalıbı farklıdır.) Broome, *Survey*, nr. 155 Bv(ii) Bv 163 (Kalıp çok az farklıdır.) Hinrichs, *Anadolu*, nr. 121 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)				

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 22</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31060</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 630</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,9 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Müstansır
bi’llâh
Emîrü’l-Mü’minîn

Çev. 12
el-İmâm
←3 [fî] seneti sel[â]sîne /
9 ve sittemieh</td><td>المستنصر
بالله
أمير المؤمنين

Çev. 12
الامام
←3 [في] سنة ثلـ[ـا]ثين /
9 و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-Mu‘azzam
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←12
Duribe / (hâz)e’d-dir / hem /
(bi-)Sivas</td><td>السلطان
المعظم
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←12
ضرب / (هذا)الدر/ هم /
(بـ)ـسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 297
Broome, Survey, nr. 197 Av(i)b BM 161 (Kalıp aynı ancak ön yüz çevre yazılarının başlangıç yeri farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 163 (Fotoğrafı yoktur ve metin düzen olarak kalıp farklıdır.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (100), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (299), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 23</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31089</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 631</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,87 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfi</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Müstansır
bi’llâh
Emîrü’l-Mü’minîn

Çev. 12
el-İmâm
←9 [fî] seneti /
(eha)de [ve] sel[â]sîne /
ve sittemieh</td><td>المستنصر
بالله
أمير المؤمنين

Çev. 12
الامام
←9 [في] سنة /
(احـ)ـد [و] ثلـ[ـا]ثين /
و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-Mu‘azzam
Keykubad bin Keyhu(srev)

Çev. ←12
Duribe / hâze’d-dir / (hem) /
7 bi-Sivas</td><td>السلطان
المعظم
كيقباد بن كيخـ(سرو)

Çev. ←12
ضرب / هذا الدر / (هم) /
7 بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 306 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 201 Bv(iii)b MB (Ön yüz kalıbı farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 167 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (102, 103), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (301), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (28432, 104642, 132896, 160209), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, September 18-20 2014, lot. 416), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 24</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31105
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 633</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,95 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Müstansır
bi’llâh
Emîrü’l-Mü’min(în)

Çev. 12
el-İmâm
←3 [fî] seneti sel[â]sin /
9 [ve] sel[â]sîne /
6 [ve] sittemieh</td><td colspan="2">المستنصر
بالله
أمير المؤمنـ(ين)

Çev. 12
الامام
3← [في] سنة ثلـ[ـا]ث /
9 [و] ثلـ[ـا]ثين /
6 [و] ستمائة</td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-A‘zam
Keykubad bin Keyhus(re)v

Çev. ←3
Duribe / hâze / (’d-dirhem) /
bi-Sivas</td><td colspan="2">السلطان
الاعظم
كيقباد بن كيخسـ(ر)و

Çev. ←3
ضرب / هذا / (الدرهم)
بسيواس</td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 319 (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 203 Cv(iii) MB (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 164 (Kalıp farklıdır ayrıca 633 olan sikkenin tarihi yanlışlıkla 630 okunmuştur.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (104, 105), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (306), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (102354, 114957), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 25</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31108
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 633</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,96 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfi</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Müstansır
bi’llâh
Emîrü’l-Mü’minîn

Çev. 12
el-İmâm
←3 [fî] seneti sel[â]sin /
9 [ve] sel[â]sîne /
6 [ve] sittemieh</td><td colspan="2">المستنصر
بالله
أمير المؤمنين)

Çev. 12
الامام
3← [في] سنة ثلـ[ـا]ث /
9 [و] ثلـ[ـا]ثين /
6 [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-A‘zam
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←3
Duribe / 9 hâze’d-dirhem /
6 bi-Sivas</td><td colspan="2">السلطان
الاعظم
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←3
ضرب / 9 هذا الدرهم /
6 بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 319 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 203 Cv(ii) MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 164 (Kalıp farklıdır ayrıca 633 olan sikkenin tarihi yanlışlıkla 630 okunmuştur.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (104, 105), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (306), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (102354, 114957), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 26</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31112
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 633</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 3,02 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Müstansır
bi’llâh
Emîrü’l-Mü’minîn

Çev. 12
el-İmâm
←3 ([fî] seneti) sel[â]sin /
9 [ve] sel[â]sîne /
6 [ve] sittemieh</td><td>المستنصر
بالله
أمير المؤمنين

Çe. 12
الامام
←3 (في سنة) ثلـ[ـا]ث /
9 [و] ثلـ[ـا]ثين /
6 [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-A‘zam
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←3
Duribe / hâze / ’d-dirhem /
bi-Sivas</td><td>السلطان
الاعظم
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←3
ضرب / هذا / الدرهم /
بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 319
Broome, Survey, nr. 203 Cv(iv)a MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 164 (Kalıp farklıdır ayrıca 633 olan sikkenin tarihi yanlışlıkla 630 okunmuştur.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (104, 105), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (306), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (102354, 114957), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 27</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31114
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 633</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,96 g.</td><td>Çap: 2,35 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Müstansır
bi’llâh
Emîrü’l-Mü’minîn

Çev. 12
el-İmâm
←11 [fî] seneti sel[â]sin /
[ve] sel[â]sîne /
[ve] sittemieh</td><td colspan="2">المستنصر
بالله
أمير المؤمنين

Çev. 12
الامام
11← [في] سنة ثلـ[ـا]ث /
[و] ثلـ[ـا]ثين /
[و] ستمائة</td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-A‘zam
Keykubad bin Keyhus(re)v

Çev. ←3
Duribe / hâze / ’d-dirhem /
bi-Sivas</td><td colspan="2">السلطان
الاعظم
كيقباد بن كيخسـ(ر)و

Çev. ←3
ضرب / هذا / الدرهم /
بسيواس</td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 320
Broome, Survey, nr. 203 Cv(iv)a MB (Ön yüz kalıbı tamamen farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 164 (Kalıp tamamen farklıdır ayrıca 633 olan sikkenin tarihi yanlışlıkla 630 okunmuştur.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (104, 105), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (306), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (102354, 114957), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 28</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31111
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 633</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 3 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-Müstansır
bi’llâh
Emîrü’l-Mü’min(în)

Çev. 12
el-İmâm
←3 [fî] seneti sel[â]sin /
9 [ve] sel[â]sîne /
6 [ve] sittemieh</td><td>المستنصر
بالله
أمير المؤمنـ(ين)

Çev. 12
الامام
←3 [في] سنة ثلـ[ـا]ث /
9 [و] ثلـ[ـا]ثين /
6 [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü
’l-A‘zam
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←3
(Duribe) / hâze / ’d-dirhem /
bi-Sivas</td><td>السلطان
الاعظم
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←3
(ضرب) / هذا / الدرهم
بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 319 (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 203 Cv(iii) MB (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 164 (Kalıp farklıdır ayrıca 633 olan sikkenin tarihi yanlışlıkla 630 okunmuştur.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (104, 105), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (306), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (102354, 114957), erişim 31.10.2016
*Ancak o ve aynı tarihli diğer sikkkelerde 633 tarihinin birler hanesinin yazılışı bu sikkedekinden farklıdır. Bu sikkedeki bu rakam yazılış itibariyle 6’ya benzemektedir. Fakat I. Keykubad 634’te vefat ettiğine göre, bu rakamın 6 olması mümkün görünmemekte ve 631-634 tarihlerindeki 1-4 arası rakamlarından en uygun olanı 3’tür. Bu nedenle bu sikkenin tarihi 633 olarak okunabilr.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 29</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31109
(Yasemin Çağrı’dan satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 633*</td><td>Darp yeri: (Siv)as</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,98 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Müstansır
bi’llâh
Emîrü’l-Mü’min(în)

Çev. 12
el-İmâm
←3 [fî] seneti sel([â]sin) /
9 [ve] sel[â]sîne /
6 [ve] sittemieh</td><td colspan="2">المستنصر
بالله
أمير المؤمنـ(ين)

Çev. 12
الامام
←3 [في] سنة ثلـ[ـا]ث /
9[و] ثلـ[ـا]ثين /
6 [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-A‘zam
Keykubad bin Keyh(usrev)

Çev. ←3
Duribe / hâze / ’d-dir(hem) /
(bi-Siv)as</td><td colspan="2">السلطان
الاعظم
كيقباد بن كيخ(سرو)

Çev. ←3
ضرب / هذا / الدر(هم) /
(بسيو)اس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 319 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 203 Cv(ii) MB (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 164 (Kalıp farklıdır ayrıca 633 olan sikkenin tarihi yanlışlıkla 630 okunmuştur.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (104, 105), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (306), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (102354, 114957), erişim 31.10.2016
*Tarihin birler hanesi kısaltılarak yazılmıştır. İzmirlier benzer tiplerde 318-323 nr. sikkelerdeki bu ibareyi 3 olarak okumaktadır. Darp yerinin harfleri pulun dışında kaldığı için net olarak görünmemektedir. Göründüğü haliyle ve İzmirlier’in de okuduğu şekliyle Sivas olması mümkündür.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 30*</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 30995</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">el-Müstansır Billah</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx</td><td>Darp yeri: -</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır Ağırlık: 2,85 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî/Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>(’l)-Mü’min(în)
el-İmâm Müs(tansır)
li-Dîni’llâh*
Emîrü</td><td>(الـ)مؤمنـ(ين)
الامام المسـ(تنصر)
لدين الله
أمير</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azz(am)
Keykubad bin Keyhusre(v)</td><td>السلطان المعظ(م)
كيقباد بن كيخسر(و)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">* Bu sikkenin okunan haliyle benzer bir örneğine rastlanmamıştır. Bu sikke yeni bir örnek olabilir.
*I. Keykubad, saltanat dönemindeki Abbasi halifeleri sırasıyla en-Nâsır, ez-Zâhir, el-Müstansır’dır. Bu sikkede halifenin adı el- Mus(tansır) Lidinillah yazılmıştır. Ancak bu isimde bir halife yoktur. Hattat bu sikkenin kalıbını hazırlarken iki halifenin adını karıştırdığı görülmektedir. Bu iki halife el-Müstansır Billah ve en-Nasır Lidinillah’tır. Ancak sikke üzerindeki isim ve lakap iki ayrı halifeye aittir.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 31*</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 23742</td></tr>
<tr><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td colspan="2">(en-Nâsır li-Dîni’llâh
el-Müstansır bi’llâh ?)</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx</td><td>Darp yeri: -</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td>Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 1,65 g</td><td>Çap: 1,8 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm (en-Nâsır li-Dîni’llâh
el-Müstansır bi’llâh ?)
Emîrü’l-Mü’minîn</td><td>الامام الناصر(لدين الله
المستنصر بالله)
امير المؤمنين</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
Keykubad bin
Keyhusrev</td><td>السلطان المعظم
كيقباد بن
كيخسرو</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">* Bu sikkenin okunan haliyle benzer bir örneğine rastlanmamıştır. Bu sikke yeni bir örnek olabilir.</td></tr>
</table>

2.1.5. II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 32</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31026</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 634</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,96 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm
el-Müstansır
bi’llâh E
mîrü’l-Mü’minîn

Çev. ←3
[fî] seneti erba‘a /
9 [ve] sel[â]sîne /
6 [ve] sittemieh</td><td>الامام
المستنصر
بالله ا
مير المؤمنين

Çev. ←3
[في] سنة اربع /
9 [و] ثلـ[ـا]ثين /
6 [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü
’l-A‘zam
Keyhusrev
bin Keykubad

Çev. ←3
(Duribe hâze) /
9 ’d-dirhem / 6 bi-Sivas</td><td>السلطان
الاعظم
كيخسرو
بن كيقباد

Çev. ←3
(ضرب هذا) /
9 الدرهم / 6 بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 444 (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 259 Bv(iii) MB 185, MB (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 237 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (104, 105), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (436), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (82245, 165560), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 16 May 17-18 2013, lot. 293, erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 33</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31106
(Yasemin Çağrı’dan satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 634</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,96 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-İmâm
el-Müstansır
bi’llâh E
mîrü’l-Mü’min(în)

Çev. ←3
[fî] seneti erba‘a /
9 [ve] sel[â]sîne /
6 [ve] sittemieh</td><td>الامام
المستنصر
بالله ا
مير المؤمنـ[ين]

Çev. ←3
[في] سنة اربع /
9 [و] ثـ[ـا]ثين /
6 [و] ستمائة</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü
’l-A‘zam
Keyhusrev
bin Keykubad

Çev. ←3
Duribe hâze / 9 ’d-dirhem /
6 bi-Sivas</td><td>السلطان
الاعظم
كيخسرو
بن كيقباد

Çev. ←3
ضرب هذا / 9 الدرهم /
6 بسيواس</td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 444
Broome, Survey, nr. 259 Bv(iii) MB 185, MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 237 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (104, 105), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (436), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (82245, 165560), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 16 May 17-18 2013, lot. 293, erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 34</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 30983
(Ahmet Gün’den satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 639</td><td>Darp yeri: Konya</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,4 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî/Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Ortada insan suretli güneş ile sağa dönük arslan (şîr ü hurşîd) tasviri

Çev. ←2
el-İmâm el-Müstansır bi’llâh Emîrü’l-Mü’[minîn]</td><td>Çev. ←2
الامام المستنصر بالله أمير المؤ[منين]</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn Keyhusrev bin Keykubad

Çev. ←12
Duribe bi-Konya /
6 [fî] seneti tis‘a /
9 [ve] sel[â]sîne
[ve] sittemieh*</td><td>السلطان الاعظم غياث الدنيا و الدين كيخسر و بن كيقباد

Çev. ←12
ضرب بقونية / 6 [في] سنة تسع 9 [و] ثـ[ـا]ثين [و] ستمائة</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirler, nr. 403 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 243 Gv(i)a MB (Ön yüz kalıbı farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, bu tarih bulunmakta ancak kalıp tamamen farklıdır. (Kt. nr. 247)
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (398, 399, 401, 402, 403, 406) , erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (31258, 49817, 92154, 120283, 163589, 163591), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 8 June 26 2010, lot. 16; Auc. 10 April 22-23 2011, lot. 545; Auc. 12 January 13-14 2012, lot. 388, 389, 390; 391, 393; Auc. 13 May 18-19 2012, lot. 627; Auc. 18 January 16-18 2014, lot. 352, 353), erişim 21.03.2017
* İzmirlier, bu tarihi 639 olarak okumaktadır. Açıklamasında tarihin “ثلث ستمائة” kısaltılarak “ثلثمائة” şeklinde bitişik yazıldığını belirtmektedir. Ancak bu kısaltmanın “ثلـ[ـا]ثين ستمائة” kısaltması olmalıdır (İzmirlier, s. 176, nr. 71).</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 35</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 20876 (Satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 639*</td><td>Darp yeri: Konya</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Dirhem</td><td>Ağırlık: 2,87 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Ortada insan suretli güneş ile sağa dönük arslan
(şîr ü hurşîd) tasviri

Çev. ←3
el-İmâm el-Müst(ansır)
bi’llâh Emîrü’l-Mü’minîn</td><td>Çev. ←3
الامام المستـ(نصر)
بالله أمير المؤمنين</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keyhusrev bin Keykubad

Çev. ←12
Duribe bi-Konya /
6 [fî] seneti tis‘a /
9 [ve] sel[â]sîne
[ve] sittemieh*</td><td>السلطان الاعظم
غياث الدنيا و الدين
كيخسرو بن كيقباد

Çev. ←12
ضرب بقونية /
6 [في] سنة تسع /
9 [و] ثـ[ـا]ثين
[و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirler, nr. 403 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 243 Gv(i)b MB, Gv(i)c MB, Gv(i)g MB (Arka yüz kalıbları farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, bu tarih bulunmakta ancak kalıp tamamen farklıdır. (Kt. nr. 247)
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (398, 399, 401, 402, 403, 406) , erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (31258, 49817, 92154, 120283, 163589, 163591), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 8 June 26 2010, lot. 16; Auc. 10 April 22-23 2011, lot. 545; Auc. 12 January 13-14 2012, lot. 388, 389, 390; 391, 393; Auc. 13 May 18-19 2012, lot. 627; Auc. 18 January 16-18 2014, lot. 352, 353), 21.03.2017
* Kt. nr. 34’deki açıklamaya bkz.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 36</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31024</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 639</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 1,44 g.</td><td>Çap: 1,78 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Ortada insan suretli güneş ile sağa dönük arslan (şîr ü hurşîd) tasviri
el-İ mâm

Çev. ←2
el-Müstansır bi’ll(âh Emî)rü ’l-Mü’minîn</td><td>الا مام

Çev. ←2
المستنصر بالـ(له اميـ)ر المؤمنين</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü ’l-A‘zam Keyhusrev bin Keykubad

Çev. ←3
Duribe hâze’d-dirhem / bi-Sivas fî / seneti tis‘a ve sel[â]sîne / ve sittemieh</td><td>السلطان الاعظم كيخسرو بن كيقباد

Çev. ←3
ضرب هذا الدرهم / بسيواس في / سنة تسعة و ثلـ[ـا]ثين / و ستة مائه</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 467 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 273 BM 197d
Hinrichs, Anadolu, bu tarih bulunmakta ancak kalıp tamamen farklıdır. (Kt. nr. 247)
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (455), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (43671, 55123, 94419, 158089), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 2 December 2007, lot. 1183; Auc. 7, 5 December 2009, lot. 200; Auc. 8, 26 June 2010, lot. 175; Auc. 11, 17 September 2011, lot. 306; Auc. 12, 13-14 January 2012, lot. 392; Auc. 13, 18-19 May 2012, lot. 626; Auc. 14, 21-22 September 2012, lot. 355; Auc. 17, 19-21 September 2013, lot. 261; Auc. 19, 15-17 May 2014, lot. 492; Auc. 26, 15-17 September 2016, lot. 334), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 37</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 30984
(Ahmet Gün’den satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td colspan="2">-
el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 640</td><td>Darp yeri: Konya</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,5 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî/Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">Ortada insan suretli güneş ile sağa dönük arslan (şîr ü hurşîd) tasviri

Çev. ←2
el-İmâm el-Müstansır bi’llâh Emîrü’l-Mü’minîn</td><td>Çev. ←2
الامام المستنصر بالله أمير المؤمنين</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü’l-A‘zam Ğıyâsü’d-Dünyâ (ve’d-)Dîn Keyhusrev bin Keykubad

Çev. ←12
Duribe bi-Konya /
6 fî seneti erba‘îne/
9 [ve] sittemieh</td><td>السلطان الاعظم غياث الدنيا (والـ)دين كيخسر و بن كيقباد

Çev. ←12
ضرب بقونية / 6 في سنة اربعين / 9 [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 406 (Ön yüz kalıbı farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 245 Dv(i)b Bm216, BM 218, (Arka yüz kalıbları farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, bu tarih bulunmakta ancak kalıplar tamamen farklıdır. (Kt. nr. 216. 217)
Broome, Michael, A Handbook of Islamic Coins, Seaby , London 1985, nr. 177
Akkaya, Necla, Mardin Müzesi’ndeki İslamî Dönem Sikkelerinden Örnekler, Doktora Tezi, Konya 2011, bu sikkenin tarihini yanlış olarak 639 okumuştur (Kt. nr. 46)
Şahin, nr. 16, sikkede darp yeri açık bir şekilde “Konya” olarak okunabilmekteyken burada “?” ile tereddüt konulmuştur.
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (124, 125), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (409), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (47469, 64088, 79283, 122604), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 11, 17 September 2011, lot. 308; Auc.17, 19-21 September 2016, lot. 262), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 38</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 30992</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 640</td><td>Darp yeri: Konya</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 3 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî/Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Ortada insan suretli güneş ile sağa dönük arslan (şîr ü hurşîd) tasviri

Çev. ←2
el-İmâm el-Müstansır bi’llâh Emîrü’l-Mü’minîn</td><td>Çev. ←2
الامام المستنصر بالله أمير المؤمنين</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn Keyhusrev bin Keykubad

Çev. ←12
Duribe bi-Konya /
6 fî seneti erba‘îne /
9 [ve] sittemieh</td><td>السلطان الاعظم غياث الدنيا و الدين كيخسر و بن كيقباد

Çev. ←12
ضرب بقونية /
6 في سنة اربعين /
9 [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 406 (Ön yüz kalıbı farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 245 Dv(i)b Bm216, BM 218 (Aarka yüz kalıbları farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, bu tarih bulunmakta ancak kalıplar tamamen farklıdır. (Kt. nr. 216. 217)
Broome, Islamic Coins, nr. 177
Akkaya, kt. nr. 46, burada sikkenin tarihi 639 olarak yanlış okunmuştur.
Şahin, nr. 16, sikkede darp yeri açık bir şekilde “Konya” olarak okunabilmekteyken burada “?” ile tereddüt konulmuştur.
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (124, 125), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (409), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (47469, 64088, 79283, 122604), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 11, 17 September 2011, lot. 308; Auc. 17, 19-21 September 2016, lot. 262), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 39</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 30991
(Ahmet Gün’den satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td colspan="2">el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 641*</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 3 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Ortada insan yüzlü güneş tasviri ve sağa dönük şirihurşit

Çev. ←2
el-İmâm el-Müstansır bi’llâh Emîrü’l-Mü’minîn</td><td>Çev. ←2
الامام المستنصر بالله أمير المؤمنين</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(es-Sul)tânü ’l-A‘zam
Keyhusrev
bin Keykubad

Çev. ←12
Duribe hâze’(d-dirhem) / bi-Sivas / fî seneti ehade / ve erba‘îne ve sittemieh</td><td>السلـ(طان)
الاعظم
كيخسرو
بن كيقباد

Çev. ←12
ضرب هذا(الدرهم) / بسيواس / في سنة احد / و اربعين و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier’deki nr. 478-483 arası sikkeler aynı tarihlidir ancak kalıpları tamamen farklıdır. Broome, Survey, nr. 276 AV (Sikkenin görüntüsü yoktur. Yapılan açıklamadan kalıbın farklı olduğu anlaşılmaktadır.)
Hinrichs, Anadolu, Bu sikkenin kalıbı tamamen farklıdır ve burada da halifenin vefatından sonra sikkenin darp edildiği notu düşülmüştür. (Kt. nr. 252)
Akkaya, kt. nr. 47, Arkaya yüzdeki metin çerçeve kısmında yeralan “هذاالدرهم” eksik okunmuştur.
http:www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (323, 477), erişim 31.10.2016
*Bu sikkenin tarihiyle halifenin hilafet yılları uyuşmamaktadır. Tarihin 641 olduğu açıktır, ancak halifenin vefat tarihi 640 olduğuna göre ya halifenin adı ya da tarihin yanlış yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Yeni halife el-Müsta‘sım bî’llah’ın yerine yanlışlıkla eski halifenin adının yazılmış olması muhtemeldir.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 40</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31015</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td colspan="2">el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 642</td><td>Darp yeri:
Mahruse-i Konya</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,98 g.</td><td>Çap: 2,4 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Bismi’llâhi’r-Rahmâni’r-Rahîm
Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh
el-İmâm el-Müsta‘sım
bi’llâh Emîrü’l-Mü’minîn

Çev. ←12
fî seneti / isneyni ve /
erba‘îne / ve sittemieh</td><td>بسم الله الرحمن الرحيم
لا اله الاالله
محمد رسول الله
الامام المستعصم
بالله أمير المؤمنين

Çev. ←12
في سنة / اثنين و /
اربعين / و ستمائة</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Zıllu’llâhi fî’l-‘âlem
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keyhusrev bin Keykubad
Kasîmu emîri’l-mü’minîn

Çev. ←9
Duribe hâze / ’d-dirhem /
bi-Mahruse-i / Konya</td><td>السلطان الاعظم
ظلالله في العالم
غياث الدنيا و الدين
كيخسر و بن كيقباد
قسيم أمير المؤمنين

Çev. ←9
ضرب هذا / الدرهم /
بمحروسة / قونية</td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 415 (Ön yüz kalıbı çok az farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 250 Av(iii)a BM 1967/2/23/7 (Arka yüz kalıın çerçeve yazılarının yerleri farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 221 (Fotoğrafı yoktur ve ön yüz metin kısmının sıralanmasında farklık mevcuttur.)
Broome, Islamic Coins, nr.178
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= 129, 130, 131, erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= 419, 420, erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (40902, 50444), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 16, 17-18 2013, lot. 293), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 41</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31092
(Abdülcelil Orak’dan bağış.)</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: xxx</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 3,45 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">Lâ ilâhe illâ’ll(âh)
Muhammedün (Resûlu’llâh)

Çev.
6 (Duribe)
12 bi-Sivas</td><td>لا اله الاالله(ـه)
محمد (رسول الله)

Çev.
6 (ضرب)
12 بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü
’l-A(‘zam)
Keyhus(rev)
bin Keykubad</td><td>السلطان
الاعـ(ظم)
كيخسرو
بن كيقباد</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 511 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 290 v(ii) MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 269 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (512), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (81868), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

2.1.6. II. Keykâvus b. II. Keyhusrev

1. Salt. Müs. 644-647, 2. Salt. Üçlü Müş. 647-657, 3. Salt. İkili Müş. 650-652, 4. Salt. Müs. 655-661

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 42</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31013</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Keykâvus b. II. Keyhusrev
1. Salt. Müs. 644-647</td><td colspan="2">el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 644</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 3,03 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm el-Müsta‘sım
bi’llâh
Emîrü’l-Mü’minîn

Çev. ←3
[fî] seneti / erba‘a /
ve erba‘îne / ve sittemieh</td><td colspan="2">الامام المستعصم
بالله
أمير المؤمنين

Çev. ←3
[في] سنة / اربعة /
و اربعين / و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
‘Izzü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
E(bu’)l-Feth Keykâvus
(bin) Keyhusrev

Çev. ←12
Duribe / hâze / ’d-dirhem /
bi-Sivas</td><td colspan="2">السلطان الاعظم
عزالد نيا و الدين
ا(بو) الفتح كيكاوس
(بن) كيخسرو

Çev. ←12
ضرب / هذا / الدرهم /
بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 527
Broome, Survey, nr. 317 Cv(i) MB, Cv(ii) BM 233, MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 280
Şahin, nr. 18. Sikkenin tarihi “644” olarak açık okunduğu halde birler hanesi okunamamıştır.
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (164, 165), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (543), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (3084, 31678, 31679, 69147, 90249), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

Katalog nr: 43		Müze Katalog nr: 31046	
II. Keykâvus b. II. Keyhusrev 1. Salt. Müs. 644-647		el-Müsta'sım bi'llâh	
Darp tarihi: 646		Darp yeri: Konya	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş	Ağırlık: 2,38 g.	Çap: 2,8 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	Lâ ilâhe illâ'llâh Muhammedün Resûlu'llâh el-İmâm el-Müsta'ṣ(ım) bi'llâh Emîrü'l-M(ü'minîn) **Çev. ←12** [fî] seneti / sitte ve / erba'îne / ve sitte(mieh)	**لا اله الاالله** **محمد رسول الله** **الامام المستعصـ(م)** **بالله أمير المـ(ؤمنين)** **Çev. ←12** **[في] سنة / ستة و /** **اربعين / و ستما(ئة)**	
A	es-Sultânü'l-A'zam Zıllu'llâhi fî'l-'âlem 'Izzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn Keykâvus bin Keyhusrev **Çev. ←12** (Duri)be hâz(e / 'd-di)rhem bi-Ko / nya	**السلطان الاعظم** **ظل الله في العالم** **عزالدنيا و الدين** **كيكاوس بن كيخسرو** **Çev. ←12** **ضر(ب) هذ(ا / الد)رهم /** **بقو / نية**	

İzmirlier, nr. 522 (Kalıp farklıdır.)

Broome, *Survey*, nr. 313 Bv(i)b BM 241, Bv(ii)a BM 1961/9/1/4

Hinrichs, *Anadolu*, nr. 277 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)

Broome, *Islamic Coins*, nr. 181

http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= 158; 159; 160, erişim 31.10.2016

http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= 528; 533, erişim 31.10.2016

http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (31673, 38929, 42269, 52511, 53041, 61616, 110154, 118523, 122705, 144086, 163467, 104942), erişim 31.10.2016

http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 16, 17-18 2013, lot. 294; Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 418) erişim 21.03.2017

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 44</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31065
(Hüsnü Ceylan’dan satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Keykâvus b. II. Keyhusrev
1. Salt. Müs. 644-647</td><td colspan="2">el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 647</td><td>Darp yeri: Konya</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,9 g.</td><td>Çap: 2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh
el-İmâm el-Müsta‘sım
bi’llâh Emîrü’l-Mü’minîn

Çev. ←12
[fî] seneti / seb‘a [ve] /
erba‘îne / [ve] sittemieh</td><td>لا اله الاالله
محمد رسول الله
الامام المستعصم
بالله أمير المؤمنين

Çev. ←12
[في] سنة / سبع [و] /
اربعين / [و] ستمائة</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü’l-A‘zam
Zıllu’llâhi fî’l-‘âlem
‘Izzü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykâvus bin Keyhusrev

Çev. ←12
Duribe hâze / ’d-dirhem /
bi-Ko / nya</td><td>السلطان الاعظم
ظل الله في العالم
عزالدنيا و الدين
كيكاوس بن كيخسرو

Çev. ←12
ضرب هذا / الدرهم /
بقو / نية</td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 523
Broome, Survey, nr. 314 v(i) MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 278
Broome, Islamic Coins, nr. 181
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (37069, 47083, 98607, 109666, 122703, 144381), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 418), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

Katalog nr: 45*		Müze Katalog nr: 31028	
II. Keykâvus b. II. Keyhusrev 4. Salt. Müs. 655-661		el-Müsta'sım bi'llâh	
Darp tarihi: 657		Darp yeri: Sinop	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş	Ağırlık: 2,52 g.	Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	Lâ ilâhe illâ'llâh Muhammedün Resûlu'llâh el-(İmâm) el-Müsta'sım bi'llâh Emîr ü'l-Mü' minîn Duribe** [fî] seneti seb'a [ve] hamsîne [ve] sittemieh Sinop	لا اله الاالله محمد رسول الله الـ(ـا مام) المستعصم بالله أمير المؤ منين ضرب [في] سنة سبع [و] خمسين [و] ستمائة سينوب	
A	es-Sultânü'l-A'zam 'Izzü'd-Dünyâ ve'd-Dîn Ebu 'l-Feth Keykâvus bin Keyhusrev	السلطان الاعظم عزالدنيا و الدين ابو الفتح كيكاوس بن كيخسرو	

* Bu sikkenin okunan haliyle benzer bir örneğine rastlanmamıştır. Bu sikke yeni bir örnek olabilir.

**Darp yeri ve tarih, cümle kalıplarında genellikle nizami olarak önce darp yeri, sonra tarih verilirken burada bu kurala uyulmamıştır.

2.1.7. IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev
1. Salt. Müs. 646, 2. Salt. Üçlü Müş. 647-657,
3. Salt. İkili Müş. 650-652, 4. Salt. Müs. 655-664

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 46</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 30985
(Ahmet Gün’den satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="2">IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev
1. Salt. Müs. 646</td><td colspan="2">el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 646</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,7 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Başı haleli ok atan
Sağa dönük süvari.

Çev. ←12
es-Sultânü’l-A‘zam
Rüknü’d-Dün(yâ ve’d-D)în
Kılıç Arslan bin Keyhusrev
Kasîmu emîri’l-mü’(minî)n</td><td>Çev. ←12
السلطان الاعظم
ركن الدنـ(يا و الد)ين
قلج ارسلان بن كيخسرو
قسيم أمير المؤ(منيـ)ـن</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>el-İmâm el-Müsta‘sım bi’llâh
Emîrü’l-Mü’minîn

Çev. ←8
(Duribe ha)ze’d-dirhem
bi-Sivas fî seneti
(sitt)e ve erba‘îne
ve sittemieh</td><td>الامام المستعصم بالله
أمير المؤمنين

Çev. ←8
(ضرب هـ)ذا الدرهم
بسيواس في سنة
(ستـ)ـة اربعين
و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 553 (Arka yüz kalıbı çok az farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 329 v(ii) BM 245 (Arka yüz kalıp çok az farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 289 (Ön yüz kalıbı farklıdır.)
Broome, Islamic Coins, nr.180
Akkaya, kt. nr. 48, Ön yüzde etrafta bulunan metin kısmındaki “قسيم أمير المؤمنيـن” ibaresi eksik bir şekilde sadece “أمير المؤمنين” olarak okunmuştur.</td></tr>
<tr><td colspan="4">http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (218), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (697, 698), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (1558, 23011, 88668, 91682, 165737, 49525), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 10, 22-23 April 2011, lot. 456; Auc. 12, 13-14 Jaunary 2012, lot. 400, 401, 402; Auc.a 15, 18-19 January 2013, lot. 343, 344; Auc. 17, 19-21 September 2013, lot. 267, 268, 629; Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 406; Auc. 22, 14-15 May 2015, lot. 414), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 47*</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 21754
(Mehmet Atağün’den satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="2">IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev
4. Salt. Müs. 655-664</td><td colspan="2">el-İmâm el-Müsta‘sım</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 657</td><td>Darp yeri: Sinop</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,67 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’llâh
(Muhamme)dün Resûlu’llâh
el-(İmâ)m el-Ma‘sum** bi’llâh
Emîr(ü’l-Mü’minîn)

Duribe bi-Sinop
[fî] seneti seb‘a [ve]
hamsin [ve] sittemieh</td><td dir="rtl">لا اله الاالله
محمد رسول الله
الامام المعصوم بالله أمير
(المؤمنين)

ضرب بسينوب
[في] سنة سبع [و]
خمسين [و]ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>el-Minnetü li’llâh
es-Sultânü’l-A[‘]zam
(Rüknü)’d-Dünyâ ve’d-Dîn
(Ebu)
’l-Feth Kılı(ç Arslan
bin Keyhusrev)</td><td dir="rtl">المنة لله
السلطان الا[ع]ظم
(ركن) الدنيا و الدين (ابو)
قلـ(ـج ارسلان بن الفتح
كيخسرو)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">*Bu sikkenin okunan haliyle benzer bir örneğine rastlanmamıştır. Bu sikke yeni bir örnek olabilir.
**Kelime yer darlığından dolayı sıkıştırılarak yazılmıştır. Dolayısıyla ismin bazı harfler yazılmamıştır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 48</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31101
(Yunus Torpalı’dan satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="2">IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev
4. Salt. Müs. 655-664</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 663</td><td>Darp yeri:
MedînetiSivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,95 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Minnetü li’llâh

Çev. ←12
Duribe bi-MedînetiSivas
[fî] seneti sel[â]sin [ve]
sittîne [ve] sittemieh</td><td>المنة لله

Çev. ←12
ضرب بمدينة سيواس
[في] سنة ثلـ[ـا]ث [و]
ستين [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Rüknü’d-Dünyâ ve’d-Dîn Ebu
’l-Feth Kılıç Arslan
bin Keyhusrev

Çev. ←12
el-Minnetü li’llâh</td><td>السلطان الاعظم
ركن الدنيا و الدين ابو
الفتح قلج ارسلان
بن كيخسرو

Çev. ←12
المنة لله</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 851 (İzmirlier’deki bu sikkenin arka yüzü okunmamış yerinnre nr. 850 sikkenin okunuşu mükerrer olarak yazılmıştır.)
Broome, Survey, nr. 471 BM 1985/11/20/11
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (252), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (19653), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 49</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31063</td></tr>
<tr><td colspan="3">IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev
1. Salt. Müs. 646
4. Salt. Müs. 655-664</td><td colspan="2">el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 6xx*</td><td>Darp yeri: Ma‘denşehir</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,83 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-İmâm el-Müsta‘sım
bi’llâh Emîrü’l-Mü’minîn

Çev. ←12
şehir [fî] seneti
… sittemieh</td><td>الامام المستعصم
بالله أمير المؤمنين

Çev. ←12
شهر [في] سنة
تسع و خمسين و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü’l-A‘zam
Rüknü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Kılıç Arslan bin Keyhus(re)v
Bürhânü emîri’l-mü’min(în)

Çev. ←12
Duri(be) [bi]-Ma‘denşehir</td><td>السلطان الاعظم
ركن الدنيا و الدين
قلج ارسلان بن كيخسـ(ر)و
برهان أمير المؤمنـ(ين)

Çev. ←12
ضر(ب) [بـ]ـمعدن</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 788 (659)
Broome, Survey, bu sikkenin örneği yoktur.
Hinrichs, Anadolu, nr. 394 (659) (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (819), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (19424), erişim 31.10.2016
* Halifenin vefatı “656” ve sultanın ilk saltanatına ait tek sikke tipi (Kt. nr. 46) olduğundan bu sikke sultanın 4. müstakil saltanatında “655 veya 656” tarihleri arasında darp edilmiş olmalıdır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 50</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31033</td></tr>
<tr><td colspan="2">IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev
1. Salt. Müs. 646
4. Salt. Müs. 655-664</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,83 g.</td><td>Çap: 2,05 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’ll(âh)
Muhammedün Resûlu’ll(âh)

Çev. ←3
Duribe / bi-Sivas
…</td><td>لا اله الا اللـ(ـه)
محمد رسولا اللـ(ـه)

Çev. ←3
ضرب / بسيواس
…</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>el-Minnetü li’llâh
es-Sultânü’l-A‘zam
Rüknü’d-Dünyâ ve’d-Dîn Eb(u)
’l-Feth Kılıç Arslan
bin Keyhusrev

Çev. ←12
el-Minnetü li’llâh</td><td>المنة لله
السلطان الاعظم
ركن الدنيا و الدين ابـ(ـو)
الفتح قلج ارسلان
بن كيخسرو

Çev. ←12
المنة لله</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 846 (660) (İzmirlier’deki bu sikkenin ön yüz kalıbının nr. 845’ın kalıbıyla aynı olduğunu belirtiyor ise de kenar yazılarının yerleri değişik olduğu görülmektedir.)
Broome, Survey, nr. 467 Bv(i) BM 255, MB (660) (Arka yüz kalıpları çok az farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 419 (660) (Fotoğrafı yoktur ve ön yüz çevre yazılarının başlangıç yeri farklıdır.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (254), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (872), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (19668, 19671, 19672, 19676), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 420), erişim 21.03.2017
*Atıf yapılan sikkelerle aynı darp yeri ve kalıba sahip olduğundan tarihi ‘‘660’’ olmalıdır.</td></tr>
</table>

2.1.8. Üçlü Müşterek Saltanat 647-657

II. Keykâvus, IV. Kılıç Arslan, II. Keykubad b. II. Keyhusrev

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 51</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 21362
(Hüsnü Ceylan’dan satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Keykâvus
IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev
II. Keykubad
647-657</td><td colspan="2">el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 647</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Çap: 1,5 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh el-İm(âm)
el-Müsta‘sım bi’llâh (Emîrü)
’l-Mü’minîn

Duribe bi-Sivas*
fî seneti seb‘a [ve] erba‘îne
[ve] (sittemieh)</td><td colspan="2">لا اله الا الله
محمد رسول الله الامـ(ـام)
المستعصم بالله (امير)
المؤمنين

ضرب بسواس في سنة
سبع [و] اربعين
[و] (ستمائة)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Selâtînü’l-E‘âzım
‘Izzü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykâvus
ve Rüknü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Kılıç Arslan
ve ‘Alâ[ü]’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykubad
(benû Keyhusrev) berâhînü
emir’(il mü’minîn)</td><td colspan="2">السلاطين الاعاظم
عزالدنيا و الدين
كيكاوس
و ركن الدنيا و الدين
قلج ارسلان
وعلا[ء]الدنيا و الدين
كيقباد
(بنو كيخسرو) براهين
امير (المؤمنين)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier nr. 578 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 346 Av(i)a BM 260a, MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 317 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (3082, 5206, 31677, 44844, 69511, 82248, 121482, 125036, 125041, 144220, 157695, 163466, 170306), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 12, 13-14 January 2012, lot. 403; Auc. 16, 17-18 May 2013, lot. 295; Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 419), erişim 21.03.2017
* Darp yeri fiilden sonra gelmesi gerekirken, tarihten sonra yazılmıştır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 52</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 20742</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Keykâvus
IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev
II. Keykubad
647-657</td><td colspan="2">el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 648</td><td>Darp yeri: Konya</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,65 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh el-İmâm
el-Müsta‘sım bi’llâh Emîrü’l Mü’
minîn

Duribe bi-Konya*
fî seneti semânin [ve] erba‘îne
[ve] sittemieh</td><td>لا اله الا الله
محمد رسول الله الامام
المستعصم بالله أمير المؤ
منين

ضرب بقونية
في سنة ثمان [و]
اربعين [و] ستمانة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Selâtînü’l-E‘â(zı)m
‘Izzü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykâvus
(ve) Rüknü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Kılıç Ars(lan)
ve ‘Alâ[ü]’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykub(ad)
(b)enû** Keyhusrev berâhînü
emir’il mü’mi(nîn)</td><td>السلاطين الاعاظم
عزالدنيا و الدين
كيكاوس
(و) ركن الدنيا و الدين
قلج ارسـ(ـلان)
وعلا[ء]الدنيا و الدين
كيقباد
(بـ)ـنو كيخسرو براهين
امير المؤ مـ(ـنين)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 560 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 331 v(v)b MB 263
Hinrichs, Anadolu, nr. 294
Şahin, nr. 21. Sikkenin tarihi açık olarak “648” olduğu halde “655” olarak yanlış okunmuştur.
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (3207, 31928, 35486, 69152, 104779, 123698, 123967, 125521), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 16, 19-21 September 2013, lot. 295; Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 419), erişim 21.03.2017
* Kt. nr. 51’deki açıklamaya bakınız.
**Arapça gramer yapısına göre “bin” yerine çoğul hali “benû” olamsı gerekir.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 53</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31018 (Satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Keykâvus
IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev
II. Keykubad
647-657</td><td colspan="2">el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 650</td><td>Darp yeri: Konya</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,91 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh el-İmâm
el-Müsta‘sım bi’llâh
Emîrü’l-Mü’
minîn

Duribe bi-Konya*
fî seneti hamsîne
(ve) sittemieh</td><td>لا اله الا الله
محمد رسول الله الامام
المستعصم بالله
أمير المؤ
منين

ضرب بقونية
في سنة خمسين
(و) ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Selâtînü’l-E‘â(zı)m
‘Izzü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykâvus
ve Rüknü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Kılıç Arslan
ve ‘Alâ[ü]’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykub(ad)
benû** Keyhusrev berâhînü
emir’il mü’mi(nîn)</td><td>السلاطين الاعا(ظ)م
عزالدنيا و الدين
كيكاوس
و ركن الدنيا و الدين
قلج ارسلان
وعلا(ء) الدنيا و الدين
كيقبـ(ـاد)
بنـ[ـو] كيخسرو براهين
أمير المؤ مـ(ـنين)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 562 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 334 Av(iv)a MB (Ön yüz kalıbı farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 298 (Ön yüz kalıbının üst yer alan süsleme kısmı farklıdır.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= 176, erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= 593; 594, erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (3083, 3209, 3210, 100562, 122609, 148442), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 16, 17-18 September 2013, lot. 295; Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 419, erişim 21.03.2017
*Kt. nr. 51’deki açıklamaya bkz.
**Kt. nr. 52’deki açıklamaya bkz.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 54</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31017 (Satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Keykâvus
IV. Kılıç Arslan b. II. Keyhusrev
II. Keykubad
647-657</td><td colspan="2">el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 653</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,84 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh
el-İm(âm) el-Müsta‘sım bi’llâh
Emîrü’l-Mü’(minîn)

Duribe bi-Sivas fî seneti
sel[â]sin ve hamsîne ve
sittemieh</td><td>لا اله الا الله
محمد رسول الله الامـ(ـام)
المستعصم بالله أمير
المؤ(منين)

ضرب بسواس في سنة
ثلـ[ـا]ثة و خمسين و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Selâtînü’l-E‘âzım
‘Izzü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykâvus
ve Rüknü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Kılıç Arslan
ve ‘Alâ[ü]’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykubad
(benû Keyhusrev berâhînü)
emir’(il mü’minîn)</td><td>السلاطين الاعاظم
عزالدنيا و الدين
كيكاوس
و ركن الدنيا و الدين
قلج ارسلان
وعلا[ء]الدنيا و الدين
كيقباد
(بنو كيخسرو براهين)
امير (المؤمنين)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 589 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 355 Bv(ii) BM 260
Hinrichs, Anadolu, nr. 324, 325 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (193), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (624), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (47071, 52993), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 419, erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

2.1.9. III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan 664-682

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 55</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 21649
(Mehmet Atagün’den satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="3">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
664-682</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 665</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,86 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Mülkü li’llâh

Çev. ←3
Duribe bi-Sivas [fi] seneti hamse [ve] sittîne [ve] sittemieh</td><td></td><td>الملك لله

Çev. ←3
ضرب بسواس [في] سنة خمسة [و] ستين [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keyhusrev bin Kılıç
Arslan</td><td></td><td>السلطان الاعظم
غياث الدنيا و الدين
كيخسرو بن قلج
ارسلان</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1116 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 594 BM 1985/11/20/22 (Kalıp farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, Kt. nr. 542 (Kalıp tamamen farklıdır.)
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (445), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (100511), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 56</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31083
(Mehmet Ata Gün’den satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="3">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
664-682</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 670</td><td>Darp yeri:
MedînetiKonya</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,83 g</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Mülkü li’llâh

Çev. ←2
Duribe bi-MedînetiKonya
fî seneti seb‘îne*
[ve] sittemieh</td><td colspan="2">الملك لله

Çev. ←2
ضرب بمد ينة قونية
في سنة سبعين
[و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth Keyhusrev
bin Kılıç Arslan</td><td colspan="2">السلطان الاعظم
غياث الدنيا و الدين
ابو الفتح كيخسرو
بن قلج ارسلان</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1023
Broome, Survey, nr. 554 v(iii) BM 1968/2/10/12, MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 493 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (295), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1039), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (22679, 110567, 117373, 121314, 123966), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 421), erişim 21.03.2017
*İzmirlier seb‘în kelimesinin kısaltması olan bu harfleri “بو” şeklinde yazmaktadır. Aslında bu şekilde yazmak bizi yanıltmaktadır. Çünkü bu bir kaç harfin kısaltması olduğu için bunu belirgin bir şekilde böyle yazmak yanılgıya sebep olmaktadır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 57</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31064 (Satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="2">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
664-682</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 671</td><td>Darp yeri: Ma‘denşehir</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,8 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Mülkü li’llâh

Çev. ←2
Duribe [bi-]Ma‘denşehir
fî seneti ehade [ve] seb‘îne
[ve] sittemieh</td><td>الملك لله

Çev. ←2
ضرب [بـ]معدن شهر
في سنة احد [و] سبعين
[و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keyhusrev bin Kılıç Ar-
slan</td><td>السلطان الاعظم
غياث الدنيا و الدين
كيخسرو بن قلج ار
سلان</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1082
Broome, Survey, nr. 767 v(i) BM 1975/8/27/95 (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 520
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (304), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1092), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (21947, 123959), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 58</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31100
(Yunus Toparlı’dan satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="2">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
(664-682)</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 672</td><td>Darp yeri:
Medîneti(Erzinca)n*</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,96 g.</td><td>Çap: 2,35 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Mülkü li’llâh

Çev. ←7
Duribe [bi-]Medîneti(Erzinca)n
fî seneti [i]sneyni [ve]
seb‘îne [ve] sittemieh</td><td>الملك لله

Çev. ←7
ضرب بمدينه (ارزنـجا)ن
في سنة [ا]ثنان [و]
سبعين [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
(Ğı)yâsü’d-Dünyâ ve’d-D(în)
Keyhusrev bin Kılıç Arsla(n)
Bürhânü emîri’l-mü’(minîn)</td><td>السلطان الاعظم
(غـ)ياث الدنيا و الد(ين)
كيخسرو بن قلج ارسلا(ن)
برهان أمير المؤ(منين)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 934, 935 (Kalıplar farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 748 v(ii) BM 278
Hinrichs, Anadolu, nr. 442 (Ön yüz kalıbı çok az farklı.)
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?env= (1710), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (98608), erişim 31.10.2016*
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September, lot. 421), erişim 21.03.2017
* Darphane isimleri “ن” harfi ile biten “Ma‘den, Beklan, Bilviran, Samsun ve Erzincan” isimleri dikkate alındığında ve yukarıda atıf yapılan sikkelerin hepsinin “Erzincan” darplı olmasından dolayı bu sikkenin de “Erzincan” olduğu anlaşılmaktadır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 59</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31077
(Şehmus Nuhoğlu’ndan satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="2">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
664-682</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 674</td><td>Darp yeri:
Ma‘den-i Lûlûve*</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,91 g.</td><td>Çap: 2,4 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Mülkü li’llâh

Çev. ←2
(Duribe bi-Ma‘den-i) Lûlûve
([fî] seneti) erba‘a [ve]
seb‘îne [ve] sittemieh</td><td>الملك لله

Çev. ←2
(ضرب بمعدن) لولوه
([في] سنة) اربع [و]
سبعين [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(es-Su)ltânü’l-A‘zam
(Ğı)yâsü’d-Dünyâ ve’d-(Dîn
Keyhusre)v bin Kılıç Arsla(n)</td><td>(السـ)لطان الاعظم
(غـ)ياث الدنيا و الـ(دين)
كيخسر)و بن قلج ارسلا(ن)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1064 (Ön yüz kalıbı çok az farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 668 Av(iii) BM 1985/11/20/39
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (302), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1072), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (101753), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 17, 19-21 September 2013, lot. 265, erişim 21.03.2017
*Bugünkü Ulukışla olan bu darp yerinin adı, Osman Turan, Faruk Sümer, Nejat Kaymaz ve Ömer Diler farklı şekillerde okumuştur. Biz burada Osman Turan’ın okuyuşunu tercih ettik.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 60</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31086
(Hüsnü Ceylan’dan satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="3">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
(664-682)</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 678</td><td>Darp yeri:
Medîneti Erz(incan?*)</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,9 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Mülkü li’llâh

Çev. ←6
Duribe bi-Medîneti Erz(incan?)
fî seneti semânin [ve]
seb‘îne [ve] sittemieh</td><td colspan="2">الملك لله

Çev. ←6
ضرب بمد ينة ارز(نجان؟)
في سنة ثمان [و]
سبعين [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keyhusrev bin Kılıç Arsl(an
Bürhânü) emîri’l-(mü’minîn)</td><td colspan="2">السلطان الاعظم
غياث الدنيا و الدين
كيخسرو بن قلج ارسلـ(ـان
برهان) أمير الـ(ـمؤمنين)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 941
Broome, Survey, nr. 753 v(i) BM 252k, MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 449
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (953), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (102207, 122717, erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 421), erişim 21.03.2017
*Sikkenin darp yerinin görünen “Erz” kısmı Erzincan veya Erzurum şeklinde tamamlanabilir. Ancak sikkenin kalıbına benzerlik gösteren sikkeler Erzincan darplı olduğu için bu darphanede basılmış olmalıdır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 61</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31082
(Mehmet Ata Gün’den satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="3">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
664-682</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 678</td><td>Darp yeri: -*</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 3,07 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>(el-Mü)lkü li’llâh

Çev. ←2
Duribe bi- …
(fî seneti) semânin [ve]
(seb‘)îne [ve] sittemieh</td><td>(المـ)لك لله

Çev. ←2
ضرب بـ …
(في سنة) ثمان [و]
(سبعـ)ين [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-(A‘zam)
(Ğı)yâsü’d-Dü(nyâ ve’d-Dîn)
Keyhusrev bin Kılıç
(Ar)slan</td><td>السلطان الا(عظم)
(غـ)ياث الد(نيا و الدين)
كيخسرو بن قلج
(ار)سلان</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1137 (Sivas);
Broome, Survey, nr. 626 v(ii) 1972/8/14/49 (Sivas);
Hinrichs, Anadolu, nr. 560 (Sivas) (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?env= (986), erişim 31.10.2016
*Atıf yapılan sikkelerin hepsi “Sivas” darplı olduğundan bu sikkeninde “Sivas” olmalıdır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 62</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 30993</td></tr>
<tr><td colspan="2">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
664-682</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 678</td><td>Darp yeri: -*</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 3 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Mülkü li’llâh

Çev. ←2
Duribe bi- …
(fî seneti se)mâni [ve]
(seb‘)îne* [ve] sittemieh</td><td>الملك لله

Çev. ←2
ضرب بـ …
(في سنة ث)مان [و]
(سبع)ين [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘za(m)
(Ğı)yâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keyhusrev bin Kıl(ıç)
Arslan</td><td>السلطان الاعظ(م)
(غ)ياث الدنيا و الدين
كيخسرو بن قل(ج)
ارسلان</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1137 (Arka yüz kalıbı çok az farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 626 v(i) MB
Hinrichs, Anadolu, nr. 560 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?env= (986), erişim 31.10.2016
* Kt. nr. 61’deki açıklamya bkz.</td></tr>
</table>

Katalog nr: 63		Müze Katalog nr: 31034 (Satın almA)	
III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan 664-682		-	
Darp tarihi: 6xx*		Darp yeri: Ma‘den-i Lû(lûve)	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş	Ağırlık: 2,82 g.	Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	(el-Mülkü li’llâh) **Çev. ←12** Duribe bi-Ma‘den-i Lu(luva) sittemieh	**(الملك لله)** **Çev. ←12** **ضرب بمعدن** **لو(لوه) ستمائة**	
A	(es-Sultânü’l-A‘)zam Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn Keyhusrev bin Kılıç Ars(lan)	**(السلطان الاعـ)ظم** **غياث الدنيا و الدين** **كيخسرو بن قلج** **ارسـ(لان)**	
İzmirlier nr. 1063 (673) (Sikkenin arkayüzü mevcut haliyle benzemekte ise de önyüz büyük oranda aşındığı için tarihlendirme yapmak mümkün olmamıştır. Kalıp olarak bu sikkelere benzemekte ise de bunların tarihleri farklıdır.) Broome, *Survey*, nr. 667 v(ii) MB (673) Hinrichs, *Anadolu*, 506 (Şevval 670), 507 (672), 511 (679) http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 17, 19-21 September 2013, lot. 265, erişim 21.03.2017 *Atıf yapılan sikkelerle aynı kalıpta olduğundan darp tarihi 670, 672, 673 veya 679 olmalıdır.			

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 64</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31085
(Mehmet Ata Gün’den satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="2">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
664-682</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx*</td><td>Darp yeri: (Gümü)şbazar</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 3,01 g.</td><td>Çap: 2,15 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Mülkü li’llâh

Çev. ←2
(Duribe bi-Gümü)şbâzâr
fî seneti (seb‘a [ve]
sittîne [ve] sittemieh)</td><td>الملك لله

Çev. ←2
(ضرب بكمـ)ش بازار
في سنة (سبع [و]
ستين [و] ستمائة)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
(Ğı)yâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Key(hus)rev bin Kılıç
(Arsla)n</td><td>السلطان الاعظم
(غـ)ياث الدنيا و الدين
كي(خسـ)رو بن قلج
(ارسلا)ن</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 956 (667)
Broome, Survey, nr. 704 v(ii) BM 1975/8/27/85 (667)
Hinrichs, Anadolu, nr. 459 (667) (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (665), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (22797, 61461, 91434), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 16, 17-18 May 2013, lot. 295; Auc. 20, 18-20 September, lot. 421), erişim 21.03.2017
*Atıf yapılan sikkelerle aynı darphane ve kalıba sahip olduğundan darp tarihinin 667 olmalıdır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 65</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31073
(Mahmut Güçlü ‘den satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="3">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
664-682</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx*</td><td>Darp yeri: Ma‘den(şehir?)</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 1,48 g.</td><td>Çap: 1,9 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-Mülkü li’llâh
Çev. ←8
Duribe bi-Ma‘den(şehir)
… mie</td><td>الملك لله
Çev. ←8
ضرب بمعدن (شهر)
… مائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü’l-A‘(zam)
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-D(în)
Keyhusrev bin Kılıç
Ar(slan)</td><td>السلطان الاعـ(ظم)
غياث الدنيا و الد(ين)
كيخسرو بن قلج
ار(سلان)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1086 (679)
Broome, Survey, nr. 771 Tü DC4 A6 (679)
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (272), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (86756), erişim 31.10.2016
*Atıf yapılan sikkelerle aynı darphane ve kalıba sahip olduğundan darp tarihinin 679 olmalıdır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 66</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31084
(Mehmet Ata Gün’den satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="3">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
664-682</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx*</td><td>Darp yeri: -*</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 1,28 g.</td><td>Çap: 1,75 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-Mülkü li’llâh</td><td>الملك لله</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü’l-(A‘zam)
(Ğı)yâsü’d-Dünyâ ve’(d-Dîn)
Key(hus)rev bin Kılıç
(Arslan)</td><td>السلطان الا(عظم)
(غ)ياث الدنيا و الدين
كي(خسـ)رو بن قلج
(ارسلان)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier’de bu sikkenin örneği yoktur.
Broome, Survey, nr. 597v(i)a BM 267 (668 Sivas)
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 27, 19-22 January 2017, lot. 630), erişim 21.03.2017
*Atıf yapılan sikkelerle aynı kalıba sahip olduğundan darp yerinin Sivas darp tarihinin de 667 olmalıdır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 67*</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 30990</td></tr>
<tr><td colspan="3">III. Keyhusrev b. IV. Kılıç Arslan
664-682</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx</td><td>Darp yeri: -</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 1,5 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>es-Sultân
Ğıyâsü’d-Dîn</td><td>السلطان
غياث الدين</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(Key)husrev
bin Kılıç Arslan</td><td>(كيـ)خسرو
بن قلج ارسلان</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">*Bu sikkenin okunan haliyle benzer bir örneğine rastlanmamıştır. Bu sikke yeni bir örnek olabilir.</td></tr>
</table>

2.1.10. II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698
2. Salt. 702-708

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 68</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 30980
(Ahmet Gün’den satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 679</td><td>Darp yeri: Ma‘denşehir</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Çap: 2,35 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-Mülkü li’llâh

Çev. ←2
Duribe bi- Ma‘denşehir [fî] seneti tis‘a [ve] seb‘îne
[ve] sittemieh</td><td>الملك لله

Çev. ←2
ضرب بمعدن شهر
[في] سنة تسع [و] سبعين
[و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘(zam)
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-D(în)
Ebu’l-Feth Mes‘û(d)
bin Keykâvus</td><td>السلطان الاعـ(ظم)
غياث الدنيا و الد(ين)
ابو الفتح مسعو(د)
بن كيكاوس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">*Bu okunuş dikkate alındığı takdirde ve diğer kaynakları da incelediğimiz kadarıyla bu sikke ilk kez okunmuştur.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 69</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31037</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (6)80</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,77 g.</td><td>Çap: 2,35 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe (ill)â’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh

Çev. ←9
Duribe bi-Sivas /
[fî] seneti semânîne /
([ve] sittemieh)</td><td>لا اله (الا) الله
محمد رسول الله

Çev. ←9
ضرب / بسيواس
/ [في] سنة ثمانين
([و] ستمائة)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>el-‘Azametü li’llâh
es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-(Feth) Mes‘ûd
(bin Keykâvus)</td><td>العظمة لله
السلطان الاعظم
غياث الدنيا و الدين
ابو الـ(فتح) مسعود
(بن كيكاوس)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1351
Broome, Survey, nr. 829 Bv(i) Bm 1975/8/27/108
Hinrichs, Anadolu, nr. 618 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1391), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (90662, 130261), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

Katalog nr: 70			Müze Katalog nr: 31088 (Faysal Baltacı'dan satın alındı.)	
II. Mes'ûd b. II. Keykâvus 1. Salt. 679-698			-	
Darp tarihi: 681			Darp yeri: Siv(as)	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş		Ağırlık: 3 g.	Çap: 2,5 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	Lâ ilâhe illâ'llâh Muhammedün Resûlu'llâh **Çev. ←9** Duribe / bi-Siv(as) / ([fî] seneti) ahade [ve] semânîne / [ve] sittemieh		**لا اله الاالله** **محمد رسول الله** **Çev. ←9** **ضرب / بسيو(اس) /** **([في] سنة) احد** **[و] ثمانين /** **[و] ستمائة**	
A	el-'Azametü li'llâh es-Sultânü'l-A'zam Ğıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn Ebu'l-Feth Mes'(ûd) bin Key(kâvus)		**العظمة لله** **السلطان الاعظم** **غياث الدنيا و الدين** **ابو الفتح مسع(ود)** **بن كي(كاوس)**	
İzmirlier, nr. 1352 (Arka yüz kalıbı çok az farklıdır.) Broome, *Survey*, nr. 831 v(i) BM 286 Hinrichs, *Anadolu*, nr. 619 http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (342), erişim 31.10.2016 http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1393), erişim 31.10.2016				

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 71</td><td colspan="3">Müze Katalog nr: 30979
(Ahmet Gün’den satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 682</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td colspan="2">Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,63 g</td><td>Çap: 2,45 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh

Çev. ←9
Duribe / bi-Sivas /
([fî] seneti) isneyni [ve]
semânîne / [ve] sittemieh</td><td>لا اله الا الله
محمد رسول الله

Çev. ←9
ضرب / بسيواس /
([في] سنة اثنين [و]
ثمانين / [و] ستمائة</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultâ(nü’l)-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dün(yâ ve)’d-Dîn
Ebu’l-Feth (Mes)‘ûd
bin Keykâvus</td><td>السلطا(ن الـ)ـاعظم
غياث الدنـ(يا و ا)لدين
ابو الفتح (مسـ)ـعود
بن كيكاوس</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1353 (İzmirlier’deki sikkede arka yüzün üst kısmında fazladan “ el-‘Azametü li’llâh” bulunmaktadır.)
Broome, Survey, nr. 833 B MB (Kalıp farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= 343, erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= 1395, erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 422), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 72</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31076
(Şehmus Nuhoğlu’ndan satın alındı.)</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (6)83</td><td>Darp yeri: Sinop</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,87 g.</td><td>Çap: 2,35 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh

Duribe bi-Sinop
fî Senete sel[â]sin [ve] semânîne
[ve] (sittemie)</td><td>لا اله الاالله
محمد رسول الله

ضرب بسينوب
في سنة ثلـ[ـاث [و] ثمانين
[و] (ثمانة)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(es-Sul)tânü’l-A‘za(m)
(Ğı)yâsü’d-Dünyâ ve’(d-Dîn)
Ebu’l-Feth Mes‘(ûd)
(bin) Keyk(âvus)</td><td>(السلـ)طان الاعظـ(م)
(غـ)ياث الدنيا و الـ(ـدين)
ابو الفتح مسعـ(ـود)
(بن) كيكـ(ـاوس)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr.1333
Broome, Survey, nr. 898 v(i) RG
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (6070), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 73</td><td colspan="3">Müze Katalog nr: 31039</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 683</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td colspan="2">Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,87 g</td><td>Çap: 2,45 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh

Çev. ←12
Duribe bi-Sivas /
[fî] seneti sel[â]sin /
[ve] semânîne / [ve] sittemieh</td><td>لا اله الاالله
محمد رسول الله

Çev. ←12
ضرب بسيواس /
[في] سنة ثلـ[ـا]ث /
[و] ثمانين / [و] ستمائة</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>el-‘Azametü li’llâh
es-Sultânü’l-(A‘)zam
(Ğı)yâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
(E)bu’l-Feth Mes’ûd
(bin) Keykâvus</td><td>العظمة لله
السلطان الا(ع)ظم
(غ)ياث الدنيا و الدين
(ا)بو الفتح مسعود
(بن) كيكاوس</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1354 (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 834 Av(iii) MB (Kalıp farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 620 (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1396), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (23668, 95162), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 74</td><td colspan="3">Müze Katalog nr: 31094
(Nusaybin Savcılığı tarafından müzeye teslim edilmiştir.)</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 684</td><td>Darp yeri:
Ma‘den-i Lûlûve</td><td colspan="2">Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 3,02 g.</td><td>Çap: 2,6 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’llâ(h)
Muhammedün Resûlu’llâh

Çev. ←2
Duribe / bi-Ma‘den-i / Lûlûv- / e fî seneti / erba‘a [ve] semânîne / [ve] sittemieh</td><td>لا اله الاالله(ـه)
محمد رسول الله

Çev. ←2
ضرب / بمعدن / لولو-ه في سنة / اربع [و] ثمانين / [و] ستمائة</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-D(în)
Ebu’l-Feth Mes‘(ûd)
bin Keykâvus bin Keyhusrev*</td><td>السلطان الاعظم
غياث الدنيا و الد(ين)
ابو الفتح مسعـ(ود)
بن كيكاوس بن كيخسرو</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1284 (Arka yüz kalıbı çok az farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 856 v(i) BM 295 (Ön yüz kalıbı farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 595 (Kalıp farklıdır.)
Şahin, nr. 15, sikkenin üzerinde açık bir şekilde II. Mes‘ûd yazılmış olmasına rağmen burada sikke I. Keykubad döneminde gösterilmiştir. Ayrıca sikke üzerinde darp yeri “Ma‘den-i Lûlûve” ve tarihi “684” görünmesine rağmen okunamamıştır.
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1310), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September 2014), erişim 21.03.2017
*Bu sikke tipinde nadir bir uygulama olarak sultanın dedesinin adı da yer almaktadır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 75</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31048</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: Safer 68x</td><td>Darp yeri: Sinop</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,76 g.</td><td>Çap: 2,35 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-‘Azametü li’llâh

Çev. ←1
Duribe bi-Sinop
... Safer ....ve
semânîne ve sittemieh</td><td>العظمة لله

Çev. ←1
ضرب بسينوب
... صفر ... و
ثمانين و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(el- ‘Azame)tü li’llâh
es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
(Ebu)’l-Feth Mes‘(ûd
bin Keykâvus)</td><td>(العظمـ)ـة لله
السلطان الاعظم
غياث الدنيا و الدين
(ابو) الفتح مسـ(ـعود
بن كيكاوس)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1338 (689). (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Broome, Survey, 903 v(i) TÜ DC10 C3 (Tarih 689 olarak okunmuş, darphane adı farklı olarak “Ma‘deni bi-Sinop” olarak farklı okunmuştur.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 611 (69x).
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1377), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (23566), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 76*</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31031</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 690</td><td>Darp yeri:
Gümüşbâzâr</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,98 g.</td><td>Çap: 2,4 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>El-‘Azametü (li’llâh)

Çev. ←5
Duribe [bi-]Gümüşbâzâr
fî seneti tis‘îne (ve sittemi)eh</td><td>العظمة (لله)

Çev. ←5
ضرب [بـ]كمشبازار
في تسعين (و ستما(ئة)</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(es-Su)ltânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-(Dün)yâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth Mes‘ûd bin
Keykâvus Melâzü**’l-
Mü’minîn</td><td>(السـ)لطان الاعظم
غياث الـ(دنـ)يا و
الدين
ابو الفتح مسعود بن
كيكاوس ملاذ
المؤمينين**</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier’de aynı tarihli sikke bulunmaktadır (kt. nr.1255). Ancak kalıp ve metin farklıdır. Broome’da aynı tarihli sikke bulunmaktadır (Kt. nr. 881), arka yüz kalıbı metin olarak farklıdır. Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
*Bu okunuş dikkate alındığı takdirde ve diğer kaynakları da incelediğimiz kadarıyla bu sikke ilk kez okunmuştur.
** Bu kelimenin okunuşu için bkz.: Sadi S. Kucur, “Türkiye Selçukluları Sikkelerinde Unvan, Lâkab ve Künyeler”, Birinci Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi, 25-28 Şubat 2013 Antalya, Bildiriler, İstanbul 2014, s. 362</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 77</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 21265 (Satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 690</td><td>Darp yeri: Sivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Çap: 2,55 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ i(lâhe illâ’)llâh
vahde([hû] lâ) şer(îke leh)
Muhammedün Resûlu’llâh

Çev. ←3
Duribe / bi-Sivas /
([fî] seneti) tis‘îne /
[ve] sittemieh</td><td>لا اله الا(الله)
وحد([ه] لا)شر(يك له)
محمد رسول الله

Çev. ←3
ضرب / بسيواس /
([في] سنة) تسعين /
([و]) ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A(‘za)m
Ğıyâsü’d-D(ünyâ ve’d-D)în
Ebu’l-Feth Mes‘ûd
bin Keykâvus</td><td>السلطان الا(عظ)م
غياث الد(نيا و الد)ين
ابو الفتح مسعود
بن كيكاوس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1370 (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 843 Av(i) NR (Arka yüz kalıbı tamamen farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1409), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (147856), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 422), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 78</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31038</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 690</td><td>Darp yeri: Siv(as)</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,88 g.
Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’llâh
vahde[hû] lâ şerike leh
Muhammedün Resûlu’llâh

Çev. ←3
(Duribe / bi-Siv)as /
[fî] seneti tis‘îne /
[ve] sittemieh</td><td colspan="2">لا اله الا الله
وحد[ه]لا شريك له
محمد رسول الله

Çev. ←3
(ضرب / بسيو)اس /
[في] سنة تسعين /
[و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth Mes‘ûd
bin Keykâvus</td><td colspan="2">السلطان الاعظم
غياث الدنيا و الدين
ابو الفتح مسعود
بن كيكاوس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1370 (Arka yüz kalıbı farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 843 Av(i) NR (Arka yüz kalıbı tamamen farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1409), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (147856), erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 422), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

Katalog nr: 79		Müze Katalog nr: 31029	
II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus 1. Salt. 679-698		-	
Darp tarihi: 691		Darp yeri: Ma‘denşehir	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş	Ağırlık: 2,89 g.	Çap: 2,65 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-’Azametü li’llâh **Çev. ←2** D(uribe) bi- Ma‘denşehr fî seneti ehade [ve] tis‘îne [ve] sittemieh	**العظمة لله** **Çev. ←2** **ضـ(رب) بمعدن شهر** **في سنة احد [و]** **تسعين [و] ستمائة**	
A	es-Sultânü’l-A‘zam Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn Ebu’l-Feth Mes‘ûd bin Keykâvus	**السلطان الاعظم** **غياث الدنيا و الدين** **ابو الفتح مسعود** **بن كيكاوس**	
İzmirlier, nr. 1298 Broome, *Survey*, nr. 965 TÜ DC9 C2 (Arka yüzde üst çerçevede “el- ‘Azametü li’llâh” olmadığı halde varmış gibi okunmuş.) Hinrichs, *Anadolu*, bu sikkenin örneği yoktur.			

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 80</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31032</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 691</td><td>Darp yeri:
Ma‘deni Samâsûr</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,63 g.</td><td>Çap: 2,65 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-‘Azametü li’llâh

Çev. ←6
Duribe (bi-Ma‘)deni Samâsûr fî seneti ahade [ve] tis‘îne [ve] sittemieh</td><td>العظمة لله

Çev. ←6
ضرب بمعـ(دن) بصماسور في سنة احد [و] تسعين [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth(?) Mes‘ûd
(bin Keykâ)vus</td><td>السلطان الاعظم
غياث الدنيا و الدين
ابو الفتح (?) مسعود
(بن كيكا)وس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1304
Broome’da aynı tarihli sikke bulunmaktadır (Kt. 956 Tü DC9 C5), ancak kalıp tamamen farklıdır.
Hinrichs, Anadolu, nr. 600 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?env= (3546), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 81</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31044</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 69(2)</td><td>Darp yeri: Sam(sun*?)</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,74 g.</td><td>Çap: 2,31 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-‘Azametü li’llâh

Çev. ←12
Duribe bi-Sam(sun?
fî seneti) isneyni ve
tis‘îne ve sittemieh</td><td>العظمة لله

Çev. ←12
ضرب بسام(سون؟
في سنة) اثنين و
تسعين و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü(’l-A‘zam)
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-D(în)
Ebu’l-Feth Mes‘(ûd)
bin Keykâv(us)</td><td>السلطان (الاعظم)
غياث الدنيا و الد(ين)
ابو الفتح مسع(ود)
بن كيكاو(س)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1311, 1312 (Kalıpları farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 892 v(ii) Tü DC9 E3, 960 Tü DC9 D2 (Kalıp farklıdır.)
Hinrichs, Anadolu, 603 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (3549, 4015, 4016), erişim 31.10.2016
*Darp yerinin okunan kısmı olan “Sam”, “Samsun” veya “Samasur” olarak tamamlanabilir. Atıf yapılan sikkelerle aynı tarih ve kalıba sahip olduğundan darp yeri “Samsun” olmalıdır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 82</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31049</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 69(2)</td><td>Darp yeri: -*</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,65 g.</td><td>Çap: 2,2 mm. | Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’llâh
vahde[hû] lâ şerike leh
Muhammedün Resûlu’llâh

Çev. 3←
(Duribe / bi-Sivas?)/
(fî seneti isney)ni [ve]/
tis‘îne (ve) sitte(mieh)</td><td>لا اله الاالله
وحد[ه] لا شريك له
محمد رسول الله

Çev. 3←
ضرب / (بسيواس?) /
(في سنة اثنيـ)ـن [و] /
تسعين و ستـ(ـمائة)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dü(nyâ) ve’d-Dîn
Ebu’l-(Feth) Mes‘ûd
(bin Keykâvus)</td><td>السلطان الاعظم
غياث الد(نيا) و الدين
ابو الـ(ـفتح) مسعود
(بن كيكاوس)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1372 (Sivas) (İzmirlier’deki sikkede arka kalıb üst kısmında fazladan “el-‘Azametü li’llâh” bulunmaktadır.)
Broome, Survey, Aynı tarih bulunmakta (Kt. nr. 846 Sivas) ancak kalıp ve metin tamamen farklıdır.
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (147856), erişim 31.10.2016
*Atıf yapılan sikkelerle aynı tarih ve kalıba sahip olduğundan darp yerinin “Sivas” olmalıdır.</td></tr>
</table>

Katalog nr: 83*			Müze Katalog nr: 31036	
II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus 1. Salt. 679-698			-	
Darp tarihi: 69(2)			Darp yeri: -	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş		Ağırlık: 2,85 g.	Çap: 2,7 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-‘Azametü li’llâh **Çev. ←12** Duri(be … fî seneti i)sneyni [ve] tis‘îne [ve] sittemieh		**العظمة لله** **Çev. ←12** **ضر(ب ... في سنة ا) ثنين [و] تسعين [و] ستمائة**	
A	es-Sultânü’l-A‘zam Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn Ebu’l-Feth Mes’ûd bin Keykâvus		**السلطان الاعظم غياث الدنيا و الدين ابو الفتح مسعود بن كيكاوس**	
*Bu sikkenin okunan haliyle benzer bir örneğine rastlanmamıştır. Bu sikke yeni bir örnek olabilir.				

Katalog nr: 84			Müze Katalog nr: 31042	
II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus 1. Salt. 679-698			-	
Darp tarihi: 693			Darp yeri: Ma‘den(şehir)	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş		Ağırlık: 2,78 g.	Çap: 2,6 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	**Çev. ←2** Duribe bi-Ma‘den(şehir) Ma‘den(-i Bayburt) (fî seneti) sel[â]sin [ve] tis‘îne* [ve] sittemieh		**Çev. ←2** **ضرب بمعـ(دن شهر/بايبرت)** **(في سنة) ثلـ[ـا]ث [و]** **تسعين [و] ستمائة**	
A	es-Su(ltânü’l-A‘)zam Ğıyâsü(‘d-Dünyâ ve)‘d-Dîn Mes‘ûd bin Keykâvus		**السـ(لطان الا)عظم** **غياث(الدنيا و) الدين** **مسعود بن كيكاوس**	
İzmirlier’de bu tarihli sikke bulunmaktadır, fakat kalıp tamamen farklıdır (Kt. nr. 1300). Broome, *Survey*, nr. 693 B (Arka yüz kalıbı farklıdır.) Hinrichs, *Anadolu*, bu sikkenin örneği yoktur.				

Katalog nr: 85			Müze Katalog nr: 31045	
II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus 1. Salt. 679-698			-	
Darp tarihi: 693			Darp yeri: Ma‘deni Samâsur	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş		Ağırlık: 2,89 g.	Çap: 2,6 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-‘Azametü li’llâh **Çev. ←1** (Duribe) bi-Ma‘deni Samâsur fî s(ene)tin sel[â]sin [ve] tis‘(îne) [ve] sittemieh		**العظمة لله** **Çev. ←1** **(ضرب) بمعدن سماسور** **في سـ(نـ)ـة ثلـ[ـا]ث** **[و] تسع(ين) [و] ستمائة**	
A	(e)s-Sultânü’l-A‘zam (Ğı)yâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn Ebu’l-Feth Mes‘ûd (bin) Keykâvus		**(ا)لسلطان الاعظم** **(غـ)ياث الدنيا و الدين** **ابو الفتح مسعود** **(بن) كيكاوس**	

İzmirlier, nr. 1307 (Arka yüz kalıbı farklıdır.)

Broome, *Survey*, nr. 958 B TÜ DC9 C6 (Kalıp farklıdır.)

Hinrichs, *Anadolu*, bu sikkenin örneği yoktur.

http://www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (3393), erişim 31.10.2016

http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 8, 26 June 2010, lot. 204; Auc. 18, 16-18 January 2014, lot. 358), erişim 21.03.2017

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 86</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 21268 (Satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 693</td><td>Darp yeri: Sinop</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,93 g.</td><td>Çap: 2,06 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-‘Azametü li’llâh

Çev. ←11
Duribe bi-Sinop
[fî] seneti sel[â]sin [ve]
tis‘îne [ve] sittemieh</td><td>العظمة لله

Çev. ←11
ضرب بسينوب
[في] سنة ثلـ[ـا]ث [و]
تسعين [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>el-‘Azametü li’llâh
es-Sultânü’l-A‘za(m)
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
(Ebu’l-Feth) Mes(‘ûd)
bin Keykâvu(s)</td><td>العظمة لله
السلطان الاعظـ(ـم)
غياث الدنيا و الدين
(ابو الفتح) مسعـ(ـود)
بن كيكاو(س)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1342 (Kalıp farklıdır.)
Broome, Survey, nr. 908 AR (Fotoğrafı yoktur ayrıca arka yüzde “el-‘Azametü li’llâh” yoktur.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 612 sikkeye benzemektedir ancak darphane ismi yazılırken “Medîneti” eklenerek yazılmıştır. (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (3747, 459), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (172508), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 87</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31041</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 693</td><td>Darp yeri:
MedînetiSivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,45 g.</td><td>Çap: 2,35 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>(Lâ i)lâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh
fî seneti sel[â]sin [ve] tis‘îne
[ve] sittemieh

Çev. ←12
(Duribe hâze’d- dir) / hem
bi-Medîneti/ Sivas</td><td>(لا ا)لـه الاالله
محمد رسول الله
في سنة ثلـ[ـا]ث [و] سعين
[و] ستمائة

Çev. ←12
(ضرب هذا الدر)/ هم
بمد ين)ـة / بسيواس</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(el-‘Azametü li’llâh?
es-Sultâ)nü’l-A‘zam
Ğıyâ(sü)’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth Mes‘ûd
bin Keykâvus</td><td>(العظمة لله
السلطا)ن الاعظم
غيا(ث) الدنيا و الدين
ابو الفتح مسعود
بن كيكاوس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1374
Broome, Survey, nr. 847 TÜ DD2 B3
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http:www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (1306), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 88</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31035</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (69)3*</td><td>Darp yeri:
MedînetiSivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,93 g.</td><td>Çap: 2,42 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resû(lu’llâh)
fî seneti sel[â]sin (ve tis‘îne ve sittemieh)

Çev. ←12
Duribe hâze’d- (d / irhem
bi-Medînet)i / Sivas</td><td>لا اله الاالله
محمد رسو(ل الله)
في سنة ثلـ[ـا](ث و تسعين
و تمائة)*

Çev. ←12
ضرب هذا الد(/ رهم
بمد ين)ـة / بسيواس</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(el-‘Azame)tü li’llâh
(es-Sultâ)nü’l-A‘zam
(Ğıyâsü’)d-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth Mes‘ûd
bin Keykâvus</td><td>(العظمـ)ـة لله
(السلطا)ن الاعظم
(غياث) الدنيا و الدين
ابو الفتح مسعود
بن كيكاوس</td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1374
Broome, Survey, nr. 847 TÜ DD2 B3
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http:www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (1306), erişim 31.10.2016
*Sikkenin tarih bölümünün büyük kısmı aşınmış durumda, tarihi katalogta bulunan aynı kalıptaki kt. nr. 87 ile tamamlanmıştır.</td></tr>
</table>

Katalog nr: 89			Müze Katalog nr: 31052	
II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus 1. Salt. 679-698			-	
Darp tarihi: 694			Darp yeri: Samsun	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş		Ağırlık: 2,81 g.	Çap: 2,31 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-‘Azametü li’llâh **Çev. ←12** Duribe bi-Samsun [fî] seneti erba‘a [ve] tis‘îne [ve] sittemieh		**العظمة لله** **Çev. ←12** **ضرب بسامسون** **[في] سنة اربع [و]** **تسعين [و] ستمائة**	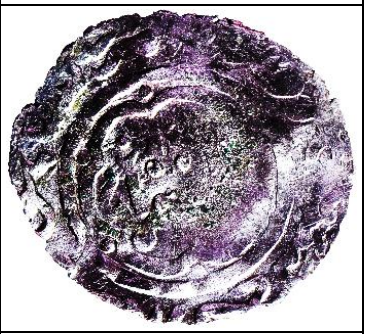
A	es-Sultân(ü’l-A‘)zam Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn Ebu’l-Feth Mes‘û(d) bin K(ey)kâv(us)		**السلطان (الاعـ)ظم** **غياث الدنيا و الدين** **ابو الفتح مسعو(د)** **بن كـ(يـ)كاو(س)**	
İzmirlier, nr. 1315 Broome, *Survey*, nr. 894 AR (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.) Hinrichs, *Anadolu*, nr. 606 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.) http:www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (338, 1349, 3748), erişim 31.10.2016				

Katalog nr: 90			Müze Katalog nr: 31050	
II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus 1. Salt. 679-698			-	
Darp tarihi: 694			Darp yeri: -*	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş		Ağırlık: 2,72 g.	Çap: 2,32 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-‘Azametü li’llâh **Çev. ←11** [fî] seneti erba‘a [ve] tis‘îne [ve] sittemieh		**العظمة لله** **Çev. ←11** **...** **[في] سنة اربع [و]** **تسعين [و] ستمائة**	
A	(es-Sul)tânü’l-A‘z(am) (Ğı)yâsü’d-Dünyâ ve(‘d-Dîn) (Ebu)’l-Feth Mes‘(ûd bin) Keykâv(us)		**(السلـ)ـطان الاعظـ(م)** **(غـ)ـياث الدنيا و (الدين)** **(ابو)الفتح (مسـ)ـعود** **بن) كيكاو(س)**	
İzmirlier, nr. 1315 (Samsun) Broome, *Survey*, nr. 894 AR (Samsun) (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.) Hinrichs, *Anadolu*, nr. 606 (Samsun) (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.) http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (338), erişim 31.10.2016 http://www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (1349, 3748), erişim 31.10.2016 *Atıf yapılan sikkelerle aynı tarih ve kalıpta olduğundan darp yerinin “Samsun” olmalıdır.				

Katalog nr: 91	Müze Katalog nr: 31055

<table>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 695</td><td>Darp yeri:
MedînetiSivas</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,87 g.</td><td>Çap: 2,4 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-‘Azametü li’llâh

Çev. ←1
(Duribe bi-Me)dînetiSivas
fî seneti hamse [ve] tis‘îne
[ve] si(ttemieh)</td><td>العظمة لله

Çev. ←1
(ضرب بمـ)د ينة بسيواس
في سنة خمسة [و] تسعين
[و] (سـ)تمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(es-Sul)tânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth Mes’ûd
bin Keykâvus</td><td>(السلـ)طان الاعظم
(غياث الدنـ)يا و الدين
(ابـ)و الفتح مسعود
بن كيكاوس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1376
Broome, Survey, nr. 851 AR (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 630 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak darp tarihindeki beş rakamı “خمسة” rakamının yazılışı kısaltılara “خ” harfiyle yazılmıştır.)
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?env= (461) erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

Katalog nr: 92	Müze Katalog nr: 31051

<table>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 696</td><td>Darp yeri:
Medî(ne-i Siv)as</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,88 g.</td><td>Çap: 2,4 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-‘Azametü li’llâh

Çev. ←3
Duribe [bi-]Medî(ne-i / Siv)as / [fî] seneti sitte / [ve] tis‘îne [ve] sittemieh</td><td>العظمة لله

Çev. ←3
ضرب بمد(ينة / سيو)اس / [في] سنة ستة / [و] تسعين [و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(es-Sultânü)’l-A‘zam
(Ğıyâsü’d)-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth Mes‘ûd
bin Keykâvus</td><td>(السلطان الـ)ـاعظم
(غياث الد)نيا و الدين
ابو الفتح مسعود
بن كيكاوس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1378
Broome, Survey, nr. 852 B (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 631 (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= 147853, erişim 31.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 422, erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 93</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31016</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 698</td><td>Darp yeri: -</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,9 g.</td><td>Çap: 2,4 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-‘Azametü li’llâh

Çev. ←12
Duribe …
[fî] seneti semânin [ve]
tis‘îne [ve] sittemieh</td><td>العظمة لله

Çev. ←12
ضرب …
[في] سنة ثمان [و] تسعين
[و] ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>el-‘Azametü li’llâh
es-Sultânü’l-A‘za(m)
(Ğ)ıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth Mes‘(ûd
bin Keykâvus)</td><td>العظمة لله
السلطان الاعظ(م)
(غ)ياث الدنيا و الدين
ابو الفتح مسع(ود
بن كيكاوس)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1348 (Sinop)
Broome, Survey, nr. 914 AR (Sinop) (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (3739), erişim 31.10.2016
*Atıf yapılan sikkelerle aynı tarih ve kalıpta olduğundan darp yeri “Sinop” olmalıdır.</td></tr>
</table>

Katalog nr: 94*		Müze Katalog nr: 31040	
II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus 1. Salt. 679-698		-	
Darp tarihi: 69x		Darp yeri: MedînetiSinop (?)	Nom. değ. : Dirhem
Materyal: Gümüş	Ağırlık: 2,96 g.	Çap: 2,45 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-‘Azametü li’llâh **Çev. ←10** Duribe bi-Medîneti Sinop (?) (fî seneti) … tis‘îne ve sittemieh	**العظمة لله** **Çev. ←10** **ضرب بمدينة** **سينوب (?)** **في سنة) تسعين** **و ستمائة**	
A	el-‘Azametü li’llâh es-Sultânü’l-A‘za(m) Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn Ebu’l-Feth Mes(‘ûd) bin Keykâvu(s)	**العظمة لله** **السلطان الاعظ(م)** **غياث الدنيا و الدين** **ابو الفتح مسع(ود)** **بن كيكاو(س)**	
* İzmirlier, nr. 1340 (691)			

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 95</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 21279 (Satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 6xx*</td><td>Darp yeri: Samsun* (?)</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 2,19 g.</td><td>Çap: 2,05 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-‘Azametü li’llâh

Çev. ←12
Duribe bi-Samsun ?
[fî] seneti …
sittemieh</td><td>العظمة لله

Çev. ←12
ضرب بسامسون ؟
[في] سنة …
ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘(zam)
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-D(în)
Ebu’l-Feth Mes(‘ûd
bin Keykâvus)</td><td>السلطان الاعـ(ظم)
غياث الدنيا و الد(ين)
ابو الفتح مسـ(عود
بن كيكاوس)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">İzmirlier, nr. 1315 (694 Samsun)
Broome, Survey, nr. 894 AR (694 Samsun) (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
Hinrichs, Anadolu, nr. 606 (694 Samsun) (Sikkenin fotoğrafı yoktur; ancak metni benzemektedir.)
http://www.balcoins.com/sikkeler.php?byk= (338), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?env= (1349, 3748), erişim 31.10.2016
*Atıf yapılan sikkelerle aynı darpyeri ve kalıpta olduğundan darp tarihinin “694” olmalıdır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 96</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31047</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698
2. Salt. 702-708</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 6xx**</td><td>Darp yeri: Ma‘den (şehir / -i Bayburt)*</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,81 g.</td><td>Çap: 2,48 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-‘Azametü li’llâh

Çev. ←1
Duribe bi-Ma‘(denşehir / -i Bayburt)</td><td>العظمة لله

Çev. ←1
ضرب بمعدن (شهر/ بايبرت)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth Mes(‘ûd)
bin Keykâ(vus)</td><td>السلطان الاعظم
غياث الدنيا و الدين
ابو الفتح مسعـ(ود)
بن كيكا(وس)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1295 (687 Ma‘denşehir)
Broome, Survey, nr. 965 (Ma‘denşehir 691) nr. 969 (Ma‘densehir 688)
Hinrichs’te sikkenin örneği yoktur.
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1232), erişim 31.10.2016
*Darp yerinin okunan “Ma‘den” kısmından sonrası “şehir / -i Bayburt” şeklinde tamamlanabilir. Atıf yapılan sikkelerle aynı kalıpta olduğundan darp yerinin “Ma‘densehir” olmalıdır.
**Atıf yapılan sikkelerle aynı kalıpta olduğundan darp tarihi 687, 688 veya 691 olmalıdır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 97</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31030</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698
2. Salt. 702-708</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx**</td><td>Darp yeri: Ma‘den (şehir / -i Bayburt)*</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,99 g.</td><td>Çap: 2,5 mm.</td><td>Yazı türü: Kûfî</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">(e)l-‘Azametü li’llâh*

Çev. ←11
Duribe bi-Ma‘den(şehir / Bayburt)
...</td><td>(ا)لعظمة لله

Çev. ←11
ضرب بمعدن
(شهر/ بابيرت)
...</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü’l-A‘zam*
es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve(‘d-Dîn)
Ebu’l-Feth Me(s‘ûd
bin Keykâvus)</td><td>السلطان الاعظم
السلطان الاعظم
غياث الدنيا وا(لدين)
ابو الفتح مـ(سعود
بن كيكاوس)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1295 (İzmirlier’deki Ma‘denşehir 687 tarihli sikkeye benzemektedir. Ayrıca ön yüzde ve arka yüzde kalıp çift darp edilmiştir. Önyüzde “el-Azametü”, arka yüzde “ es-Sultânü’l-A‘zam” satırları mükerrerdir.)
Broome, Survey, nr. 965 (Ma‘denşehir 691)
Hinrichs, Anadolu, bu sikkenin örneği yoktur.
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1232), erişim 31.10.2016
*Kt. nr. 96’daki açıklamaya bkz.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 98</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31043</td></tr>
<tr><td colspan="3">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698
2. Salt. 702-708</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx**</td><td>Darp yeri: Sivas* (?)</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td>Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,96 g.</td><td>Çap: 2,49 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh

Çev. ←9
… /
bi-Sivas (?)</td><td>لا اله الاالله
محمد رسول الله

Çev. ←9
/ …
بسيواس (?)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">el-‘Azametü li’llâh
(es-Su)ltânü’l-A‘zam
(Ğıyâsü)’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Ebu’l-Feth Mes‘ûd
(bin) Keykâvus</td><td>العظمة لله
(السـ)لطان الاعظم
(غياث)الدنيا و الدين
ابو الفتح مسعود
(بن) كيكاوس</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">İzmirlier, nr. 1357 (686 Sivas)
Broome, Survey, nr. 840 Av(i) MB (688 Sivas)
Hinrichs, nr. 623 (Sivas 686), 624 Sivas 687
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (1401), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (169834), erişim 31.10.2016
*Atıf yapılan sikklerle aynı kalıpta olduğundan darp yerinin “Sivas” olmalıdır.
**Atıf yapılan sikkelerle aynı kalıpta olduğundan darp tarihinin “686, 687, 688” olmalıdır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 99*</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31054 (Satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="2">II. Mes‘ûd b. II. Keykâvus
1. Salt. 679-698
2. Salt. 702-708</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: xxx</td><td>Darp yeri: -</td><td>Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş Ağırlık: 1,35 g.</td><td>Çap: 1,93 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>…
Lâ ilâhe illâ’llâh
Muhammedün Resûlu’llâh

Çev. ←4
Duribe / … / … / … / … /
sittemieh</td><td>…
لا اله الا الله
محمد رسول الله

Çev. ←4
ضرب … /
ستمائة / … / … / …</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘(zam)
Ğıyâsü’d-Dünyâ [ve]’d-(Dîn)
Mes‘ûd bin Keykâ(vus)</td><td>السلطان الاعـ(ظم)
غياث الدنيا [و] الـ(دين)
مسعود بن كيكا(وس)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">*Bu sikkenin okunan haliyle benzer bir örneğine rastlanmamıştır. Bu sikke yeni bir örnek olabilir.</td></tr>
</table>

2.2. Türkiye Selçuklularına Tâbi Artuklu Sikkeleri Ktaloğu

2.2.1. Hısnıkeyfâ Artuklu Meliki

2.2.1.1. Mevdut b. Mahmud 619-629

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 1</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 30999</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Mevdud b. Mahmud
619-629</td><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td>el-Müstansır [bi’llâh]</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 624</td><td colspan="2">Darp yeri: Amid</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır Ağırlık: 3,3 g.</td><td colspan="2">Çap: 2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm
el-Müstansır [bi’llâh] Emîrü
’l-Mü’minîn el-Melikü
’l – Mes’ûd Rüknü’d-din

Çev. ←9
Mevdud / bin Mahmud /
bin Artuk</td><td colspan="2">الامام
المستنصر [بالله]أمير
المؤمنين الملك
المسعود ركن الدين

Çev. ←9
مودود / بن محمود /
بن ارتق</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
‘Alâ[ü]’d-Dünyâ ve’d-Dîn
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←9
Duribe bi-Âmid /
[fî] seneti erba‘a /
ve ‘ışrîne / ve sittemieh</td><td colspan="2">السلطان المعظم
علا[ء]الدنيا و الدين
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←9
ضرب بامد /
[في] سنة اربع /
وعشرين / وستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">Spengler, William F. - Sayles, Wayne G., Turkoman Fîgural Bronze Coins and Their Iconography, Lodi, Wisconsin 1992, nr. 20.1
Artuk, İbrahim-Cevriye, Artukoğulları Sikkeleri, Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul 1993, nr. 21
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (2871), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (48212, 65190), erişim 11.10.2016</td></tr>
</table>

2.2.2. Mardin Artuklu Melikleri

2.2.2.1. Artuk Arslan b. II. İlgazi 599-637

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 1</td><td colspan="3">Müze Katalog nr: 31074
(Metin Ezilmez ‘den satın alınmA)</td></tr>
<tr><td colspan="3">Artuk Arslan b. II. İlgazi
599-637</td><td colspan="2">I. Keykubad b. I. Keyhusrev
616-634</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 626</td><td>Darp yeri: Duneysir</td><td colspan="2">Nom. değ. : Dirhem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Gümüş</td><td>Ağırlık: 2,83 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td colspan="2">Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-İmâm
el-Müstansır
el-Melik’ül-Mansur
Artuk

Çev. 12
bi’llâh
←9 [fî] sitte /
ve ‘ışrîne / ve sittemieh</td><td>الامام
المستنصر
الملك المنصور
ارتق

Çev. 12
بالله
←9 [في] ستة /
وعشرين / و ستمائة</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultânü’l-Mu‘azzam
Keykubad bin Keyhusrev

Çev. ←9
Duribe / hâze / ’d-dirhem /
bi-Duneysir seneti</td><td>السلطان المعظم
كيقباد بن كيخسرو

Çev. ←9
ضرب / هذا / الدرهم/
بدنيسر سنة</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="6">İzmirlier, nr. 204
Artuk, nr. 85
Broome, Survey, nr. 1116
Akkaya, kt. nr.45, sikkenin tarihi 629 olarak yanlış okunmuştur.
Şahin, nr.12, sikkenin tarihi 622 olarak yanlış okunmuştur.
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (942), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (14857, 143333, 102269, 102270, 93981), erişim 11.10.2016
http://db.stevealbum.com/php/lot_auc.php (Auc. 20, 18-20 September 2014, lot. 584), erişim 21.03.2017</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 2</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 30996</td></tr>
<tr><td colspan="3">Artuk Arslan b. II. İlgazi
599-637</td><td>II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (6)35*</td><td>Darp yeri: Mardin*</td><td colspan="2">Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td colspan="2">Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm el-Müstans(ır)
bi’llâh Em(îrü)
’l-Mü’mi(nîn)

Çev. ←3
[fî seneti] /
hamse [ve] sel[â]sîne /
[ve sittemieh]</td><td>الامام المستنصـ(ر)
بالله امـ(ير)
المؤمـ(نين)

Çev. ←3
[في سنة] /
خمسة [و] ثلـ[ـا]ثين /
[و ستمائة]</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
el-Melik(ü’l-Mansu)r
(bin Artuk)

Çev. ←12
Duribe [bi-]Mârdin</td><td>السلطان المعظم
غياث الدنيا و الدين
الملك (المنصور
بن ارتق)

Çev. ←12
ضرب [بـ]ماردين</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="5">Hinrichs, Anadolu, nr. 268
İbrahim-Cevriye Artuk, nr.103
http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= (142), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (18620, 99913, 137631, 157787), erişim 31.10.2016
*Sikkede adı geçen Sultan, Halife ve Artuklu melikinin hakimiyet dönemleri ve katolğumuzda bu melike ait aynı tipteki (kt nr.2-13) 12 sikkeyi karşılaştırıp eksik olan kısımlarını birbirleriyle tamamlayarak dikkate aldığımızda bu sikkelerin darp yerinin Mardin, darp tarihinin 635 olması gerekir.</td></tr>
</table>

Katalog nr: 3		Müze Katalog nr: 31000	
Artuk Arslan b. II. İlgazi 599-637		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (6)35		Darp yeri: Mardin	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,2 g.	Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstansır bi'llâh Emîrü 'l-Mü'm(inîn) **Çev. ←3** [fî seneti] / hamse [ve] sel[â]sîne / [ve sittemieh]	**الامام المستنصر بالله أمير نين) المؤمـ(نين) Çev. ←3 [في سنة] / خمسة [و] ثلـ[ـا]ثين / [و ستمائة]**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azzam Ğıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn (el-Melikü')l-Mansur (bin Artuk) **Çev. ←12** Duribe bi-Mârdin	**السلطان المعظم غياث الدنيا و الدين (الملك ا)لمنصور (بن ارتق) Çev. ←12 ضرب بماردين**	

Katalog nr: 4		Müze Katalog nr: 31001	
Artuk Arslan b. II. İlgazi 599-637		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (6)35		Darp yeri: Mardin	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,2 g.	Çap: 2,3 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstansır bi'llâh Emîrü 'l-Mü'minîn **Çev. ←3** [fî seneti] / (ha)mse [ve] sel[â]sîne / (ve sittemieh)	**الامام المستنصر** **بالله أمير** **المؤمنين** **Çev. ←3** **[في سنة] /** **(خ)مسة و ثلـ[ـا]ثين /** **(و ستمائة)**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azzam Ğıyâ(sü'd-Dünyâ ve')d-D(în) el-Melikü'l-Mans(ur bin Artuk) **Çev. ←12** Duribe bi-Mârdin	**السلطان المعظم** **غيا(ث الدنيا وا)لدين** **الملك المنـ(صور** **بن ارتق)** **Çev. ←12** **ضرب بماردين**	

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 5</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31011 (Satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="2">Artuk Arslan b. II. İlgazi
599-637</td><td>II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (6)35</td><td>Darp yeri: Mard(in)</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır Ağırlık: 3,6 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm el-Müstansır
bi’llâh Emîrü
’l-Mü’minîn

Çev. ←3
[fî seneti] /
ha(mse ve) sel[â]sîne /
(ve sittemieh)</td><td>الامام المستنصر
بالله أمير
المؤمنين

Çev. ←3
[في سنة] /
خـ(مسة و) ثلـ[ـا]ثين /
(و ستمائة)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azz(am)
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-D(în)
el-Melikü’l-Mans(ur
bin Artuk)

Çev. ←12
Duribe [bi-]Mârd(in)</td><td>السلطان المعظ(م)
غياث الدنيا و الد(ين)
الملك المنصـ(ور
بن ارتق)

Çev. ←12
ضرب [بـ]ماردـ(ين)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4"></td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 6</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31343</td></tr>
<tr><td colspan="2">Artuk Arslan b. II. İlgazi
599-637</td><td>II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (6)35</td><td>Darp yeri: Mardin</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır Ağırlık: 5,5 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm el-Müstansır
bi’llâh Emîrü
’l-Mü’minîn

Çev. ←3
[fî seneti] /
hamse [ve] sel[â]sîne /
[ve sittemieh]</td><td>الامام المستنصر
بالله أمير
المؤمنين

Çev. ←3
[في سنة] /
خمسة [و] ثلـ[ـا]ثين /
[و ستمائة]</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’d-Dîn
el-Melikü’l-Mansur
[bin] Artuk

Çev. ←12
Duribe [bi-]Mârdin</td><td>السلطان المعظم
غياث الدنيا و الدين
الملك المنصور
[بن] ارتق

Çev. ←12
ضرب [بـ]ماردين</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4"></td></tr>
</table>

Katalog nr: 7		Müze Katalog nr: 31148	
Artuk Arslan b. II. İlgazi 599-637		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (6)35		Darp yeri: Mar(din)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 2,76 g.	Çap: 2,35 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstans(ır) bi'llâh Emî(rü) 'l-Mü'm([nîn) **Çev. ←3** [fî seneti] / (ham)se sel[â]sîne / (ve sittemieh)	**الامام المستنصـ(ر)** **بالله اميـ(ر)** **المؤمـ(نين)** **Çev. ←3** **[في سنة] /** **خمـ(سه) ثلـ[ا]ثين /** **(و ستمانة)**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azzam Ğıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn (el-Melikü)'l-Mansur (bin Artuk) **Çev. ←12** (Duribe) bi-Mâr(din)	**السلطان المعظم** **غياث الدنيا و الدين** **(الملك ا)لمنصور** **(بن ارتق)** **Çev. ←12** **(ضرب) بمار(دين)**	

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 8</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 24658
(Metin Ezilmez ‘den satın alınma)</td></tr>
<tr><td colspan="3">Artuk Arslan b. II. İlgazi
599-637</td><td>II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (6)35</td><td>Darp yeri: (Mardin)</td><td colspan="2">Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td>Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 4,9 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td colspan="2">Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-İmâm el-Mus(tansır)
bi’llâh Emîrü
’l-Mü’minîn

Çev. ←3
[fî seneti] /
hamse [ve] sel[â]sîne /
(ve sittemieh)</td><td>الامام المستنصر
بالله أمير
المؤمنين

Çev. ←3
[في سنة] /
خمسة [و] ثلـ[ـا]ثين /
(و ستمائة)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultân(ü’l-Mu‘azzam)
Ğıyâsü’d-Dünyâ ve’(d-Dîn)
el-Melikü’l-Mansur
[bin] Artuk

Çev. ←12
(Duribe bi-Mârdin)</td><td>السلطان المعظم
غياث الدنيا و(الدين)
الملك المنصور
[بن] ارتق

Çev. ←12
(ضرب بماردين)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5"></td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 9</td><td colspan="3">Müze Katalog nr: 25371
(Derik savcılığından alınmA)</td></tr>
<tr><td colspan="2">Artuk Arslan b. II. İlgazi
599-637</td><td colspan="2">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: 635?</td><td>Darp yeri: Mard(in)</td><td colspan="2">Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 4,49 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm el-Müstansır
bi’llâh Emîrü
’l-Mü’minîn

Çev. ←3
([fî seneti] /
(ham)se [ve] (sel[â])sîne /
ve sittemieh)</td><td>الامام المستنصر
بالله أمير
المؤمنين

Çev. ←3
[في سنة]/
(خمـ)ـسة [و] (ثلـ[ـا])ثين /
(و ستمائة)</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azz(am)
Ğıyâ(sü’d-Dünyâ) ve’d-D(în)
el-Melikü’l-Mansu(r
bin Artuk)

Çev. ←12
Duribe bi-Mârd(in)</td><td>السلطان المعظ(م)
غياث الدنيا و الدين
الملك المنصو(ر
بن ارتق)

Çev. ←12
ضرب بمارد(ين)</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="5"></td></tr>
</table>

Katalog nr: 10		Müze Katalog nr: 31143	
Artuk Arslan b. II. İlgazi 599-637		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (6)3(5)		Darp yeri: (Mardin?)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 3,25 g.	Çap: 2,3 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	(el-İmâm) el-Müstansır (bi'll)âh Emîrü '(l-M)ü'minîn **Çev. ←3** [fî seneti / hamse ve] sel[â]sin / [ve sittemieh]	**الامام المستنصر** **(بالله)ه أمير** **(المؤ)منين** **Çev. ←3** **[في سنة /** **خمسة و] ث(لا)[ثين /** **و ستمائة]**	
A	(es-Sultânü'l-Mu'azzam) Ğıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn el-Melikü'l-Mansur [bin] Artuk **Çev.** ←12 (Duribe bi-Mârdin)	**(السلطان المعظم)** **غياث الدنيا و الدين** **الملك المنصور** **[بن] ارتق** **Çev.** ←12 **(ضرب بماردين)**	

Katalog nr: 11		Müze Katalog nr: 31142	
Artuk Arslan b. II. İlgazi 599-637		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (635?)		Darp yeri: Mardin	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,7 g.	Çap: 2,1 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstansır bi'llâh Emîrü 'l-Mü'minîn **Çev. ←3** [fî seneti / hamse ve sel[â]sîne / ve sittemieh]	**الامام المستنصر** **بالله أمير** **المؤمنين** **Çev. ←3** **[في سنة /** **خمسة و ثلـ[ـا]ثين /** **و ستمانة]**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azzam Ğıyâsü'd-Dünyâ ve'd-Dîn el-Melikü'l-Mansur (bin Artuk) **Çev. ←12** (Duri)be [bi-]Mârdin	**السلطان المعظم** **غياث الدنيا و الدين** **الملك المنصور** **(بن ارتق)** **Çev. ←12** **(ضر)ب [بـ]ماردين**	

Katalog nr: 12		Müze Katalog nr: 31014 (Satın almA)	
Artuk Arslan b. II. İlgazi 599-637		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (635?)		Darp yeri: Mardin	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 5,66 g.	Çap: 2,1 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstans(ır) bi'llâh Em(îrü) 'l-Mü'minîn **Çev. ←3** (fî seneti / hamse ve sel[â]sîne / ve sittemieh)	**الامام المستنص(ر)** **بالله أمـ(ير)** **المؤمنـ[ين]** **Çev. ←3** **(في سنة /** **خمسة و ثلـ[ـا]ثين /** **و ستمائة)**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azz(am) Ğıyâsü'd-Dünyâ ve'd-D(în) (el-Melikü)'l-Mans(ur bin Artuk) **Çev. ←12** (Duribe) bi-Mârdin	**السلطان المعظ(م)** **غياث الدنيا والد(ين)** **(الملك ا)لمنصـ(ور** **بن ارتق)** **Çev. ←12** **(ضرب) بماردين**	

Katalog nr: 13		Müze Katalog nr: 31019 (Satın almA)	
Artuk Arslan b. II. İlgazi 599-637		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (635?)		Darp yeri: Mar(din)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,23 g.	Çap: 1,5 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstans(ır bi)'llâh Emî(rü 'l-)Mü'm(inîn) **Çev. ←3** ([fî seneti] / hamse sel[â]sîne / ve sittemieh)	**الامام المستنصـ(ر بـ)ـا لله اميـ(ر الـ)ـمؤمـ(نين) Çev. ←3 ([في سنة] / خمسة ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة)**	
A	es-Sultânü'l-Mu'a(zzam) Ğıyâsü'd-Dünyâ ve'(d-Dîn) el-Melikü'l-(Mansur bin Artuk) **Çev. ←12** Duribe bi-Mâr(din)	**السلطان المعـ(ظم) غياث الدنيا و(الدين) الملك الـ(ـمنصور بن ارتق) Çev. ←12 ضرب بمار(دين)**	

2.2.2.2. I. Gazi b. Yuluk Arslan 637-658

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 14</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 24102</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">I.Gazi b. Yuluk Arslan
637-658</td><td colspan="2">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (6)39</td><td>Darp yeri: Mardin</td><td colspan="2">Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td>Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 4,79 g.</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td colspan="2">Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm (e)
l-Müstansır
bi’llâh Emîrü’l-Mü’mi[nîn]

Çev. ←3
[fî] seneti /
tis‘a [ve] sel[â]sîne /
[ve sittemieh]</td><td colspan="2">الامام (ا)
لمستنصر
بالله أمير المؤمـ[ـنين]

Çev. ←3
[في] سنة /
تسعه [و] ثلـ[ـا]ثين /
[و ستمائة]</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
Ğıyâsü’d- Dîn el-Melikü
’s-S‘aid Necmü’d-Dîn

Çev. ←12
(Duribe) / bi-Mârdin</td><td colspan="2">السلطان المعظم
غياث الدين الملك
السعيد نجم الدين

Çev. ←12
(ضرب) / بماردين</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5">http://www.eroncoins.com/sikkeler.php?byk= 1393, erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (83087, 83499, 93905, 133517, 148181), erişim 31.10.2016
*Sikkede adı geçen Sultan, Halife ve Artuklu melikinin hakimiyet dönemleri ve katolğumuzda bu melike ait aynı tipteki (kt nr. 14-32) 18 sikkeyi karşılaştırıp eksik olan kısımlarını birbirleriyle tamamlayarak dikkate aldığımızda bu sikkelerin darp yerinin Mardin, darp tarihinin de 639 olması gerekir.</td></tr>
</table>

Katalog nr: 15		Müze Katalog nr: 23731	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (6)39		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 5,1 g.	Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	(e)l-(İ)mâm e l-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü'mi[nîn] **Çev. ←3** ([fî] seneti /) tis'a [ve] sel[â]sîne / [ve sittemieh]	**(ا)لـ(ـا)مام ا** **لمستنصر** **بالله أمير المؤ مـ[ـنين]** **Çev. ←3** **(/ [في] سنة)** **تسعه [و] ثـ[ـا]ثين /** **[و ستمائة]**	
A	es-Sultânü'l-Mu'a(zzam) Ğıyâsü'd- Dîn (el-Melikü) 's-S'aid (Necmü'd-Dîn) **Çev. ←12** Dur(ibe / bi-Mârdin)	**السلطان المعـ(ـظم)** **غـياث الدين (الملك)** **السعيد (نجم الدين)** **Çev. ←12** **ضر(ب بماردين)**	

Katalog nr: 16		Müze Katalog nr: 23695	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (6)3(9)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 3,9 g.	Çap: 2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-M(ü'minîn) **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve]) sel[â]sîne / [ve sittemieh]	**الامام ا لمستنصر بالله أمـ(يرالمؤ منين) Çev. ←3 ([في] سنة / تسعه [و]) ثلـ[ـا]ثين / [و ستمائة]**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azz(am) Ğıyâsü'd- Dîn el-Melikü 's-S'aid Nec(mü'd-Dîn) **Çev. ←12** Dur(ibe bi-Mârdin)	**السلطان المعظ(م) غياث الدين الملك السعيد نجـ(م الدين) Çev. ←12 ضر(ب بماردين)**	

Katalog nr: 17		Müze Katalog nr: 30986	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (6)3(9)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,6 g.	Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü'm(inîn) **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve]) sel[â]sîne / [ve sittemieh]	**الامام ا** **لمستنصر** **بالله أمير المؤمـ(نين)** **Çev. ←3** **([في] سنة /** **تسعه [و]) ثلـ[ـا]ثين /** **[و ستمائة]**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azzam Ğıyâsü'd- Dîn el-Melikü 's-S'aid Necmü'd-Dîn **Çev. ←12** (Duribe / bi-Mârdin)	**السلطان المعظم** **غياث الدين الملك** **السعيد نجم الدين** **Çev. ←12** **(ضرب / بماردين)**	

Katalog nr: 18		Müze Katalog nr: 25749	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (6)3(9)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4 g.	Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü'mi[nîn] **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve]) sel[â]sîne / [ve sittemieh]	**الامام ا لمستنصر بالله أمير المؤ مـ[ـنين] Çev. ←3 ([في] سنة / تسعه [و]) ثلـ[ـا]ثين / [و ستمانة]**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azza(m) Ğıyâsü'd- Dîn el-Melikü 's-S'aid (Necmü')d-Dîn **Çev. ←12** (Duribe / bi-Mârdin)	**السلطان المعظـ(م) غياث الدين الملك السعيد (نجم) الدين Çev. ←12 (ضرب / بماردين)**	

Katalog nr: 19		Müze Katalog nr: 31006	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (6)3(9)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,8 g.	Çap: 2,1 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müstansır bi'llâh Em(îrü'l-Mü'minîn) **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve]) sel[â]sîne / [ve sittemieh]	**الامام ا** **لمستنصر** **بالله امـ(ـيرالمؤ منين)** **Çev. ←3** **([في] سنة /** **تسعه [و]) ثـ[ـا]ثين /** **[و ستمائة]**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azz(am Ğ)ıyâsü'd- Dîn el-Melikü 's-S'a(id Necmü'd-Dîn) **Çev. ←12** (Duribe / bi-Mârdin)	**السلطان المعظـ(ـم** **غـ)ـياث الدين الملك** **السعـ(ـيد نجم الدين)** **Çev. ←12** **(ضرب / بماردين)**	

Katalog nr: 20		Müze Katalog nr: 23826	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: 6(39)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,33 g.	Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	(e)l-İmâm e l-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü'm[inîn] **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve] sel[â]sîne) / ve sittemieh	**(ا)لامام ا** **لمستنصر** **بالله أمير المؤمـ[ـنين]** **Çev. ←3** **([في] سنة /** **تسعه [و] ثلـ[ـا]ثين /)** **و ستمائة**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azz(am) Ğıyâsü'd- Dîn el-Melikü 's-S'aid Necmü'd-Dîn **Çev. ←12** (Duribe / bi-Mârdin)	**السلطان المعظـ(م)** **غياث الدين الملك** **السعيد نجم الدين** **Çev. ←12** **(ضرب / بماردين)**	

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 21</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 31346</td></tr>
<tr><td colspan="3">I.Gazi b. Yuluk Arslan
637-658</td><td>II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 6(39)</td><td>Darp yeri: (Mardin)</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 8,65 g.</td><td>Çap: 2,4 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-İmâm e
(l-Mu)stansır
bi’llâh Emîrü’l-Mü’mi[nîn]

Çev. ←3
([fî] seneti /
tis‘a [ve] sel[â]sîne/)
ve sittemieh</td><td>الامام ا
(لمـ)ستنصر
بالله أمير المؤ مـ[ـنين]

Çev. ←3
([في] سنة /
تسعه [و] ثلـ[ـا]ثين) /
و ستمائة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">es-Sultân(ü’l-Mu‘azzam)
Ğıyâsü’d- Dîn (el-Melikü)
’s-S‘aid (Necmü’d-Dîn)

Çev. ←3
tis‘a
(Duribe / bi-Mârdin)</td><td>السلطان (المعظم)
غياث الدين (الملك)
السعيد (نجم الدين)

Çev. ←3
تسعه
(ضرب / بماردين)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5"></td></tr>
</table>

Katalog nr: 22		Müze Katalog nr: 24192	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (639)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,64 g.	Çap: 2,4 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü'mi[nîn] **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve] sel[â]sîne / [ve sittemieh])	**الامام ا لمستنصر بالله أمير المؤمـ[ـنين] Çev. ←3 ([في] سنة / تسعه [و] ثلـ[ـا]ثين / [و ستمائة])**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azz(am) Ğıyâsü'd- Dîn el-Melikü 's-S'aid Necmü'd-Dîn **Çev. ←6** (Duribe / bi-Mârdin)	**السلطان المعظـ(م) غياث الدين الملك السعيد نجم الدين Çev. ← 6 (ضرب / بماردين)**	

Katalog nr: 23		Müze Katalog nr: 23711	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (639)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 5,05 g.	Çap: 2,5 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü(minîn) **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve] sel[â]sîne / [ve sittemieh])	**الامام ا لمستنصر بالله أمير المؤ(منين) Çev. ←3 ([في] سنة / تسعه [و] ثلـ[ا]ثين / [و ستمائة])**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azz(am) Ğıyâsü'd- Dîn el-Melikü 's-S'aid Necm(ü'd-Dîn) **Çev. ←12** (Duribe / bi-Mârdin)	**السلطان المعظ(م) غياث الدين الملك السعيد نجـ(م الدين) Çev. ←12 (ضرب / بماردين)**	

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 24</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 25736</td></tr>
<tr><td colspan="3">I.Gazi b. Yuluk Arslan
637-658</td><td>II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (639)</td><td>Darp yeri: (Mardin)</td><td colspan="2">Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Çap: 2,1 mm.</td><td colspan="2">Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm
el-Müstansır
bi’llâh Emîrü’l-Mü’mi[nîn]

Çev. ←3
([fî] seneti /
tis‘a [ve] sel[â]sîne /
[ve sittemieh])</td><td>الامام ا
لمستنصر
بالله أمير المؤ مـ[ـنين]

Çev. ←3
([في] سنة /
تسعه [و] ثلـ[ـا]ثين /
[و ستمائة])</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-Mu‘azzam
Ğıyâsü’d- Dîn el-Melikü
’s-S‘aid Necmü’d-Dîn

Çev. ←12
(Duribe / bi-Mârdin)</td><td>السلطان المعظـم
غـياث الدين الملك
السعيد نـجم الدين

Çev. ←12
(ضرب / بماردين)</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="5"></td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 25</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 23753</td></tr>
<tr><td colspan="3">I.Gazi b. Yuluk Arslan
637-658</td><td>II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (639)</td><td>Darp yeri: (Mardin)</td><td colspan="2">Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td>Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 4,2 g.</td><td>Çap: 2,3 mm.</td><td colspan="2">Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm e
l-Müstansır
bi’llâh Emîrü’l-Mü’mi[nîn]

Çev. ←3
([fî] seneti /
tis‘a [ve] sel[â]sîne /
[ve sittemieh])</td><td colspan="2">الامام ا
لمستنصر
بالله أمير المؤمـ[ـنين]

Çev. ←3
([في] سنة /
تسعه [و] ثلـ[ـا]ثين /
[و ستمائة])</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(es-Sultânü’l-Mu‘azzam)
Ğıyâsü’d- Dîn(el-Melikü)
’s-S‘aid Necmü’(d-Dîn)

Çev. ←12
(Duribe / bi-Mârdin)</td><td colspan="2">(السلطان المعظم)
غـياث الدين (الملك)
السعيد نجم الـ(ـدين)

Çev. ←12
(ضرب / بماردين)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5"></td></tr>
</table>

Katalog nr: 26			Müze Katalog nr: 30982	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658			II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (639)			Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır		Ağırlık: 3,9 g.	Çap: 2,1 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	(el-İmâm) el-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü'mi[nîn] **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve] sel[â]sîne / [ve sittemieh])		**(الامام)** **المستنصر** **بالله أمير المؤمـ[ـنين]** **Çev. ←3** **([في] سنة /** **تسعه [و] ثلـ[ـا]ثين /** **[و ستمائة])**	
A	es-Sultânü'l-Mu'(azzam) Ğıyâsü'd- Dîn el-Me(likü) 's-S'aid Necmü'(d-Dîn) **Çev. ←12** (Duribe / bi-Mârdin)		**السلطان المـ(ـعظم)** **غياث الدين المـ(ـلك)** **السعيد نجم الـ(ـدين)** **Çev. ←12** **(ضرب / بماردين)**	

Katalog nr: 27		Müze Katalog nr: 23691	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (639)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 2,9 g.	Çap: 2,1 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü'mi[nîn] **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve] sel[â]sîne / [ve sittemieh])	**الامام ا لمستنصر بالله أمير المؤمـ[ـنين] Çev. ←3 ([في] سنة / تسعه [و] ثلـ[ـا]ثين / [و ستمائة])**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azzam Ğıyâsü'd- Dîn el-Melikü 's-S'aid Necmü'(d-Dîn) **Çev. ←12** (Duribe / bi-Mârdin)	**السلطان المعظم غياث الدين الملك السعيد نجم الـ(ـدين) Çev. ←12 (ضرب / بماردين)**	

Katalog nr: 28		Müze Katalog nr: 23841	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (639)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 3,61 g.	Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İm(âm) el-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü'm[inîn] **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve] sel[â]sîne / [ve sittemieh])	**الاما(م ا)** **لمستنصر** **بالله أمير المؤمـ[ـنين]** **Çev. ←3** **([في] سنة /** **تسعه [و] ثلـ[ـا]ثين /** **[و ستمائة])**	
A	es-Sultânü'l-Mu'a(zzam) Ğıyâsü'd- Dîn el-M(elikü) 's-S'aid Necm(ü'd-Dîn) **Çev. ←12** (Duribe / bi-Mârdin)	**السلطان المعـ(ظم)** **غـياث الدين الملك** **السعيد نجم (الدين)** **Çev. ←12** **(ضرب / بماردين)**	

Katalog nr: 29		Müze Katalog nr: 24250	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (639)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 7,21 g.	Çap: 2,4 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü'mi[nîn] **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve] sel[â]sîne / [ve sittemieh])	**الامام ا** **لمستنصر** **بالله أمير المؤ مـ[ـنين]** **Çev. ←3** **([في] سنة /** **تسعه [و] ثـ[ـا]ثين /** **[و ستمائة])**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azzam Ğıyâsü'd- Dîn el-Melikü 's-S'aid Necmü'd-Dîn **Çev. ←12** (Duribe / bi-Mârdin)	**السلطان المعظم** **غياث الدين الملك** **السعيد نجم الدين** **Çev. ←12** **(ضرب / بماردين)**	

Katalog nr: 30		Müze Katalog nr: 25390	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (639)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,56 g.	Çap: 2,3 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü'mi[nîn] **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve] sel[â]sîne / [ve sittemieh])	**الامام ا** **لمستنصر** **بالله أمير المؤمـ[ـنين]** **Çev. ←3** **([في] سنة /** **تسعه [و] ثـ[ـا]ثين /** **[و ستمائة])**	
A	es-Sultânü'l-Mu'azzam Ğıyâsü'd- Dîn el-Melikü 's-S'aid Necmü'd-Dîn **Çev. ←12** (Duribe / bi-Mârdin)	**السلطان المعظم** **غياث الدين الملك** **السعيد نجم الدين** **Çev. ←12** **(ضرب / بماردين)**	

Katalog nr: 31		Müze Katalog nr: 30987		
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644		el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (639)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels	
Materyal: Bakır		Ağırlık: 5,2 g.	Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müstansır bi'llâh Emîrü'l-Mü'mi[nîn] **Çev. ←3** ([fî] seneti / tis'a [ve] sel[â]sîne / [ve sittemieh])	**الامام ا لمستنصر بالله أمير المؤمـ[نين] Çev. ←3 ([في] سنة / تسعه [و] ثلـ[ا]ثين / [و ستمائة])**		
A	(es-Sul)tânü'l-M(u'azzam) Ğıyâsü'd- Dîn el-M(elikü) 's-S'aid Necmü'(d-Dîn) **Çev. ←12** (Duribe / bi-Mârdin)	**(السلـ)طان المـ(ـعظم) غياث الدين المـ(ـلك) السعيد نجم ا(لدين) Çev. ←12 (ضرب / بماردين)**		

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 32</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 24262 (Satın alınmA)</td></tr>
<tr><td colspan="2">I.Gazi b. Yuluk Arslan
637-658</td><td>II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (640-644)*</td><td>Darp yeri: Mardin*</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır Ağırlık: 2,47 g.</td><td>Çap: 2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm (e)
l-Müsta‘sım
bi’llâh Emîrü’l-Mü’(minîn)

Çev. ←6
(Duribe) / [bi-]Mârdin</td><td>الامام (ا)
لمستعصم
بالله أمير المؤ(منين)

Çev. ←6
(ضرب) / [بـ]ماردين</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d- D[în] el-M(elikü’)
s-S‘aid Necm(ü’d-Dîn)</td><td>السلطان الاعظم
غياث الد[ين] المـ(لك)
السعيد نجم (الدين)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (124259), erişim 31.10.2016
*Sikkelerde adı geçen Sultan, Halife Artuklu melikinin ortak hakimiyet dönemleri dikkate alındığında (kt. nr. 32-43) yirmi dokuz sikkelerinin darp yerinin Mardin, darp tarihinin de 640-644 yılları arası olması gerekir.</td></tr>
</table>

Katalog nr: 33		Müze Katalog nr: 23874	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müsta‘sım bi’llâh
Darp tarihi: (640-644)		Darp yeri: Mardin	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 3,93 g.	Çap: 2,3 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâ(m) e l-Müsta‘sı(m) bi’llâh (Emîrü’l-Mü’minîn) **Çev. ←6** (Duribe) / [bi-]Mârdin	**الاما(م) ا** **لمستعصـ(م)** **بالله (أمير المؤمنين)** **Çev. ←6** **(ضرب) / [بـ]ماردين**	
A	es-Sultânü’l-A‘zam Ğıyâ(sü’d- Dîn) el-Melikü ’s-S‘aid Necmü’d-Dîn	**السلطان الاعظم** **غيا(ث الدين) الملك** **السعيد نجم الدين**	

<table>
<tr><td colspan="2">Katalog nr: 34</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 23842</td></tr>
<tr><td colspan="2">I.Gazi b. Yuluk Arslan
637-658</td><td>II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (640-644)</td><td>Darp yeri: Mard(in)*</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır | Ağırlık: 2,89 g.</td><td>Çap: 2,2 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâ(m e)
l-Müsta‘sım
(bi)‘llâ(h) Emîrü’l-Mü’mi[nîn]

Çev. ←6
Duribe / [bi-]Mârd(in)</td><td>الاما(م ا)
لمستعصم
(بـ)اللـ(ـه) أميـ(ـرالـ)ـمؤمـ[ـنين]

Çev. ←6
ضرب / [بـ]ـمارد(ين)</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td>(es)-Sultânü’l-A‘zam
Ğıyâsü’d- D(în) el-Melikü
’s-S‘aid Necmü’d-Dîn</td><td>(ا)لسلطان الاعظم
غياث الد(ين) الملك
السعيد نجم الدين</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4"></td></tr>
</table>

Katalog nr: 35		Müze Katalog nr: 30978	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müsta‘sım bi’llâh
Darp tarihi: (640-644)		Darp yeri: Mard(in)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 3,9 g.	Çap: 2,1 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müsta‘s(ım) bi’llâh Emîrü’l-Mü’mi[nîn] **Çev. ←6** (Duribe) / [bi-]Mârd(in)	**الامام ا** **لمستعصـ(م)** **بالله أمير المؤمـ[نين]** **Çev. ←6** **(ضرب) / [بـ]ماردـ(ين)**	
A	es-Sultânü’l-A‘zam (Ğ)ıyâsü’d- Dîn (el-Melikü) ’s-S‘aid Necmü’d-Dîn	**السلطان الاعظم** **(غ)ـياث الدين (الملك)** **السعيد نجم الدين**	

Katalog nr: 36		Müze Katalog nr: 23786	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müsta‘sım bi’llâh
Darp tarihi: (640-644)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 3,85 g.	Çap: 2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müsta‘sı(m) bi’llâh Emîrü’l-Mü’m[inîn] **Çev. ←6** (Duribe / bi-Mârdin)	**الامام ا** **لمستعصـ(م)** **بالله أمير المؤمـ[نين]** **Çev. ←6** **(ضرب / بماردين)**	
A	es-Sultânü’l-A‘zam Ğıyâsü’d- Dîn(el-Melikü ’s-S‘aid Necmü’d-Dîn)	**السلطان الاعظم** **غياث الدين (الملك** **السعيد نجم الدين)**	

Katalog nr: 37		Müze Katalog nr: 23692	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müsta‘sım bi’llâh
Darp tarihi: (640-644)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 3,56 g.	Çap:1,9 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müsta‘s(ım) (bi’l)lâh Emîrü’l-Mü’m[inîn] **Çev. ←6** (Duribe / bi-Mârdin)	**الامام ا** **لمستعصـ(ـم)** **(بالـ)لـه أمير المؤمـ[ـنين]** **Çev. ←6** **(ضرب / بماردين)**	
A	(es-Sul)tân(ü’l-A‘zam) Ğıyâsü’d- D(în) el-Me(likü ’s-S‘aid Necmü’d-D(în)	**(السلـ)طان (الاعظم)** **غـياث الد(ين) المـ(ـلك)** **السعيد نجم الد(ين)**	

Katalog nr: 38		Müze Katalog nr: 23787	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müsta‘sım bi’llâh
Darp tarihi: (640-644)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 3,65 g.	Çap: 2,1 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müsta‘sı(m) bi’llâh Emîrü’l-Mü’m[inîn] **Çev. ←6** (Duribe / bi-Mârdin)	**الامام ا** **لمستعصـ(م)** **بالله أمير المو مـ[نين]** **Çev. ←6** **(ضرب / بماردين)**	
A	es-Sultânü’l-A‘zam Ğıyâsü’d- Dîn el-Melikü (’s-S‘aid) Necmü’d-Dîn	**السلطان الاعظم** **غياث الدين الملك** **(السعيد) نجم الدين**	

Katalog nr: 39		Müze Katalog nr: 23803	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müsta‘sım bi’llâh
Darp tarihi: (640-644)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 3,53 g.	Çap: 2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e (l-Müsta)‘sı(m) bi’llâh Emîrü’l-Mü’m[inîn] **Çev. ←6** (Duribe / bi-Mârdin)	**الامام ا** **(لمستـ)ـعصـ(ـم)** **بالله أمير المؤمـ[ـنين]** **Çev. ←6** **(ضرب / بماردين)**	
A	(es)-Sultânü’l-A‘zam (Ğı)yâsü’d- Dîn el-Melikü (’s-S‘aid) Necmü’(d-Dîn)	**(ا)لسلطان الاعظم** **(غـ)ـياث الدين الملك** **(السعيد) نجم (الدين)**	

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 40</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 23827</td></tr>
<tr><td colspan="2">I.Gazi b. Yuluk Arslan
637-658</td><td colspan="2">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müsta‘sım bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="2">Darp tarihi: (640-644)</td><td>Darp yeri: (Mardin)</td><td colspan="2">Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Çap: 2 mm.</td><td colspan="2">Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>(e)l-İmâm e
l-Müsta‘s(ım)
(bi’)llâh (Emîrü’l-Mü’minîn)

Çev. ←6
(Duribe / bi-Mârdin)</td><td>(ا)لامام ا
لمستعصـ(م)
(با)لله (أمير المؤمنين)

Çev. ←6
(ضرب / بماردين)</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>es-Sultâ(nü’l-A‘zam)
Ğıyâsü’d- Dîn el-Mel(ikü’)
s-S‘aid Necmü’d-Dîn</td><td>السلطا(ن الاعظم)
غياث الدين (الملـ)ك
السعيد نجم الدين</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="5"></td></tr>
</table>

Katalog nr: 41		Müze Katalog nr: 23872	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müsta‘sım bi’llâh
Darp tarihi: (640-644)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,67 g.	Çap: 2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müsta‘sı(m) bi’llâh Emîrü’l-Mü’m[inîn] **Çev. ←6** (Duribe / bi-Mârdin)	**الامام ا** **لمستعصـ(م)** **بالله أمير المؤمـ[ـنين]** **Çev. ←6** **(ضرب / بماردين)**	
A	es-Sultânü’l-A‘zam Ğıyâsü’d- D[în] el-Melikü ’s-S‘aid Necmü’d-Dîn	**السلطان الاعظم** **غياث الد[ين] الملك** **السعيد نجم الدين**	

Katalog nr: 42		Müze Katalog nr: 24254	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müsta‘sım bi’llâh
Darp tarihi: (640-644)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,28 g.	Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müsta‘sım bi’llâh (Emîrü’l-Mü’minîn) **Çev. ←6** (Duribe / bi-Mârdin)	**الامام ا** **لمستعصم** **بالله (أمير المؤ منين)** **Çev. ←6** **(ضرب / بماردين)**	
A	es-Sultânü’l-A(‘zam) Ğıyâsü’d- D[în] el-Melikü ’s-S‘aid Necm(ü’d-Dîn)	**السلطان الا(عظم)** **غياث الد[ين] الملك** **السعيد نجـ(م الدين)**	

Katalog nr: 43		Müze Katalog nr: 24261	
I.Gazi b. Yuluk Arslan 637-658		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müsta‘sım bi’llâh
Darp tarihi: (640-644)		Darp yeri: (Mardin)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 4,44 g.	Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm e l-Müsta‘sım bi’llâh Emîrü’l-Mü’mi[nîn] **Çev. ←6** (Duribe / bi-Mârdin)	**الامام ا** **لمستعصم** **بالله أمير المؤمـ[ـنين]** **Çev. ←6** **(ضرب / بماردين)**	
A	es-Sultânü’l-A‘(zam) Ğıyâsü’d- Dîn el-Melikü ’s-S‘aid Necmü’d-Dîn	**السلطان الاعـ(ظم)** **غياث الدين الملك** **السعيد نجم الدين**	

2.3 Türkiye Selçukluya Tâbi el-Zengî Sikkeleri Kataloğu

2.3.1 Mahmud b. Sancarşah 605-639

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 1</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 27282</td></tr>
<tr><td colspan="3">Mahmud b. Sancar Şah
605-639</td><td>II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 639</td><td>Darp yeri: el-Cezîre</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 10,15 g.</td><td>Çap: 2,5 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-İmâm el-Müstansır
bi’llâh es-Sultânü’l-
A‘zam Keyhusrev

Çev. ←12
[fi] seneti tis‘a ve /
sel[â]sîne / ve sittemieh /
Duribe bi-el-Cezîre</td><td>الامام المستنصر
بالله السلطان الا
عظم كيخسرو

Çev. ←12
[في] سنة تسع و /
ثـ[ـا]ثين / و ستمائة /
ضرب بالجزيرة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">Ortada Zengi damgası

Çev. ←12
el-Melik’ül- Mu‘azzam
veliahdühü el-Melikü’z-Zahir</td><td>Çev. ←12
الملك المعظم
ولى عهد الملك الظاهر</td><td>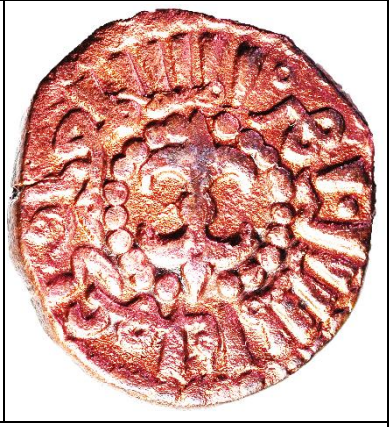</td></tr>
<tr><td colspan="5">Spengler, William F., Sayles, Wayne G., Turkoman Fîrgural Bronze Coins and Their Iconography, Volume II - The Zengids, Lodi, Wisconsin 1996, nr. 89
Hinrichs, Anadolu, nr. 265
http://www.balcoins.comsikkeler.php?byk= (1143), erişim 31.10.2016
http://www.eroncoins.comsikkeler.php?byk= (4599), erişim 31.10.2016
http://www.zeno.rushowphoto.php?photo= (36473, 100519, 116006, 119039, 141105, 171614), erişim 31.10.2016</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 2</td><td colspan="2">Müze Katalog nr: 27286</td></tr>
<tr><td colspan="3">Mahmud b. Sancar Şah
605-639</td><td>II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 639</td><td>Darp yeri: el-Cezîre</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 12,35 g.</td><td>Çap: 2,6 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-İmâm el-Müstansır
bi’llâh es-Sultânü’l-
A‘zam Keyhusrev

Çev. ←12
[fi] seneti tis‘a ve /
sel[â]sîne / ve sittemieh /
Duribe bi-el-Cezîre</td><td>الامام المستنصر
بالله السلطان الا
عظم كيخسرو

Çev. ←12
[في] سنة تسع و /
ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة /
ضرب با الجزيرة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">Ortada Zengi damgası

Çev. ←11
el-Melik’ül- Mu‘azzam
veliahdühü el-Melikü’z-Zahir</td><td>Çev. ←11
الملك المعظم
ولى عهدالملك الظاهر</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="5"></td></tr>
</table>

Katalog nr: 3		Müze Katalog nr: 27297	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: 639		Darp yeri: el-Cezîre	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 9,1 g.	Çap: 2,6 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstansır bi'llâh es-Sultânü'l-A'zam Keyhusrev **Çev. ←12** [fi] seneti tis'a ve / sel[â]sîne / ve sittemieh / (Duribe bi-el)Cezire	**الامام المستنصر** **بالله السلطان الا** **عظم كيخسرو** **Çev. ←12** **في سنة تسع و/** **ثلـ[ا]ثين / و ستمائة /** **(ضرب با)لجزيرة**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←6** el-Melik'ül- Mu'azzam veliahdühü el-Melikü'z-Zahir	**Çev. ←6** **الملك المعظم** **ولى عهدالملك الظاهر**	

Katalog nr: 4		Müze Katalog nr: 27318 (Satın alınmA)	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: 639		Darp yeri: el-Cezîre	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakrı	Ağırlık: 10,52 g.	Çap: 2,5 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstansır bi'llâh es-Sultânü'l-A'zam Keyhusrev **Çev. ←12** [fi] seneti tis'a ve / sel[â]sîne / ve sittemieh / Duribe bi-el-Cezîre	**الامام المستنصر بالله السلطان الا عظم كيخسرو** **Çev. ←12** **[في] سنة تسع و / ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة / ضرب بالجزيرة**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←5** el-Melik'ül- Mu'azzam veliahdühü el-Melikü'z-Zahir	**Çev. ←5** **الملك المعظم ولى عهدالملك الظاهر**	

Katalog nr: 5		Müze Katalog nr: 27380 (Satın alınmA)	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: 639		Darp yeri: el-Cezîre	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 9,68 g.	Çap: 2,5 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstansır bi'llâh es-Sultânü'l-A'zam Keyhusrev **Çev. ←12** [fi] seneti tis'a ve / sel[â]sîne / ve sittemieh / Duribe bi-el-Cezîre	**الامام المستنصر بالله السلطان الا عظم كيخسرو** **Çev. ←12** **[في] سنة تسع و / ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة / ضرب بالجزيرة**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←7** el-Melik'ül- Mu'azzam veliahdühü el-Melikü'z-Zahir	**Çev. ←7** **الملك المعظم ولى عهدالملك الظاهر**	

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 6</td><td colspan="3">Müze Katalog nr: 27476
(Derik Savcılığından alınmA)</td></tr>
<tr><td colspan="3">Mahmud b. Sancar Şah
605-639</td><td colspan="2">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: 639</td><td colspan="2">Darp yeri: el-Cezîre</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 9 g.</td><td colspan="2">Çap: 2,6 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td>el-İmâm el-Müstans(ır)
bi’llâh es-Sultânü’l-
A‘zam Keyhusrev

Çev. ←12
[fi] seneti tis‘a (ve)/
sel[â]sîne / ve sittemieh /
Duribe bi-el-Cezîre</td><td colspan="2">الامام المستنصـر(ر)
بالله السلطان الا
عظم كيخسرو

Çev. ←12
[في] سنة تسع (و) /
ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة /
ضرب بالجزيرة</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>A</td><td>Ortada Zengi damgası

Çev. ←11
el-Melik’ül- Mu‘azzam
veliahdühü el-Melikü’z-Zahir</td><td colspan="2">Çev. ←11
الملك المعظم
ولى عهدالملك الظاهر</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="6"></td></tr>
</table>

Katalog nr: 7		Müze Katalog nr: 27367 (Satın alınmA)	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: 639		Darp yeri: (el-)Cezi(re)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 9,67 g.	Çap: 2,5 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstansır bi'llâh es-Sultânü'l-A'zam Keyhus(re)v **Çev. ←12** [fi] seneti tis'a ve / sel[â](sîne)/ ve sittemieh / (Duribe bi-el-)Cezi(re)	**الامام المستنصر** **بالله السلطان الا** **عظم كيخسـ(ر)و** **Çev. ←12** **[في] سنة تسع و /** **ثلـ[ـا](ثين) / و ستمائة /** **(ضرب بالـ)جزيـ(رة)**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←12** el-Melik'ül- Mu'azzam veliahdühü el-Me(likü'z-Zahir)	**Çev. ←12** **الملك المعظم** **ولى عهد الـ(ـملك الظاهر)**	

Katalog nr: 8			Müze Katalog nr: 27495 (Derik Savcılığından alınmA)	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639			II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: 639			Darp yeri: (el-Cezîre)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 8,32 g.		Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İm(âm) el-Müstans(ır) bi'llâh es-Sultânü'l- A'zam Keyhusrev **Çev. ←12** [fi] seneti tis'a ve / sel[â]sîne / ve sittemieh / Duribe bi-el-Cezîre		**الا(مام) المستنصـ(ر)** **بالله السلطان الا** **عظم كيخسرو** **Çev. ←12** **[في] سنة تسع و /** **ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة /** **ضرب بالجزيرة**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←6** el-Melik'ül-(Mu'azzam) veliahdühü el-Melikü'z-Zahir		**Çev. ←6** **الملك (المعظم)** **ولى عهدالملك الظاهر**	

Katalog nr: 9		Müze Katalog nr: 27386 (Satına alınam.)	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: 639		Darp yeri:(el-Cezîre)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 10,51 g.	Çap: 3 mm.	Yazı türü: Sülüs

Ö	el-İmâm el-Müstansır bi'llâh es-Sultânü'l-(A')zam Keyhusrev **Çev. ←12** [fi] seneti tis'a ve / sel[â]sîne / ve sittemieh / (Duribe bi-el-Cezîre)	**الامام المستنصر بالله السلطان الا (ع)ظم كيخسرو** **Çev. ←12** **[في] سنة تسع و / ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة / (ضرب بالجزيه)**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. 9←** el-Melik'ül- Mu'azzam veliahdühü el-Melikü'z-Zahir	**Çev. 9←** **الملك المعظم ولى عهدالملك الظاهر**	

Katalog nr: 10			Müze Katalog nr: 27464 (Halis Göksu'dan satın almA)	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639			II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: 6(39)			Darp yeri: el-Cezîre	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 7,95 g.		Çap: 2,4 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Mus(tansır) bi'llâh es-Sultânü'l- A'zam Keyhusrev **Çev. ←12** ([fi] seneti tis'a ve / sel[â])sîne / ve sittemieh / Duribe bi-el-Cezîre	**الامام المس(تنصر) بالله السلطان الا عظم كيخسرو Çev. ←12 ([في] سنة تسع و / ثلـ[ـا])ثين / و ستمائة / ضرب بالجزيرة**		
A	Ortada Zengi damgası **Çev. 2←** el-Melik'ül- Mu'azzam (veliahdühü) el-Melikü'z-Zahir	**Çev. 2← الملك المعظم (ولى عهد)الملك الظاهر**		

Katalog nr: 11		Müze Katalog nr: 27214	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: 63(9)		Darp yeri: (el-Cezîre)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 10,54 g.	Çap: 2,4 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	(el-İmâm e)l-Müstansır bi'llâh es-Sultânü'l- A'zam Keyhusrev **Çev. ←12** ([fi] seneti tis'a) ve / sel[â]sîne / ve sittemieh / Duribe (bi-el-Cezîre)	**(الامام ا)لمستنصر** **بالله السلطان الا** **عظم كيخسرو** **Çev. ←12** **([في] سنة تسع) و /** **ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة /** **ضرب (بالجزيرة)**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←7** (el-Melik'ül- Mu'azzam) veliahdühü el-Melikü'z-Zahir	**Çev. ←7** **(الملك المعظم)** **ولى عهدالملك الظاهر**	

Katalog nr: 12		Müze Katalog nr: 27361 (Satın alınmA)	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (63)9		Darp yeri: el-Cezîre	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 9,89 g.	Çap:2,4 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstans(ır) bi'llâh es-Sultânü'l- A'zam Keyh(usrev) **Çev. ←12** [fi] seneti tis'a ve / (sel[â]sîne / ve sittemieh) / Duribe bi-el-Cezîre	**الامام المستنصـ(ر)** **بالله السلطان الا** **عظم كيخـ(سرو)** **Çev. ←12** **[في] سنة تسع و /** **(ثـ[ـا]ثين / و ستمائة /)** **ضرب بالجزيرة**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←6** el-Melik'ül- Mu'azzam veliahdühü el-Melikü'z-Za(hir)	**Çev. ←6** **الملك المعظم** **ولى عهد الملك الظا(هر)**	

<table>
<tr><td colspan="3">Katalog nr: 13</td><td colspan="3">Müze Katalog nr: 27452
(Velik Yurdakul’dan satın almA)</td></tr>
<tr><td colspan="3">Mahmud b. Sancar Şah
605-639</td><td colspan="2">II. Keyhusrev b. I. Keykubad
634-644</td><td>el-Müstansır bi’llâh</td></tr>
<tr><td colspan="3">Darp tarihi: (63)9</td><td colspan="2">Darp yeri: el-Cezîre</td><td>Nom. değ. : Fels</td></tr>
<tr><td colspan="2">Materyal: Bakır</td><td>Ağırlık: 9,1 g.</td><td colspan="2">Çap: 2,5 mm.</td><td>Yazı türü: Sülüs</td></tr>
<tr><td>Ö</td><td colspan="2">el-İmâm el-Müstansır
bi’llâh es-Sultâ(nü’l-)
A‘zam Keyhusrev

Çev. ←12
[fi] seneti tis‘a ve /
(sel[â]sîne / ve sittemieh /
Duribe) bi-el-Cezîre</td><td colspan="2">الامام المستنصر
بالله السلطا(ن الا)
عظم كيخسرو

Çev. ←12
[في] سنة تسع و /
(ثلـا[ـا]ثين / و ستمانة /
ضرب) بالجزيرة</td><td></td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="2">Ortada Zengi damgası

Çev. ←7
el-Melik’ül- Mu‘azzam
veliahdühü el-Melikü’z-Zahir</td><td colspan="2">Çev. ←7
الملك المعظم
ولى عهدالملك الظاهر</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="6"></td></tr>
</table>

Katalog nr: 14		Müze Katalog nr: 27240	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (63)9		Darp yeri: (el-Cezîre)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 11,8 g.	Çap: 2,5 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstansır bi'llâh es-Sultânü ('l-A'zam Keyhusrev) **Çev. ←12** [fi] seneti tis'a ve / (sel[â]sîne / ve sittemieh / Duribe bi-el-Cezîre)	**الامام المستنصر بالله السلطان الا (عظم كيخسرو)** **Çev. ←12** **[في] سنة تسع و /** **(ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة /** **ضرب با الجزيرة)**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←7** (el-Melik'ül- Mu'azzam) veliahdühü el-Melik(ü'z-Zahir)	**Çev. ←7** **(الملك المعظم)** **ولى عهد الملك (الظاهر)**	

Katalog nr: 15		Müze Katalog nr: 27347 (Satın alınmA)	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (6)3(9)		Darp yeri: el-Ce(zire)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 9,78 g.	Çap: 2,6 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstansır bi'llâh es-Sultânü'l-A'zam Keyhus(re)v **Çev. ←12** ([fi] seneti tis'a ve /) sel[â]sîne / (ve sittemieh /) Duribe bi-el-Ce(zire)	**الامام المستنصر بالله السلطان الا عظم كيخسـ(ر)و** **Çev. ←12** **([في] سنة تسع و) / ثلـ[ـا]ثين / (و ستمائة) / ضرب بالجـ(زيرة)**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←5** el-(Melik'ül- Mu'a)zzam veliahdühü el-Melikü'z-Zahir	**Çev. ←5** **الـ(ملك المعـ)ظم ولى عهدالملك الظاهر**	

Katalog nr: 16		Müze Katalog nr: 27243	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (6)39		Darp yeri: el-Cezîre	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 8,8 g.	Çap: 2,4 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstans(ır) bi'llâh es-Sultânü'l- A'zam Keyhusrev **Çev. ←12** [fi] seneti tis'a (ve /) sel[â]sîne /(ve sittemieh /) Duribe bi-el-Cezîre	**الامام المستنصـ(ر)** **بالله السلطان الا** **عظم كيخسرو** **Çev. ←12** **[في] سنة تسع (و) /** **ثلـ[ـا]ثين / (و ستمانة) /** **ضرب بالجزيرة**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←11** el-Melik'ül- Mu'azzam veliahdühü el-Melikü'z-Zahir	**Çev. ←11** **الملك المعظم** **ولى عهدالملك الظاهر**	

Katalog nr: 17		Müze Katalog nr: 27387 (Satın alınmA)	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (63)9		Darp yeri: el-Cezîre	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 9,8 g.	Çap: 2,5 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	el-İmâm el-Müstans(ır) bi'llâh es-Sultânü'l (-A'zam Keyhusrev) **Çev. ←12** [fi] seneti tis'a ve / (sel[â]sîne / ve sittemieh / Duribe) bi-el-Cezîre	**الامام المستنصـ(ر)** **بالله السلطان الا** **(عظم كيخسرو)** **Çev. ←12** **[في] سنة تسع و /** **(ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة /** **ضرب) بالجزيرة**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←7** el-Melik'ül- Mu'azzam veliahdühü el-Melikü'z-Zahir	**Çev. ←7** **الملك المعظم** **ولى عهدالملك الظاهر**	

Katalog nr: 18		Müze Katalog nr: 27379 (Satın alınmA)	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639		II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (63)9		Darp yeri: (el-Cezîre)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 11,14 g.	Çap: 2,6 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	(e)l-İmâm el-Müstans(ır) bi'llâh es-Sultânü'l- A'zam Key(husrev) **Çev. ←12** [fi] seneti tis'a ve / (sel[â]sîne / ve sittemieh / Duribe bi-el-Cezîre)	**(ا)لامام المستنصـ(ر)** **بالله السلطان الا** **عظم كيـ(خسرو)** **Çev. ←12** **في سنة تسع و /** **(ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة /** **ضرب بالجزيرة)**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←7** (el-Melik'ül- Mu'azzam) veliahdühü el-Melikü'z-Zahir	**Çev. ←7** **(الملك المعظم)** **ولى عهدالملك الظاهر**	

Katalog nr: 19			Müze Katalog nr: 27475 (Derik Savcılığından alınmA)	
Mahmud b. Sancar Şah 605-639			II. Keyhusrev b. I. Keykubad 634-644	el-Müstansır bi'llâh
Darp tarihi: (63)9			Darp yeri: (el-Cezîre)	Nom. değ. : Fels
Materyal: Bakır	Ağırlık: 8,32 g.		Çap: 2,2 mm.	Yazı türü: Sülüs
Ö	(el-İm)âm el-Müstansır (bi)'llâh es-Sultânü'l- (A'zam) Keyhus(rev) **Çev. ←12** ([fi] seneti) tis'a ve / (sel[â]sîne / ve sittemieh / Duribe bi-el-Cezîre)		**الامـ(ام) المستنصر** **(بـ)الله السلطان الا** **(عظم) كيخسـ(رو)** **Çev. ←12** **[في] سنة تسع و /** **(ثلـ[ـا]ثين / و ستمائة /** **ضرب بالجزيرة**	
A	Ortada Zengi damgası **Çev. ←12?** (el-Melik'ül- Mu'azzam veliahdühü el-Melikü'z-Zahir)		**Çev. ←12?** **الملك المعظم** **ولى عهدالملك الظاهر**	

SONUÇ

Türkiye'deki müzelerde envanteri ve kataloğu yapılmamış binlerce sikke bulunmakta ve bu durum sikkeler üzerinde çalışma yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu çalışma ile İslam ve Selçuklu numismatiğine mütevazi bir katkı sağlamak hedeflenmiştir. Mardin Müzesi envanterinde yaklaşık on bin İslamî sikke bulunmaktadır; ancak bir yüksek lisans tezinde bu hacimde bir envanterin incelenmesi mümkün olmadığından konuda zaman ve mekan sınırlandırılmasına gidilerek bunların içerisinden yalnızca Türkiye Selçuklu Sultanları ile Hısnıkeyfâ-Mardin Artukluları ve el-Cezîre Zengî meliklerinin onlara tâbi oldukları dönemlerde darp ettirdikleri sikkeler ele alınmıştır. Bu sikkelerin kondisyonları maalesef iyi bir durumda. Ancak bu tezle beraber en azından söz konusu sikkeler incelenmiştir.

Burada tespit edilen bazı sikkelerden elde edilen bilgilerle siyasi tarihle ilgili mevcut bilgilerde yer alan bazı belirsizliklerin, eksikliklerin ve yanlışlıkların numismatik verilerle giderilebileceği görülmektedir. Nitekim I. Keykâvs'un "es-Sultânü'l-Ğâlib" unvanını kullanma tarihiyle ilgili durum buna örnek gösterilebilir. Mevcut yayınlarda sultanın bu unvanı 612/1214 yılında Sinop'un fethinden sonra kullanmaya başladığı belirtilirken, sultanın bu unvanı saltanatının başından beri darp ettirdiği bütün sikkelerde kullandığı görülmektedir.

Ayrıca bu sikkeler öğrenebileceğimiz diğer bir husus Arap yazısının kûfîden sülüse geçiş aşamalarını diğer alanlar paralel olarak takip edebilmemizdir. İlk dönem kitabe ve sikkelerde kûfî yazısı kullanılmaktayken Arap yazı sanatının gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan sülüs yazısının da etkisiyle V. yy. sonlarından VI. yy. başlarına doğru kûfî hattın keskin hatları yumuşatılarak kûfîden sülüse geçişin olduğu görülmektedir. Bu geçişin izleri bazen sikkenin ön ve arka yüzünde, bazen de aynı yüzde harfler arasında bile geçişin olduğu görülmektedir. Katalogdaki sikkelere bakıldığında, II. Süleyman Şah'ın 598 tarihili sikkesinde ilk kez kûfîden sülüse geçiş emareleri görülmeye başlamıştır. Daha sonra II. Keyhusrev'e kadar bir süre daha kûfî yazısının kullanımı azalarak ve sülüse geçiş şeklinde de olsa devam etmiştir. Kûfî yazısı belirgin olarak en son II. Keyhsurev'in 641 tarihli sikkesinde kullanılmış, daha sonraki dönemlerde darp ettirilen tüm sikkelerde artık sülüs yazısı kullanılmaya başlanıştır.

Türkiye Selçuklu sultanlarının darp ettirdiği sikkelerde görülen diğer önemli bir husus tevkī''nin kullanım serüvenidir. Özellikle resmi yazışmalarda görülen tevkī''nin sikkelerde genellikle 656'da (1258) İlhanlıların Bağdad'ı yakıp Abbasi Halifeliğine son

vermesi nedeniyle sikkelerden halife adı çıkartılınca oluşan boşluğu doldurmak için kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca tevkī‘ kullanımı başlamadan önceki geçiş döneminde katledilen son Bağdat Abbasi Halifesi el-Müsta‘sım bi’llâh’a atfen “el-Ma‘sum” ibaresi bir müddet kullanılmıştır.

Türkiye Selçukluları sikkelerinde ilk dönemlerde (I. Keyhusrev, II. Süleymanşah) kullanılan tasvirler daha çok Bizans tipine yakınken daha sonra kullanılan tasvirlerin (IV. Kılıç Arslan) Türk tipinde olduğu görülmektedir. Ayrıca kullanılan bu tasvirlerle ilgili de yanlış tespitlerin yapıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki II. Keyhusrev’in darp ettirdiği sikkelerde kullandığı şîr ü hurşîd ile ilgilidir. Hinrich, sikke üzerinde Hristiyan bir kadın tasviriyle halife adının aynı parada zikredilemiyeceğini belirtir. Oysa ki başta Artuklu olmak üzere diğer İslam devletlerinin darp ettirdikleri paralarda Hristiyan tasvirlerle beraber halife adının da kullanıldığı bilinmektedir.

İkincisi yine Hinrich tarafından dile getirilen IV. Kılıç Arslan’ın av sahneli sikkesinin Türkiye Selçukluları sikkelerinde görülmediği, bunun Moğol etkisiyle olduğu iddiasıdır. Ancak Moğol etkisinden çok önce melik Muizü’d-din Kayzerşah ve I. Keykubad’ın meliklik döneminde darp ettirdiği sikkelerde av sahnesini kullandığı görülmektedir.

Bu tezde mevcut kataloglarda örneği bulunmayan 7 sikke tanıtılmıştır. Bu sikkelerin dağılımı şu şekildedir:

I. Keykubad’ın (Kt. nr. 30-31) darp tarihi ve yeri okunamayan iki felsi tip olarak mevcut kataloğlarda yoktur.

II. Keykâvus’un (Kt. nr.45) 657 Sinop darplı sikkesi. Sultanın bu tarihli sikkelerine yalnızca Konya’da darp ettirdiği dinarlarında raslanmıştır. Bu tarihle ve bu darphanede darp ettirilmiş dirhemlerine raslanılmamıştır. Dolayısıyla bu sultana ait yeni bir darphane ortaya çıkartılmıştır.

IV. Kılıç Arslan’ın (Kt. nr. 47) 657 Sinop darplı sikkesi. Sultanın bu tarihli ve başka darphanelerde ve Sinop darphanesinde farklı tarihlerde darp ettirdiği sikkeler bulunmaktadır. Ancak bu darphanede 657 tarihli bir sikkenin darp edildiğine daha önce raslanmamıştır.

III. Keyhsurev’in (Kt. nr. 67) darp tarihi ve yeri okunamayan bir felsi tip olarak mevcut kataloğlarda yoktur.

II. Mes‘ûd’un 1 sikkesinin (Kt. nr. 83) tarihi okunabildiği kadarıyla 69(2)’dir ve darp yeri okunamamıştır. Sultanın bu tarihli sikkeleri olmakla beraber darphanesi okunamadığından ve bu tipe benzer bir sikkesine de rastlanmadığından bunun yeni bir tip olduğu görülmektedir. Yine aynı sultanın bir sikkesinin (Kt. nr. 99) darp tarihi ve yeri okunamamıştır. Sultanın bu tipte darp ettirdiği sikke olmakla beraber bordür tipi ve metin formu olarak uyuşan bir sikkeye rastlanmadığından bu sikkenin de yeni bir tip olduğu anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

Akkaya, Necla, *Mardin Müzesi'ndeki İslamî Dönem Sikkelerinden Örnekler*, Selçuk Üniversitesi SBE, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 2011.

Artuk, İbrahim, Cevriye, *Artukoğulları Sikkeleri*, İstanbul 1993.

Aykut, Şevki Nezihi, *Türkiye Selçuklu Sikkeleri*, I, İstanbul 2010.

Baykara, Tuncay, *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164-1211)*, Ankara 1997.

Bosworth, Clofford Edmund, *Doğustan Günümüze İslam Devletleri Devletler, Prenslikler, Hanedanlıklar Kronolojisi ve Soy Kütüğü El Kitabı*, İstanbul 2005.

Bozkurt, Nebi, "Künye", *DİA*, XXVI, (Ankara 2002), s. 558-559.

_____, "Lakap", *DİA*, XXVII, (Ankara 2003), s. 65-67.

Broome, Michael, *A Handbook of Islamic Coins*, London 1985.

_____, *A Survey of the Coinage of the Seljuqs of Rum*, ed. V. Novak, London 2011.

Demirkent, Işın, "Kılıç Arslan I", *DİA*, XXV, (Ankara 2002), s. 396-399.

Diler, Ömer, *İslam Darp Yerleri*, II, İstanbul 2009.

Hinrichs, J. C., *Anadolu Selçuklularının Sikkeleri*, Bremen, 1997 (Basılmamış fotokopi nüsha).

Kaya, Selim, *I. Gıyâseddin Keyhusrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, Ankara 2006.

_____, "Süleyman Şah II", *DİA*, XXXVIII, (İstanbul 2010), s. 105-108.

Kaymaz, Nejat, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-dîn Keyhüsrev ve Devri*, Ankara 2009.

Kesik, Muharrem, "Melikşah", *DİA*, XXIX, (Ankara 2004), s. 58-59.

_____, "Mesud II", *DİA*, XXIX, (Ankara 2004), s. 342-344.

_____, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Ankara 2003.

Koca, Salim, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, Ankara 1997.

Köymen, Mehmet Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Kuruluş Devri*, I, Ankara 2011[4].

Kucur, Sadi S., "Türkiye Selçukluları Sikkelerinde Unvan, Lâkab ve Künyeler", *Birinci Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi, 25-28 Şubat 2013 Antalya, Bildiriler*, İstanbul, 2014, s. 361-368

Merçil, Erdoğan, *Selçulu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür*, Ankara 2014[2].

_____, "Tevkī'", *DİA*, XLI, (İstanbul 2012), s. 36-37.

Özaydın, Abdülkerim, "Kılıç Arslan II", *DİA*, XXV, (Ankara 2004), s. 399-403.

_____, "Unvan", *DİA*, XLII, (İstanbul 2012), s. 163-166.

Özgüdenli, Osman G., *Selçuklular Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157)*, I, İstanbul 2013.

Sahillioğlu, Halil, "Darphâne", *DİA*, VIII (İstanbul 1993), s. 501-505.

_____, "Dirhem", *DİA*, IX (İstanbul 1994), s. 368-371.

_____, "Divan Rakamları", *DİA*, IX, (İstanbul 1994), s. 433-435.

Serin, Muhittin, "Sülüs", *DİA*, XXXVIII, (İstanbul 2010), s. 128-130.

Sevim, Ali, "Süleyman Şah I", *DİA,* XXXVIII, (İstanbul 2010), s. 103-105.

_____, "Keyhusrev I", *DİA*, XXV, (Ankara 2002), s. 347-349.
_____, "Keyhusrev II", *DİA*, XXV, (Ankara 2002), s. 349-350.
_____, "Keyhusrev III", *DİA*, XXV, Ankara, 2002, s. 351-352.
_____, "Kılıç Arslan III", *DİA*, XXV, (Ankara, 2002), s. 403-404.
_____, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, Ankara 2014[4].
Spengler, William F. - Sayles, Wayne G., *Turkoman Figural Bronze Coins and Their Iconography*, I, *The Artuqids*, Wisconsin 1992.
_____, Wayne G., *Turkoman Figural Bronze Coins and Their Iconography*, II, *The Zengids*, Wisconsin 1996.
Sümer, Faruk, "Keykâvus I", *DİA*, XXV, (Ankara 2002), s. 352-353.
_____, "Keykâvus II", *DİA*, XXV, (Ankara 2002), s. 355-357.
_____, "Keykubad I", *DİA*, XXV, (Ankara 2002), s. 358-359.
_____, "Keykubad II", *DİA*, XXV, (Ankara 2002), s. 359-360.
_____, "Keykubad III", *DİA*, XXV, (Ankara 2002), s. 360-361.
_____, "Kılıç Arslan IV", *DİA*, XXV, (Ankara 2002), s. 404-405.
_____, "Mesud I", *DİA*, XXIX, (Ankara 2004), s. 339-344.
_____, *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, Ankara 1998[4].
Şahin, Mustaf Kemal, "Aydın Müzesi'nde Bulunan Selçuklu Dönemine Ait Sikkeler", *Sanat Dergisi*, XV/1 (2006), s.
Turan, Osman, *Doğu Anadolu Devletleri Tarihi Saltuklular, Mengücikler, Sökmenliler, Dilmaç Oğulları ve Artukluların Siyasi Tarih ve Medeniyetleri*, İstanbul, 1980[2].
_____, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, İstanbul, 2005[8].
_____, *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gâzi'ye (1071-1318)*, İstanbul 2014[13].
Uymaz, Emine, *Sultan I. Alâeddîn Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1231)*, Ankara 2003.
Yılmaz, İzmirlier, *Anadolu Selçuklu Paraları*, İstanbul 2009.
Yücel, Yaşar, *Türkiye Tarihi Fetih Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Ankara 1989[4].
Zennûn, Yûsuf - Serin, Muhittin, "Kûfî", *DİA*, XXVI (Ankara 2002), s. 342-345.

HARİTA

Türkiye Selçuklu ve Tâbi Hısnıkeyfâ - Mardin Artuklu ile el-Cezîre Zengî Devletlerine Ait Daphaneler (Ömer Diler'in İslam Darp Yerleri'nden yarlınmıştır.)

